

GESUITI
S. BARTOLOMEO
MOENA

DE VITA
FRANCISCI
BORGIAE

SOCIETATIS IESV PRAEPOSITI
Generalis ab Ignatio Tertij.

LIBRI QUATTOR.

ANDREAE SCHOTTI SOCIETATIS
EIVSDEM SACERDOTIS.

Scaffale 6

Palchetto 7

Numero 708

BIBL. M.

Domus Nouell. Societ. IESV.

Ex Auctoritate Superiorum.

ROMAE, Apud Aloysium Zannettum. CID I D XCVI.

Bibliotheca Nouell.

Fondo librario antico dei Gesuiti italiani

www.fondolibrarioantico.it

A D
ILLVSTRISSIMVM
CAROLVM BORGIAM
GANDIAE DVCEM,
LOMBAIAE M A R-
CHIONEM,
ET OLIVAE COMITEM:

And. Schottus, Societatis IESV Sacerdos.

ITAM FRANCISCI
BORGIAE prauitui, CAROLE
Dux, qui Societatis nostrae ter-
tius ab Ignatio familiam duxit,
Gandiae olim, Te hortante, La-
tine scribere ingressus, Romae ad
ad exitum tandem adduxi, & in tuo nomine duabus
potissimum de caussis apparere volui: primum Supe-
riorum iussu, qui nec ipsi auctoritatem defugient,
quod hanc qualemcumq. exstare voluerint grati ani-
mi testificatione erga gentem Borgiam: e qua FRAN-
CISCVS Societatem recens tunc ortam, accessione
sua mirifice illustravit: deinde, quod in eam spem ve-
nerim, fore ut, cum magna sit in omnem partem

* 2 ad

ad bene, beateque viuendum uis Exemplorum, ma-
iorem Tibi, Socijsque nostris fructum domestica Exem-
pla sint allatura. Tibi quidem, quod, ut in atrijs
maiorum tuorum multas imagines, & signa specta-
re soleas, hanc ipsam proavi tui spirantem paene, ac
loquentem effigiem, ea Te animi alacritate acceptu-
rum esse confidam, qua me olim de Principis officio, e
M. Tullij, Philosophorumque libris quotidie differen-
tem, audire consueueras. Socijs uero nostris, haec
ipsa Exempla non mediocri adferent emolumentum:
quod ea Parentis optimi expressa Pietatis uestigia,
intuebuntur, quibus dum insistere uolent, uelle au-
tem debent, minime degenerasse a maioribus uideri
poterunt: De me, illud affirmare liquet, lacrymas
mibi identidem inter scribendum excussas: dum me
tacitus ipse tanti uiri exemplo castigo. Quin & ad
alios, ut coniuges, ut nobiles uiros, hinc manabit,
cupio quidem certe, utilitas: legendis enim nostris
obseruabunt rerum humanarum, honorumque de-
spicientia, ueram animi tranquillitatem, volupta-
temque parari: quas artes ueterum Philosophorum
natio inuestigando quaesuit, sed quaesuit tantum:
Christiana uero disciplina, atque Religio inuenit, ac
possidet. His, & illa caussa accessit, cum Ignatij
Loiolae, & Francisci Xauerij, innocentissimorum
uirorum, res domi, forisque sancte gestas, Latine a-
cribus disertis Socijs scriptas uiderem, meas esse par-
tes duxi, licet euentu impari, pari tamen uolunta-
te,

te, atque conatu, quae de FRANCISCI vita,
legendo Hispanorum monumenta, sciscitandoque pri-
dem didicissem, litterarum monumentis mandare:
quod in ijs Edetanorum, Consentanorumque locis
diu multumque versatus essem, quibus ille, abdi-
catis iam honorum, bonorumque titulis, divinae se
se Philosophiae primum consecravit, caelestiumque
rerum meditationi, abdens se, penitus deditur.
Latine vero scribendum duxi: quod cum Hispana
lingua suis finibus contineatur, Latina ab omnibus
prope gentibus legatur, intelligaturque. & res ab
illo praeclare gestae, dignae plane sint, quae ab ex-
teris quoque cognoscantur. Stylum vero dedita ope-
ra sic temperavi, ut pij, & Religiosi viri res gestas,
Historiamque Ecclesiasticam scribi a me perpetuo me-
minissem: ad veritatis fidem, non ad pompam, osten-
tationemque ingenij, ut militares olim conciones so-
lent: in quibus Livium, atque Sallustium Pompe-
ius Trogus reprehendit, vel denique funebres lau-
dationes, quibus M. Tullius, idemque Livius, fa-
ctam esse Historiam mendosiorum, merito queruntur.
Sed hoc agamus: & a pueritia, de more, paullo
altius ordiamur.

INDEX CAPITVM

QVAE LIBRO PRIMO.

	pagina
D E natalibus, & educatione. Cap. i.	1
Adolescens patrio solo egreditur. Cap. ij.	4
In aulam Caesaris proficiscitur. Cap. iij.	7
Vxore ducta liberos sustulit. Cap. iv.	10
Exercitationes animi, & corporis. Cap. v.	11
Vita, & obitus Mariae Gabrielae. Cap. vi.	16
Isabellae Augustae mors. Cap. vij.	17
Gothalaniae Prorox a Caesare creatur. Cap. viij.	23
Orationis, & Poenitentiae in imperio studium. Cap. ix.	26
De frequenti Eucharistiae vsu consultus Ignatius. Cap. x.	29
Ioannis, Ducis Gandiae, mors. Cap. xi.	30
Obitus Leonorae vxoris. Cap. xij.	32
Gandiae Societatis IESV collegiū, Academiamq. constituit. C. xij.	34
In nouo vitae genere suscipiendo Societatem delegit. Cap. xiv.	33
In societatem ab Ignatio recipi cupit. Cap. xv.	37
Rem domesticam componit. Cap. xvi.	39
Romam anno saeculari sacro cogitat. Cap. xvij.	41
Romae comiter a Pontifice, & Ignatio accipitur. Cap. xvij.	43
Ad Caesarem de bonis abdicandis mittit, Cardinalatus honorem fugit. Cap. xix.	46
Pace Caesaris titulis sese abdicat. Cap. xx.	49

LIBRO SECVNDO.

A bdicatis Fortunae bonis, quae gesserit. Cap. x.	51
Nauarrorum Regnum ingreditur. Cap. ij.	54
Ludouici Principis Lusitaniae, et FRANCISCI litterae. Cap. iij.	55
FRANCISCI exemplū complures secuti. Cap. iiij.	59
Cardinaliū Collegio FRANCISCVM, Iulius tertius adscribere vult. Cap. v.	61
Ognato digressus varijs in locis, quae gesserit. Cap. vi.	64
In Lusitaniam proficiscitur. Cap. vij.	66
Pintiae in Regia quae gesserit, et concionandi ratio. Cap. viij.	70
Commessa FRANCISCO Hispaniarum, Indiarumque Societatis pro- uincia. Cap. ix.	72
Collegiorum Placentini, & Hispalensis origo. Cap. x.	74
Caesari Carolo initiae Societatis rationem reddit. Cap. xi.	77
Septimantiae tirocinij domum instituit. Cap. xij.	81
Reginam litteris consolatus, in Lusitaniam proficiscitur. Cap. xij.	84
Caesaris obitus, & funebris FRANCISCI laudatio. Cap. xiv.	86

Quae

INDEX CAP.

Quae in Hispania Societati aduersa acciderunt. Cap. xv.	87
Mittit Socios Catechistas in Asturum agros Hispaniae, et in Madaurum Africae. Cap. xvi.	88
In Lusitania reuers ^o Prouincia obita, lustrat, fundatq. Collegia. C. xvij. 14	
Portuensis Collegij Societatis initia. Cap. xvij.	90
Romam a Pio Quarto Pontifice euocatus proficiscitur. Cap. xix.	93
Bis Societatis Vicarius renunciatus. Cap. xx.	95

LIBRO TERTIO.

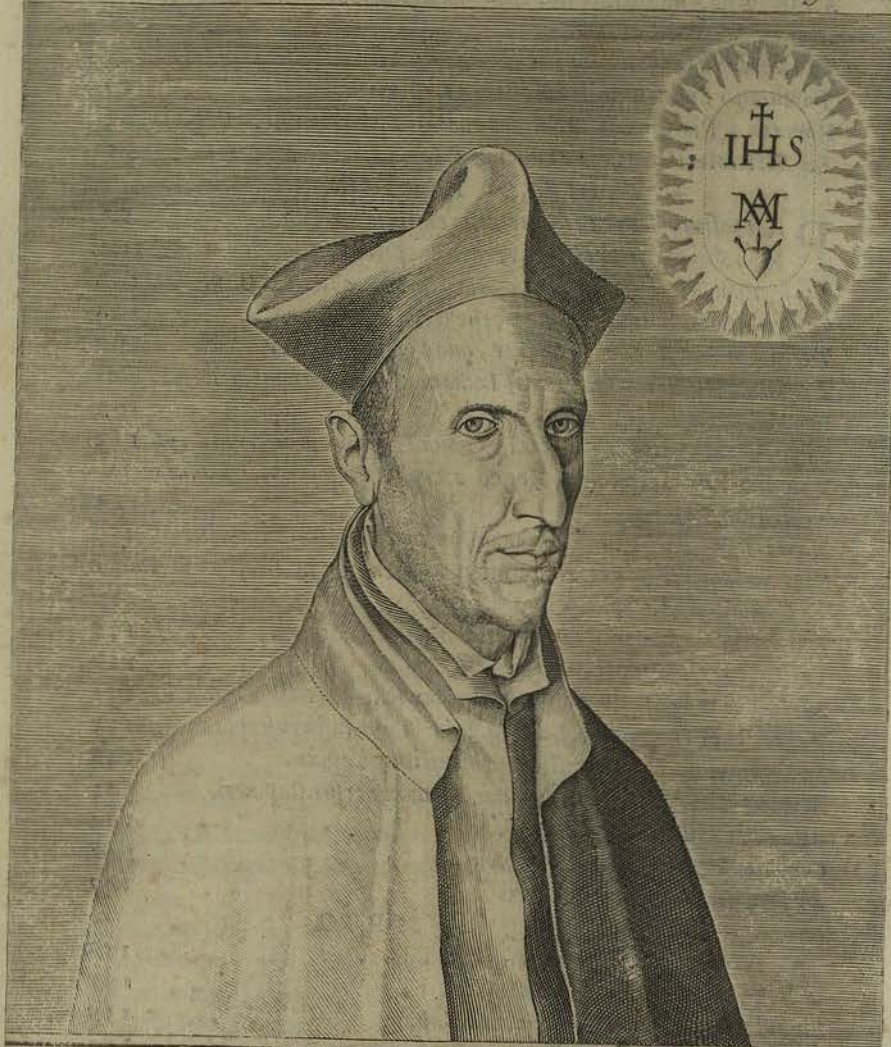
P Raepositus Generalis Societatis renunciatur. Cap. i.	97
Rem Societatis publicam gerere coepit. Cap. ij.	100
Pij V. Pont. Max. ad Aethiopiae Patriarcham litteræ. C. iij.	102
Cetera in Societatem Pontificis beneficia. Cap. iij.	104
Pestilenti lue Romae grassante, quae gesserit. Cap. v.	107
Primus Sociorum in Occidentis Indiam aduentus: nouem Socij in Florida insula necati. Cap. vi.	109
Socij Pirum Indiarum prouinciã, & nouã Hispaniam ingressi. C. vij. 113	
Poloniae Rex Societatem Regno accipit: Collegium Pultoniae exstruitur. Cap. viij.	114
Varia item varijs in Prouincijs constructa collegia. Cap. ix.	116
Socij vndequadraginta ab hereticis interempti, in Brasiliam Indiae proficiscentes. Cap. x.	119
Duodecim rursus Socij ab haeretici iugulatis. Cap. xi.	125
Collegia Societatis passim aedificata. Cap. xij.	129
Summo se magistratu abdicare conatur FRANCISCVS. C. xij.	132
Profectio in Hispaniam, Galliaq. Pij V. Pont. iussu suscepta. C. xiiij. 135	
In Lusitaniã, post in Galliam proficiscitur. Cap. xv.	140
Morbus FRANCISCI, & iter Romam versus. Cap. xvi.	142
FRANCISCI obitus. Cap. xvij.	144
Corporis forma, & mores. Cap. xvij.	146
De scriptis ab eo editis. Cap. xix.	147

LIBRO QUARTO.

A Nimi demissio, atque modestia. Cap. i.	150
Paupertatis studium. Cap. ij.	157
Singularis Obedientiae documenta. Cap. iij.	159
ORANDI frequens studium. Cap. iij.	163
De poenitentiae effectis, sui que victoria. Cap. v.	172
Affinium amorem quatenus restinxerit. Cap. vi.	176
De pietate, morumque facilitate. Cap. vij.	181
De prudentia eiusdem. Cap. viij.	185
De animi candore, ceterisque virtutibus. Cap. ix.	190

F I N I S.

A TE QUID VOLVI SVPER TERRAM. *1632*

P. FRANCISCVS BORGIA. EX DVCE GANDIAE.
SOCIETATIS IESV PREPOSITVS GENERALIS TERTIVS.
Obijt pridie Kal. Octob. ann. MD. LXXXII. Etatis LXXII.

A
D
V
I
D
A
N
D
R
E
A
E
S
C
H
O
T
T
I
S
O
C
I
E
T
A
T
I
S
I
E
S
V
D
E
V
I
T
A
F
R
A
N
C
I
S
C
I
B
O
R
G
I
A
E
S
O
C
I
E
T
A
T
I
S
E
I
V
S
D
E
M
P
R
A
E
P
O
S
I
T
I
G
E
N
E
R
A
L
I
S
T
E
R
T
I
I
L
I
B
E
R
P
R
I
M
V
S.

De natalibus, & educatione.

CAP. I.

VI ILLVSTRIVM VIRORVM
res, domi, forisque gestas, littera-
rum monumentis consignarunt, ij
ferè maiorum stirpes à capite ar-
cessere solent. Equidem breuiter,
etsi felicitatem his non metiar,
FRANCISCI BORGIAE,
patre, auo, maioribus clarissimi, natales recensebo:
quando ad laudem permagni interesse existimant, domi
nobilem, virtutis via ad Pietatis culmen peruenisse,
contemptisque maiorum imaginibus, & honorum titu-
lis, CHRISTO sese crucifixo consecrassè.
Igitur FRANCISCVS BORGIA, Gan-
A dien-

D E V I T A

diensum Dux quartus, post Societatis IESV sacerdos, & Praepositus Generalis tertius, filius primogenitus Ioannis Borgiae Gandiensium Ducis tertij fuit. Natus matre Ioanna Aragonia, Alphonfi filia, eius qui Ferdinandi Regis Catholici filius exstitit: Idque Gandiae, quod in Consentanis tertio lapide à Sucronis fluminis ostio, nono verò Valentia situm est oppidum: ante diem V. Kal. Nouembris, qui dies Simoni, & Iudae Apostolis, anniuersario ritu sacer est: anno reparatae salutis 1510. decimo supra millesimum, & quingentesimum: Iulio secundo Pontifice Maximo Ecclesiae Romanae clauum tenente, Imperij verò Maximiliano I. Caesare: cum apud Aragoniam Regnum obtineret Ferdinandus Rex, cui Catholici cognomentum meritò tributū, FRANCISCI nostri proauus: qui Castellae etiam regna administrabat Ioānae filiae nomine, & Caroli nepotis: qui post & Hispaniarum Rex, & Imperator eius nominis quintus fuit. Borgia verò gens, Hispanas inter familias clara in primis, & nobilis; ex qua meri Principes prodierunt. Pontifices duo, Calixtus tertius, & Alexander Sextus: Cardinales, & Duces plurimi.

Mater grauida, cum vteri doloribus angeretur, & Religiosorum hominum preces, sacrificiaque adhibuit, & pauperibus multa eleemosynis elargita est, vt felicem partum ederet: tum Beatum Franciscum, cui addita maximè, dum viueret, appellauit. Partui vicina eius cingulo ex Diuae Clarae coenobio oblato, feliciter enixa, & ex voto parens, FRANCISCI nomine partū honestauit. Hic iam summa cura, diligentiaque ab vtroque parente educatus, primis statim fidei Christianae rudimentis imbutus, vna cum lacte ea virtutis semina imbibit, quae in omnem aetatem adhaeserunt. Cauerunt diligenter, ex Platonis praecepto, ne tenera aetas ineptis nutricum fabulis inficeretur. Orationibus pro captu aetatis

Lib. 2. de
Repub.

FRANC. BORGIAE LIB. I. §

tatis, Deum frequenter precabatur, flexis etiam genibus, ut à parentibus edoctus; libentius etiam sua sponte: quod indolis optima, virtutisque argumentum visum est. Dituum Iacobum, ut Hispaniae tutelarem, inter ceteros colere; aras domi erigere, imaginibus Sanctorum placari, si vel, ut in tenera aetate excandesceret, vel lacrymas funderet. Erat & solemne familiae Borgiae vetere instituto, ut è Diuorum numero aliquem quotannis forte educeret. Seruabat religiosè hunc morem puer etiamnum FRANCISCUS: (quem etiam in Societatem induxit, simul atque familiam ducere coepit.) Diui nomen cui obuenerat, is profesto die, duos mendicos vicatim collectos alebat; festo verò, binis bini mares, feminis feminae, ad mensam ministrabant. Mores candidi, suaues, sine fastu, neque, ut in hac aetate plerumque, difficiles: sic fiebat, ut carus omnibus, quibus vteretur, acceptusque esset. Quintum vix iam aetatis annū attigerat, cum praëptori Ferdinando, Theologo insigni, visum est faciendum, ut prima Latinae linguae elemēta perdisceret accurate, & scribere assuesceret. Morum item praefectus, vir nobilis, ut custos additus, qui aulicis moribus imbueret; salutandique comiter, & agendi officium doceret. Hi inter se, non contentione, inuidiaque dissentiebant, sed honesta potius, & ab Heliodo laudata aemulatione, suum quisque munus sedulo obibat. Neutri perdifficilis ad formandam primam illam aetatem provincia fuit, quod docile ingenium puer nactus esset, & obsequens, nec ad parendum peruicax. Decimum agebat annum, cum Verbi Dei praëcones in templis libenter audiret: qui si forte, ut disertis homines, actione placuissent, eorum venuste gestus exprimebat, sententias memoriter recitabat. Audierat tum forte CHRISTI Saluatoris nostri cruciatus; quos parentum iussu ordine,

A 2 supra

1520. supra quàm ab ea aetate expectari posset, adeo eleganter recitavit, vt non pueri, sed Spiritus Sancti vocem audisse se, qui aderant, affirmarent. Matrem decennio maior morte amisit, anno post natum Christum, millesimo quingentesimo vicesimo. Aegrotantis salutem DEO, si ita placitum esset, commendare, lacrymas fundere, obtestari. Ad haec in cubiculum sine arbitris secedere: flagellis in se ipse saeuire; sua ne sponte, an à pijs hominibus edoctus, non habeo dicere: Illud tantum; praeclare iam tum iecisse fundamenta, initiumque fecisse austerioris vitae. Matris obitum luxit, quo ad aetas illa patiebatur, & constàter tulit. Consilia, vitaeq; praecepta piae matronae, ad extremum vsq; spiritum retinuit, religioseque seruauit.

Adolescens patrio solo egreditur.

CAP. I I.

1521.

Umultuatum ea tempestate in Hispania ciuili seditione, absente Carolo Rege, qui tum in Belgio, Gandavi Flandrorum versabatur. Plebs enim secessionem arma aduersus Optimates induerat: quiritando libertatem inclamare, & ad pileum etiam seruitia vocare: quæsta à diuitiis, potentioribusque oppressam se, aegrè vitam tolerare, grauem seruitutem seruire. Tempore, vt fit, paruis è principijs orta seditio huc demum euaserat, vt i castris locatis signa conferrent, neq; à nobilium caede inflammatum vulgus temperaret. Non eius experta calamitatis (saeuitum enim in omnes maiorum gentium familias) Borgia gens. Iam enim Palmam inter, & Gan-

Gandiam patentibus campis coniurati cum Prorege, omnique adeo nobilitate manus conferere ausi, superiores euaserant: turbati, fugatique nobiles terga verterrant, Gandia praedae cessit, direptaque confestim: uti vix matrem Ioannes Dux, sororem, & filias, Virgines DEO ad Diuae Clarae consecratas, emittere potuerit. FRANCISCVS filius, fuga salutem admissio equo, inuenit: Dianium, qui quarto inde lapide portus est, delatus: Inde cum parente, & Prorege, nauigio in arcem rupi impositam venit: quae rupes a forma, Paeninsula ab incolis vocatur. Hinc Caesaraugustam eum parens deduxit: ipse tranquillatis rebus, caesis ad internecionem, fugatisque a Segobrigensium Regulo rebellibus, domum tandem reuertit. FRANCISCVS in auunculi Ioannis Aragonij Archiepiscopi Caesaraugustani contubernio haesit. Is artibus, quas liberum scire aequum est adolescentem, Grammaticis, Musicis, & equestri disciplina ab optimis doctoribus imbuendum curauit. In his tamen FRANCISCVS pietatis studium minime negligendum duxit. Audierat tum, verni temporis ieiunijs, cum de rebus diuinis ad populum sermones haberi solent, familiae Diui Hieronymi disertum hominem, de vltimo Vniuersi ludicio vehementer, firmisque lateribus perorantem: iterumque de Christi passi cruciatibus. Flexerat nimirum adolescentis animum Dei verbum, ancipiti gladio acutius: illinc timor tribunalis illius seueri; vbi omnes fisti nos oportet: hinc commiseratio dolorum in Cruce, sui redimendi gratia susceptorum. Quibus rebus adductus, fastidire praesentia, & iam tum de perfectioris vitae ratione, in aliqua piorum hominum familia transigenda, animo agitare: sed quia annis minor, neque integra res ei, qui nondum sui iuris esset: illud saltem commodi accepit, uti res omnes prudentius, quoad aetas ferret,

ferret, ne transuersum animum agerent, administra-
 rer. Caesaraugusta in Vacientes, quam Baëzam inco-
 lae appellant, officij gratia in viam se dedit, inuitatus à
 lectissima femina Maria Luna, proauia, vxore Henri-
 ci Henriquez, qui Ferdinandi Regis Catholici patruus,
 & Praetorio praefectus, magnus itē Legionensis mili-
 tiae Magister erat. Huc etiam auia, Maria Henriquez,
 illius filia, cum amita, sororibusque ciuili illa secessio-
 ne, pedestri itinere fuga dilapsae peruenerant. Qua-
 rum conspectu, etsi delectatus FRANCISCVS,
 in morbum post tamen, itinerum fortè incommodis, in-
 cidit. Sex ipsos menses lectulo affixus, iacuit. Mox
 cum meliuscule haberet, ecce tibi terraemotus; pericu-
 losus iuxta, & diuturnus. Igitur quadraginta dies sub
 dio, & pellibus, lectica vsus, egit; haec illi tectum, le-
 ctumque, periculo declinando, praebebat. Sanus iam,
 valensque, missus à parente Tordesillam (oppidum id
 Turrim Syllanam sine auctore quidam vocant) ad Ca-
 therinam, Principē Hispaniae, Ioannae Reginae filiam:
 cui de more seruiens, operam adolescens nauauit, dum
 Ioanni III. Lusitaniae Regi nuptum data. Caesaraugu-
 stam post, vnde venerat, ad auunculum redit: qui patru-
 um sapiens, ne otio adolescens, (quod vitiorum omni-
 um seminarium est) langue sceret, ad Philosophiam,
 de more, appellere animum iubet: & differendi primum
 ratione imbuendum tradidit Gaspari Laxo, subtilitum
 Philosopho, sed, vt ea tempora erant, minime diserto,
 quod aetatis potius, quàm hominū vitio, Humanitatis
 ibi studia iacerēt: quibus caeterae artes, tanquam in bo-
 no lumine collocatae, splendescunt. Dialecticā verò facul-
 tatem ita Borgia tractabat, qua disputando, qua dictata
 euoluendo, perinde atque lauream, Academiae more,
 accipere constitutum haberet. Perceperat, ra-
 dices sciētiarū amaras, fructus ex se dulcissimos efferre.

Ani-

FRANC. BORGIAE LIB. I. 7

Animi vero, quod caput est, pietatisq; summā curā adhibuit, ne assiduo litterarū studio, nimio sui neglectu siluesceret. Igniculos itaq; animo insitos idēdem excirabat, assiduo Sacramentorū Poenitentiae, & Eucharistiae usu. Si quod spiritui bellū intestinum naturae fomes, & Daemon faceret, ad orationem, confessionemque tamquam ad anchoram confugere. Quibus rebus fiebat, vt domesticas aulicorum, & parasitorum blanditias, adulationis plenas, & libidinem, casti Iosephi exemplo, effugeret; Vlyssis denique more, obturatis cera auribus, Sirenium voces praeterendo, ad scopulos non adhaeresceret. Sacros adhaec libellos de rebus asceticis, domi libenter lectitando, (qui animos potius, quam oculos patiscunt) obfirmata mente virtutem amplectendam; vitia sibi fugienda persuaerat, illud Regij vatis saepenumero usurpans: *Iuravi, & statui custodire iudicia iustitiae tuae.* His potissimum rebus ad sacrum coniugium, castum, integrumque corpus attulit. Quod & in Nebri-
Gen. 39.
Psal. 118.
Epist. 9. ad Saluinam.

In aulam Caesaris proficiscitur. CAP. III.

VNDEVICESIMVM aetatis annum agebat, cum Caesaraugusta domum, visendi parentis gratia, reuertitur; humaniter ibi menses aliquot habitus, missionem deinde postulare coepit; liceret pace illius, cui semper dicto audiens fuisset, in aulam Caesaris migrare, vt in tanti se Principis clientelam daret, cui Christianum orbem multum esse merito debiturum augurabatur. Parens filij prudens consilium probare. *Anno te, inquit, de hac sententia, fili, & volo, vt vis: vnico te non inuitus care-*
bo,

bo, dum è resit optimi Principis. Macte igitur animi, & quo tua te virtus, & maiorum exempla vocant, perge. Familiam hinc proficiscenti adornat, qua honeste stipatus in Vaccaeos venit. Hic Pintia, quae hodie Vallis olerum, Caefaris sedes, nobilissimis omnium nationum viris abundabat. FRANCISCVS, vt in hoc aetatis flore pulcra erat, & imperio digna forma, facile omnium in se oculos conuertit, Hic igitur, Deo bene iuante, ita se comparauit, vt post paullo falsam eorum refellerit opinionem, qui dicerent, aulicum simul Christi, & Principi affeclam esse vix posse. Vt enim Carolo placere FRANCISCVS ex officio obnixè studuit; sic ad Christum respectum habuit, rerum omnium inspectorem, & Iudicem: vti nihil equite, & Christiano, quae laus summa est, indignum diceret, ageret, cogitaretue. Domesticis itaque ignauo otio, aliae ludo, libidine, obsceno sermone, & iurandi praua consuetudine, qua verbo, qua exemplo, interdixit. Quae mala, vt sunt, pestes palatij iuuenis appellabat. Qui lenocinium, impurum admodum vitium, profiterentur, suas sibi res habere iussit. Alijs, inquit, voluptatem parafiti, Gnathones, Thrasones, & ollae amici assentando adferant; mihi, vt quod sentio dicam, non placent: Placent viri graues, & innocentes, qui verum dicere libere audeant. Seruos aiebat, non tam dominis honorem stipando adferre, quàm contra a dominorum bona existimatione decus mutuari. De aliorum fama detrahi, se praesente, non sustinebat: sed vel modeste, cum res daret, reprehendere, vel certe sermonem abrumpere solitus, tacitè officij admonebat. Hisce artibus bonis, domi suis exemplo esse, & honestis sermonibus facem praeferre. Aulicis ex sententia euenire, praemiaque à Principe accipere, tantum abest vt inuideret, vt etiam libentibus auribus acciperet, laudaretque factum: Illis etiam gratularetur: cum bona
spe

spe fore, vt sibi itidem decurso spatio honos aliquando haberetur. Equidem memoria teneo, cum diceret, qui ab intimis illi cubiculis erat, vidisse se, cum matronas nobiles, officij gratia, visere oporteret, hirsutum, pilisque asperum cilicium induere solitum: vt hoc tanquam clypeo munitus, tela Daemonis ignea, carnisque illecebras restingueret. Solet enim per oculorum fenestras ad animum mors penetrare: vulnerare etiam telo saepe letali. Sic Scyllam inter, & Charybdim, nauem saluam deduxit: quin & coniuge domum ducta, quae natu grandior erat, cum & fores aulae semper illi paterent, testes laudare possum, qui dicerent, nihil vnquam, aut intemperas à FRANCISCO, aut leue dictum, factumue. Equestribus porro exercitationibus mirifice delectabatur, hausta illa ex Xenophote philosopho disciplina. Ludos igitur Troianos agere libenter, hastis concurrere, tela iacere, fuga Parthorum more ficta, hostem ferire, auersa manu vulnerare, tauros in arena lacerare, equum in gyrum agere, cursu cum aequalibus contendere, praemia nemini concedere: omnia denique se digna dextre exsequi. Non sefellit ea virtus, quae diu latere non potest, Carolum, sed quasi in illius loco posita, in oculos incurrit, sermonemque passim dedit. Egit itaque Caesar cum Augusta coniuge, vt fociam illo dignam quaereret, cum qua curas rei domesticae partiretur. Leonora Castri tandem inuenta, nobili apud Lusitanos loco nata; Alueri Castri, & Isabellae Menesiae Baretae filia: quae in comitatu tunc Augustae educabatur, & è Lusitania secuta, fidam illi operam probarat, virgo, morum candore, & in DEVM eximia pietate. Placuit Augustis consilium: missusque extemplo Gandiam Petrus Gandisaluus Mendosius, Augustae Oeconomus: qui Caesaris nomine à Ioanne Duce postularet, quae sitam filio conditionem, coniugiumque ra-

B tum

tum esse vellet, iuberetque. Nec abnuit Dux: Caesari per litteras gratias agit, quod filij rationem habuisset. Nec FRANCISCVS matrimoniū detrectauit, ratus id, quod erat, Caesari, cui omnia deberet vitae ornamenta, simul & parenti, cui vitam, morem esse gerendum.

Vxore ducta liberos sustulit. CAP. IV.

NUPTVM iam data Leonora in Borgia familiam, FRANCISCVM Marchionis Lombayae titulo Caesar decorauit, Regioq; equorū stabulo, quae sūma ferè dignitas est, praefecit. Mores vtrique coniugi concordēs, & omnino bono de alijs merendo, pia quadam contentione certabant. Augustorum amicitiam, benevolentiamque, non tam sua, quàm inopum caussa affectabant. Quibus rebus fiebat, vt rerum parens, & effector DEVS, pauperum gratia illos vicissim proucheret in maius. Hinc constans valetudo, opes, clientes, honores, magistratus affluebant: quodq; DEI benignitate accidere credimus, liberorum, & quidem optimorum, copia. *Ti-
Psal. 1:6 mentis enim Deum (inquit Psaltes Regius) vxor, sicut vi-
sis abundans in lateribus domus eius. Filij eius, sicut nouel-
lae oliuarum, in circuitu mensae eius.* Suscepti ex ea liberi octo: mares quinque, tres feminae. Natus maximus Carolus Borgia fuit: qui in honorum titulis parenti successit: Caroli Caesaris nomen, qui tum in Italia agebat, ei donauit Augusta vxor, cum Philippo Principe iuuentutis Hispanicae, Christi anno CIO. ID. XXX. Sūma vir prudentia & acerrimo iudicio, ex omni nobilitatis flore vnus ad Ligurum seditionem pacandam, à Philippo II. Rege Catholico missus anno CIO. ID. LXXV. Postquam in Regis potestatem venit Lusitania, idem mili-
tiac

tiae Imperator, summa auctoritate prouinciam rexit. Huius natalem anno vertente Isabella excepit, Lermæ Comes: Marchionis Dianij, Comitumq; matronarū Lemosij, & Altamirae, Ioannis quoq; Sandoualli mater. Tertius, Ioannes Borgia Belpouchij, Gothalaniae vico natus, cum vterque parens Caesarem conuentus Aragoniae regni agentem, secutus esset. Hic similiter Legatus à Philippo Rege in Lusitaniam missus: post, ad Maximilianum Augustum in Germaniam; nunc curiae Augustae Praefectus, Mariae, sororis Philippi. Quartus, Aluarus, & ipse, Catholici Regis nomine, arduis de rebus Romae apud Pontificem legatus, post, vxoris dote, Alcanizij Marchio. Quinta soboles, Ioanna Aragonia. nuptum matura aetate data Alcanizij Marchioni: huius filia, Aluaro, quem nominavi, auunculo in manum, Pontifice indulgente, conuenit. Sextus Ferdinandus Borgia, Mariae Augustae & ipse curiae Praefectus. Hinc Dorothea filia, quae in tenera adhuc aetate, qua se DEO, ad Diuae Clarae, virgo deuouerat, vita abiit. Natorum vltimus, Alphonus Borgia, & ipse fratrum exemplo, Augustae curiae, dum vixit, praefuit.

Exercitationes animi, & corporis.

C A P. V.

AMETSI prudenter antea rem familiarem administrarat, vt cuius in aula patrifamilias praeire videretur; nunc tamen cautius rem tueri domesticam coepit: Rationes, & aera subducenda Leonorae vxori mandata,

B 2 publica

publica ipse negotia curare. Nihil praetermittere eorum, quae Caesar in mandatis daret. Familiam elegit optimam, ex frugi, non nequam, seruis. Aleae, & id genus ludis longè, quàm antea seuerius, interdixit. Osculorum eam fallam esse voluptatem dicitans. Interrogatus etiam, quidnam caussae esset, cur, quàm auide aulici amplectuntur in aleam ludendi cupiditatem, eam ipse formidaret? *Dementis*, inquit, *est nauem bene compactam, & mercibus planam, data opera, in scopulos velis, remisque impellere.* Scopulum recte vir prudens aleam appellabat, ad quem, exiguum quidem cubum, vi tamen magnum, plerique re lauta, ac beati, nauem tre-gissent. Quattuor adhuc rerum quantiuis pretij damna adferre solere: temporis, pecuniae, & pietatis iacturam fieri: conscientiae denique bonae religionem, per-iurio, ludorum comite, facile amitti. Melioribus itaque, valetudinis tuendae, exercitationibus animum relaxabat, vt Musicae symphonia: in qua sic excelluit, vt non canere solum suauiter, modulateque posset, sed & numeros ipse ex arte concinnaret, cantusque meditaretur, qui in Hispaniae templis hodieque, in re diuina, sacrisque, Gandiae Ducis titulo, accinuntur. Corpori verò exercendo aucupium adhibuit, falcone potissimum vsus, & accipitre. Qua quidem venationis forma, eo impensius delectatum narrant, quo gratior ea Carolo Caesari tum erat, quem singulari studio affectabatur. Verum non hic FRANCISCI industria substitit: altiora animo agitabat, vberioresque ex agrorum aspectu, venationeque fructus tulit. Vt enim diuinum illum FRANCISCVM, cum pedibus sedaret in viam, spectatis ruri flosculis, DEVM omnium effectorem laudare solitum accepimus: sic noster ex cōditis rebus, agris, auibus, canibusque architectum DEVM assidue laudabat: quas quidem pias meditatio-

nes

nes, non à me excogitatas, sed ex illius ore acceptas, precium operae erit referre. Magna, inquit, Dei exstant in vtramque partem in me officia: agros etiam, siluasque oberrantem, feras infectantem, & praedam ex auibus agentem. Quo fit, vt interdum sapientiam illius admirabundus meditari soleam, qui hominum generi feras, & aues, ad rapinam comparatas, parere docuerit: quae quidem vinculis solutae, in caelum vsque eo subuolant, vt vel oculorum aciem effugiant. Homini quoque tantum tribuerit honoris, vt eius imperio aues, & vinculorum, & pristinae libertatis oblitae, fribilis, fictisque clamoribus obediant: vocatae redeant, memores manus, quae cibum praebere solet: & quamuis ferae sint, agrestique ingenio, vsu tamen, & educatione mansuescant. Eaedem emissae ad capturam, tanquam milites ad explorandas hostium copias, fugandasque; reliquas aues etiam maiores vnguibus, rostrisque caedunt, sternunt, & ad humum affligunt. Mox parta victoria, praedam domino relinquunt, partem minimam patienter expectant: Pugnantes itidem in aère cum spectarem, subijt ea mentem cogitatio, talem videri Daemonis pugnam, cum piorum animos ex insidijs aggreditur: dum, vt leo rugiens, circuit quarens, quem deuoret. Et si quis paulo constantior existat, cuniculis rationis arcem euertere studet. Frequentius verò pudorem mihi meditatio illa incutere solet, feram illam, & carniuoram, modicae escae gratia, agreste ingenium exuere, cicurem, atque mansuetam reddi, voce hominis accitam statim aduolare: partim adhaec velari lumina, quibus nihil in vita carius: Hominem contra rationis, & orationis participem, & ad ciuilem societatem conditum, alis, talaribusque, quibus diuinam vindictam effugere possit, carentem, tot, tantisque beneficijs ornatum, ad eò ingratum aetatem

33 tatem agere, vt DEO vocanti parere nolit. In canum
 33 vero venatione illud mirabar, quamuis famelicum, &
 33 in feram rabie quadam actum animal, obsequi tamen
 33 hominum imperijs, praedamque relinquere: Homi-
 33 nem contra, DEI simulacrum, si quo se scelere obstrin-
 33 xerit, aegrè auelli, surdis auribus degere, nec DEO ap-
 33 pellanti dicto audientem esse. Hisce meditationibus
 FRANCISCVS, etiam agros dum lustraret, fru-
 ctus capiebat vberimos: dum non oculos solum, cor-
 pusque, vt venatorum natio; sed animum etiam cae-
 lestium rerum memoria pasceret. Praedam ad haec
 vnguibus saepius eripere, & manumittere solitus, quam
 longo diei spatio quaesisset, vt vincere sese ipse, animi-
 que sensum iam tum assuesceret.

Mathematicis etiam disciplinis operam dedit: ijs
 praesertim, quas in optimo belli imperatore requiri au-
 dierat, ad machinas, molesque iaciendas, moenia mu-
 nienda, locum castris capiendum; caeli, solique situm,
 & naturam inuestigandam: Quibus artibus magnos
 saepe duces victoriam militiae peperisse, metu etiam
 milites liberasse, acceperat. Calcar addebat & Caesaris,
 quo familiariter utebatur, exemplum, cur maiores in di-
 es progressus facere, vellet: cuius & Cosmographo, San-
 ctæ Crucis cognomento, operam dedit, horis tamen di-
 uersis. Carolus itaque libenter FRANCISCVM consu-
 lere, dictata exigere. Qua vna re ad pristinam consue-
 tudinem non parua accessio facta est: loca itaque & se-
 ria cum illo communia habebat omnia. Verum ne il-
 lis quidem animi studijs, Musicis, & Mathematicis,
 aut corporis exercitationibus, venatione, & aucupio,
 satis erat ad constantem corporis habitudinem tuen-
 dam comparatus: sed, vt plerumque fit, in hac vitae
 imbecillitate, morbis etiam interdum tentabatur.

Febri

Febri enim ardentissima debilitatus, didicit nihil esse in rebus humanis proprium, nihil perpetuum: Cum vero a tertio & nouercali die, igni medullae coquerentur, pia illa mentem pupugit meditatio, ecquaenam illos flammae vrent, qui ob flagitia apud Inferos poenas aeternas penderent: quique purgante igni cum futurae beatitudinis spe, expiarentur. Pro his igitur ex illo tempore & orare in dies ipse, remque diuinam curare coepit. Illud etiam commode morbo accessit, libris iam tum profanis nuntium esse remissum, sacros assidue tractasse, nouum praecipue Testamentum, Sanctorumque vitas, summa & voluptate, & vtilitate: Impuros vero scriptores, vt vitiorum, libidinumque seminaria, ne nominari quidem passum. Lectica valetudinis gratia, dum in agros portaretur, Diui Pauli Epistolas, adhibito etiam sacro interprete, lectitabat: non secus atque Isaiae vaticinia Candaces Aethiopiae Regi- *At. 3.* nae Eunuchus: Verum non multa, sed multum legere studium fuit. Si quid laudabile occurrisset, sustinens ponderare ea, & exsequi cupiebat. Hanc vero asceticorum librorum lectionem, recte primum melioris vitae gradum esse dicebat.

Vix iam confirmatus, suscepta in eam Galliae partem, quae Prouincia Romanis est appellata, expeditione; arma tractans, Caesarem secutus est, adscitis socijs, Ruisio Gomefio Sylua, qui post Euoli Princeps: Georgio item Melo: quos vnice caros habuit, & in paucis, vt coniugis cognatos, dilexit. Affecto iam bello, missus à Caesare, qui Augustae vxori omnem belli euentum exponeret, deque valetudine sua securo esse animo iuberet.

Anno, qui est insecutus CIO. ID. XXXVII. dum Se- *1537.*
gouiae in Carperanis conuentus Ordinum haberentur,
morbo item anginae decubuit, vt sanguine paenè fau-
ces

ces obstruerentur; sed linguae licet vsum amisisse videretur, mentem tamen in DEVM fixam tenuit: ad mortem obeundam animo, quam vnquam alias, paratiore. Iam tum enim singulis mensibus pane illo caelesti, criminibus expiatis, victitabat. Praeter illa morborum incommoda, stimulos ad pietatem addidit tristis nuncijs Gaudia de morte Mariae Gabrielae auiae allatus: quae lectissima femina, vita prius pie, innocenterque acta, post in Diuae Clarae coenobium sese abdidit. De cuius vita, moribusque, quando locus manum iniicere videtur, pauca de multis attingam.

Vita, & obitus Mariae Gabrielae, FRANCISCI
auiae. CAP. VI.

NTER cetera felicitatis argumenta numerabat, auiam sibi pientissimam obtigisse, Mariam Henriquez, Catholici Regis Ferdinandi patruem, quam Ioannes Borgia Gandensium Dux secundus, thalami consortem habuit: sed illo immatura morte praerepto, haec octavo decimo aetatis anno vidua relicta est: susceptis duobus filijs: & Isabella, quae tenera adhuc aetate ad Diuae Clarae DEO sese votis obstrinxit; Ioannes vero natus maximus, in matrimonium Ioannam Aragoniam cepit: ex qua FRANCISCO, primo iam partu suscepto, ad Diuae Clarae Mariae, filiae Isabellae exemplo, migravit: Nec, ut maxime optarat, praestare citius licuit: quod, ut piam matronam decet, filij antea parente orbatu recte educandi, prolesque ex ijs propaganda esset. Cuius iam voti compos, in tot, tantisque vitae miserijs, nihil coenobij solitudine duxit antiquius. Ioanes Dux tertius factum illud heroicum, lacrymis deprecari

cari & dissuadere frustra tentauit: veritus ne quid vnico familiae, nominisq; heredi FRANCISCO recens nato, humanitus accideret, At illa: *Ego vero hoc te, fili, metu libero: Natus enim tibi FRANCISCVS talis tantusque enadet, vt multorum instar liberorum vnus sit. Huius itaque diuini benefici nomine vtrumq; gratias DEO quotidie agere, nisi ingrati esse volumus, necesse est. Equidem de me affirmare possum, quoties in Virginum DEO laudes canentium coetu defensor, toties Angelorum choris interesse videor; hanc cur mihi veram voluptatem, fili, inuideas non uideo.*

Paruit his dictis Ioannes, inuitus tamen. Tertium itaque & tricesimum aetatis annum attigerat, cum se Maria, abdicatis aulae titulis, Regum se maximo consecrauit. Corporis tamen ea imbecillitate, vt vel annum superesse posse inter velatas Virgines, tam austera vitae abstinentia negarent medici. Atqui, DEO iubente, alterum tantum superstes, tres ipsos & triginta annos in coenobio, summa & religione & disciplina vixit, ceterisque omnibus exemplo fuit, nulla dignitatis, & natalium habita ratione. Iam enim Mariae Gabrielae, vt priuatae solent Virgines, nomen adsciuit. Filia cum forte, Abbatis titulo virginibus praeesset, matri pro tunica detrita nouam tradidit, iussitque veterem sibi indumento relinqueret: Certatum hic vtrunque officiose de attrita veste, dum neutra alteri eam concedit. Cessit tandem mater filiae, vt dignitatem maiori; hoc addito, augurij loco: *Habe tibi, nata, vestem meam, quam cupide affectasti attritam: faxit parens ille Vniuersi DEVS, qui nos nostraque respicit, tum demum eam abijcias, cum in Carpetanorum Regno (vt post euenit) nostrarum Virginum Diuae Clarae titulo familiam institues.*

Memorandum & illud, Ignatiam Corellam virginem nobilem, Consentanorum Comitis filiam à Maria

C ria

ria sibi carissima, morti vicina (quod sine illa vitam sibi acerbam fore putaret) obnixè obtestando perijsse, vt defuncta, a DEO impetraret, sibi in caelum subsequi statim vt morte liceret. Facturam se Maria recepit. Visum non longo post interuallo illius spectrum, iamq. voti compotem factam nunciauit. Sic non diu post Ignatia feliciter vita decedens, subsecuta est. Nec minorem illud admiratione legenti pariet, Pridie eius diei, quam è vita migravit, mortè praesagisse. *Qua lit-
tera cras inquit, ad Mariã Iesu, Comitissae Dianij sorore
conuersa. Dei benignitate, hinc tanquam e diuersorio in
caelum, ut spero & opto, euolabo: Interea febris ardentissima,
ut a neactae uitae errata expientur, excoquar: nihil enim
immundum sedes illas introibit. Sed in his ardoribus illud
postremum morienti officium praesta, ut pace tua (erat enim
uicaria auctoritate praedita) sitiienti mihi frigida porriga-
tur: nec enim nisi summa necessitate flagitabo.* Vix dicen-
di finem fecerat, cum febris medullas occupat adeo ve-
hemens, vt flammis ardere videretur. Dux enim Io-
annes, manum exosculatus, matris benedictionem po-
stulans, postremum iam Vale de more dicens, ignis se
carbones, non hominis manum, contrectasse affirma-
uit. Franciscæ filiae, quae cum imperio praecerat be-
nedicens, id negotij dedit, vt simul extremum efflasset
Spiritus, hymnum illum. *Te Deum laudamus.* cum
gratiarum actione à Virginibus decantari iuberet, quod
DEI benignitate, tandem aliquando, veluti vinculis
libera, migrasset.

Fuit & illud sanctioris vitae argumentum: sito iam corpore, priusquam efferretur, auditas esse Angelorum voces, sacrae Virgines praedicarunt. Quibus etiam cum Dux, Ecclesiasticis ordinibus stipatus, ad iusta matri persoluenda, funusque curandum, adesset, Sa- cerdotes sacris operaturi silentium imperarunt, quod in
illa-

illarum odio, cantus symphonia audiretur. Neminem vero tum mortalem cecinisse compertum; creditumque diuinitus auditam vocem; vt saepe in beatorum hominum funere, Gregorius Pont. accidisse commemorat.

*Lib. Dialo
gaum.*

Hic matronae religiosissimae exitus fuit: cuius iactura FRANCISCVS, quod vitae magistram re, consilioque iuuantem amisisset, vehementer indoluit: patrocínio tamen, quod DEO potiretur, iam tum se foueri sensit. Cuius etiam precibus in Societatem IESV se, tanquam in portum, post esse delatum, existimauit.

Isabellae Augustae mors. CAP. VII.

OPTIMO, illa, & trecesimo, post 1537.
CHRISTVM natum, supra Mille-
simum & quingétesimum gesta: Haec, 1539.
biennio post, non minus quam illa,
admiranda acciderunt. Carolus Caesar Toleti, quae Carpentaorum caput, regumque sedes Gotthicis temporibus, vt Hispaniae umbilicus, fuit, omnium Ordinum conuentum agebat, magno & festorum ludorum apparatu, & nobilium, plebisque plausu. Sed, vt plerumque fieri solet, gaudia luctus contaminauit. Isabella enim Augusta, Caroli vxor, vita decessit, magno Caesari sui relicto desiderio: erat enim focmina ob singularem pietatis cultum, & in egenos liberalitatem, omnibus cara: & vt illo, non peregrino, caelo nata, Hispanica ingenia cum nosset, moderabatur egregie. Decretum Caesaris auctoritate, vt Marchio Lombayae funus deduceret, illiberim versus: quae vrbs hodieque Granatensis Regni caput, templumque in ea sepulcris Catholicorum Regum, auorum Isabellae, clarum. Qui Reges maio-

C 2 rum

rum memoria, eam urbem Mauris ereptam, CHRISTI regno vindicarunt. Efferebatur insigni pompa cadauer, stipante FRANCISCO, cum omni familia & vxore: nihilque ad custodiam, decusq; funeris quod pertineret, sumptusque, praetermissum. Illiberitanis compositum corpus traditur, vti Regio sacello, maiorum monumentis inferretur, & in acta publica, tabellionis fide & manu, referunt, Augustae hoc cadauer esse, quo tempore, cuius opera acceptum, conditumq;. Nudata vero facie, vt agnosceretur, ne qua forte fraus commissa esset, adeo deformis apparuit, vt spectantibus terrorem incuteret. graui etiam odore, itineris comites fugaret: vt qui testificari auderet illam ipsam Augustam esse, repertus sit nemo. moriens enim, qua erat matrona verecūdia, nequis corpus tangeret, vel aromatis condiret, mandarat. FRANCISCVS solus mansit, & quanquam iureiurando firmare non auderet, eandem illam, toto terrarum orbe clarissimam Principem esse, quod adeo sui dissimilis appareret: illud tamen sancte, & conceptis verbis affirmans, in acta referri iubet, ipsam Augustam videri; quod nihil eorum, quae ad fidam custodiam pertinerent, in Illiberitano itinere, sciens prudens omisisset. Hic tacitus ille fecum, & moestus, praesentia praeteritis committens, cogitare. *Haecine illa sunt lumina, quae omnium in se oculos conuerterant? haec venustas illa, quae aliarum formas extingueret? Tunc Isabella? Tunc Augusta? Fallunt oculi? aberrat mens? Sed non fallunt: nimirum humanarum haec rerum vicissitudo est: I nunc, fragile illud formae bonum admirare? Illud sane verum, certumque est, vno hoc, breuique aspectu cadaueris, adeo immutatum, suiq. dissimilem redditum & ipsum FRANCISCVM, vt eundem esse negares. Iam tum enim diuina luce illustratus, longe diuersa meditabatur, animumque seito semel*

semel induxit, falsa haec, fluxaque bona, formam, diuitias, clientelas, honores, pro nihilo esse ducenda; vera illa, aeternaque sectanda. Caelestia terrenis, diuina humanis antepohenda; Breuibus vitae curriculum spacis, angustisque terminis circumscribi: Vnicum singulis animum caelitus datum, qui aut delictorum aeternas poenas dabit; aut virtutis praemia sempiterna consequetur. Nihil itaque procrastinandum ratus, meliora omnia, vbi primum potestas foret, animo agitare, DEO que religiose promittere. *Quid enim, inquit, mihi est in caelo, & a te quid volui super terram. Quae uilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?* Psal. 72. Psal. 29. Sitot iam rite in aede sacra cadauere, domum FRANCISCVS se contulit, & in cubiculum confestim, sine arbitris, pessulo ianuae obducto, se abdidit, humique prostratus, lacrymis gemitus miscens, in has fere voces erupit: Augustinum, credo, imitatus, cum & ille recens caelesti vulnere, cerui instar, ictus esset. *O miseram vitae rationem, d. fallaces hominum spes, & inanes nostras cogitationes. Quousque tandem diligimus vanitatem, & quaerimus mendacium? Quousque ueris neglectis, umbras consecretamur? Regna, imperia, nobilitas, honores, morie soluentur: formae dignitas morbo & morte amittitur. Omnia denique cito ex laetitia, & voluptate, ad luctum & lacrymas recidunt. En illa Augustarum pulcerrima, ut in funere deformata iacet: Expergiscere igitur anima mea, expergiscere tanquam e ueterno, sat Principi mortali datum. Te, te, sequar immortalis. Illumina DEVS oculos meos, viamque commonstra; ut quod reliquum est vitae spacium, perbreue illud quidem, at quantum id est, recte, pieque transigatur.* Lib. 3. cont. fess. cap. 8. Psal. 4. Sic ferè FRANCISCVS, fuis vbertim lacrymis; reperens identidem illud: *Sat datum mortali Principi, deinceps immortalis seruiendum, si sapio. Transcribam igitur reliquum vitae tempus Regiae caelesti. Noctem, quae sub-*
secuta

secuta est, anxijis hisce cogitationibus insomnem traduxit. Postridie eius diei, facta re diuina, parentatum est, iustaque rite perfoluta. Mox Ioannes Auila, Ecclesiastes insignis, &, quod scripta testantur, egregia sacrarum litterarum peritia & pietate, pro concione breuiter Augustae laudes perstrinxit: vehementer vero, & fusius, vitae mortalis spes hominum inanes, misérias, calamitatesque innumeras: Nec pupugit solum FRANCISCI animum, qui diuinitus iam ictus esset; verum & gladium spiritus, DEI verbum, altius adegit. Sumpto itaque modico in meridie cibo, sacerdotem illum ad se arcessendum curauit; vulnus aperit, mentem animi detegit: rogat, quae in rem futura existimet, audacter edisserat: Ille aulicorum tria potissimum vitia fugere iubet; ambitionem, inuidiam, libidinemque, tanquam animorum pestes, praesentiaque venena. Alter hic stimulus accessit. Redditae ea tempestate litterae amitae FRANCISCAE IESV, quae ad Diuae Clarae Gádiae velatis virginibus praerant. Narrant, visum sibi in oratione FRANCISCVM; dum in Illiberitana profectioe esset, tendere ad DEVM manus, supplicem: manu diuina sublatum, ad optima quaeque subuectum videri. Augustae etiam animam à sacris virginibus spectatam; è purgantibus flammis in caelum ab Angelis delatam. Quibus visis, tamen si summo iudicio atque delectu fides habenda; quod multae, simplicitate partim, partim improbitate deceptae mulierculae, graues etiam viros in errorem traxerint, illud tamen inficiari nemo potest, sanctissimis hominibus vera saepe visa & simulacra apparuisse. Magnum certe FRANCISCVS, ex hisce litteris, ut Augustae funere, Ioannis item Auilae concione, emolumentum cepit. Adeo verum est illud sapientissimi

Ecles. 7. Melius esse domum luctus, quam conuiuij

uiuū frequentare. Quare in austerioris vitae studio magis in dies confirmatus, ab aula se domi colligere, priuatiusque viuere cum vxore & liberis decreuit. Hoc amplius; si quid vxori, quod nollet, accederet, & superstes ipse esset, fore, vt in aliquam se Religiosorum hominum familiam daret: Tum demum praeclare secum iri existimabat, hancque vitae felicitatem appellabat. Quod quidem votum DEO rite promisit, & tandem, data longior vitae vsura, re ipsa praestitit.

Gothalaniae Prorex a Caesare creatur.

CAP. VIII.

LIBERI domum reuersus, Carolo rei gestae curatique funeris rationem constare voluit. Is collaudato officio, honorifice dimisit. Post non diu, ad se accitum, Proregis, seu Praetoris cum imperio, legat in Gothalamiam prouinciam: sic à Gothis, & Alanis, qui ibi sedem, occupata Hispania, fixerunt, appellatam: vt & à Vandalis aetica, hodie *Andaluzia* quasi *Vandaluzia*: & à *Longobardis* Insubrum regio est dicta: Quae quidem à Septentrione gentes, immanitate barbarae, & multitudine innumerabiles, in Italiam, & Hispaniam infusae, ducentos, & quod excurrit, annos imperium vi tenuerunt, Cataluniam incolae nominant: Sunt qui à Gotalaunicis Galliae campis *Catalauniam* deriuent. Caletanos esse Ptolemaei, alij autumant. Sed hoc agamus. Tergiuersari primum Marchio coepit, munusque plenum quidem honoris, oneris tamen immensi videri. Caesar contra sic vrgeret, illius ad hanc rem opus esse ingenio. Bonorum enim Principum vti vicaria potestate velle se, non eorum, qui quaestum ex imperio, dignitateque ambirent.

Vicit

Vicit tandem Caroli, qui pro suo iure imperare posset, auctoritas. DEV Mitaque venerans precatur, quando non studio quaesitos esse fasces, & titulos; nec ambitam à se prouinciam sciret, vires idem negocijs pares, qui vnus & posset & vellet, sufficeret. Proregis iam auctoritate in viam se, Barcinonem versus, dedit, sed Valentia primum & Gandia profectus, vt parentem optimum de via saluaret. Abeunti, Caesar, Diui Iacobi Hispaniae tutelaris, Crucem rubeam, ensis forma pectori appositam, gestare iubet, additis etiam annuis opimis praediorum fructibus & vectigalium: Is est inter militares Hispaniae Ordines primus, in quem nobilissimi dumtaxat, approbatis prius natalibus, optimeque de Repub. meriti, adscribuntur. His multae in prouincijs, tum in ea, quam ingrederetur, immunitates à Regibus datae. Barcinone publica ciuium laetitia, festisque ludis exceptus, nihil duxit antiquius, quàm vt munus feliciter obiret. DEI ante omnia, Iustitiae auctoris, ope implorata. vnde omnia rerum gerendarum ducenda initia. Prima vero cura fuit, viam regiam à latrocinijs tutam reddere, vt merces vrbi opulentissimae commode, & importari, & inde exportari possent. Erat omnis ea tunc ora, Galliae vicina, latrocinijs infamis, siue loci ingenio, syluis, montibusque impediti; siue gentis vitio, incertum.

Hinc FRANCISCVS nobiles quosdam, latronum receptatores, factionesque alere audierat: In hos primum, more maiorum, animaduersum. Rumor erat quinquaginta paene sicarios, agmine fracto, vastatis agris, vicisque direptis; agrestes abduxisse, in oculis paenè Barcinonensium. Copijs itaque coactis, corporisque custodibus eductis, FRANCISCVS bello eos persequi studet. Illi terga vertunt, in arcem se recipiunt. Meticulo enim, id genus, homines, siue armorum tractandorum imperiti, siue conscientia stimulari. Marchio muris

ris inclusos arma deponere, & imperata facere iubet: ni
 pareant, machinas aeneas admoturum. Sic ad deditio-
 nem tandem compulsi, poenas dederunt. Alios in fur-
 cam tolli: seſtis corporibus, membra in vijs publicis collo-
 cari, quae caeteris exempla darent, iuffit: alios Regijs
 triremibus, ad remigandum, adſcripfit. Formidinem ea
 feueritas fontibus ceteris attulit. Obferuarunt & curioſi,
 cum diceret, ex hac Sicariorum venatione, qui vias
 obſidentes in viatores incurrerent, maiorem cepiſſe vo-
 luptatem, quam dum feras iuuenis conſectaretur. Rem
 enim publicam corpori componebat: Membra putrida
 ſecari, & cauterio vri ſolere, vt reliqua ſalua perma-
 neant. Improbos à bonis iudicibus ad mortem damnari,
 vt bonis inter improbos, tutis eſſe liceret. Vitia itaque
 non homines oderat, ſed eorum vicem miſeratus deſplo-
 rabat: Cumque ad ſupplicium raperentur, ſacrificia ſin-
 gulatim triginta fieri ſuo aere iubebat. Iudicum quoq;
 rationem habuit: cum vt ius ex aequo, & bono admini-
 ſtrarent: tum ne lites ampliando redderent immortales,
 litemque praeuaricando facerent ſuam, magno litigan-
 tium, quorum facultates exhauriantur, detrimento.
 Controuerſias vero partium conſenſu, ſaepe ad concor-
 diam adigere, ne lites ex litibus ſererentur. Ditiores
 vero aes alienum in opibus diſſoluere conſeſtim iubebat.
 Ipſe de ſuo ſatisfacere, pecuniamque repraeſentare.
 Pauperes quoque diſſoluto aere, quod contraxerant, ne
 Praetoris edicto creditoribus addiſti ſeruirent, liberali
 cauſſa, manu aſſerebat. His qui ludos litterarios aperi-
 rent, quibus prima aetas optimis informatur & litteris
 & moribus, domum publice attribuit, & ſalarium: Se-
 minaria enim rerum publicarum pueros eſſe, è quibus
 recte inſtitutis, optimi ciues exſisterent, praedicabat.

Praeſidia item diligenter inſpexit, vt Reipub. neruos.
 Militum dilectum habuit: Ignauos, & ad ſigna infre-

D
 quentes

quentes exauctorauit. Si quae copiae, vt solent, in Italiam illac transirent, iniuria agrerum abstinere iussit: Qui secus fecisset, damnum Dux pendere cogebatur. Barcinonem, qua mari alluitur, muris nudum, cinxit, pariete continentur ducto: Molemque iecit, cui quod primum fundamentis lapidem iniecerit, FRANCISCI nomen adhaesit. Laboratum eo tempore annonae caritate, vti periculum esset, ne fame exhauriretur respub. Marchio vndique terra marique datis litteris, importandum frumentum curauit, viritimque distribuit. Quo factum est, vt Reipub. bono natus, & Patriae parens à ciuibus appellaretur. Magnam pecuniae vim pauperum subsidio donauit. Clam alebat quos ex opimis Fortunae bonis excidisse cognorat: quòd his inopiam, onus Aetna grauius, esse non ignoraret. Pias monachorum, virginumque familias eleemosynis iuuuit. Denique vt ne tristem abs se praesidio indigentem vllum dimitteret, *Suet. c. 3.* quod & de Tito Vespasiano Imp. ferunt, cauit diligenter.

Orationis, & Poenitentiae in imperio studium.

C A P, I X.

NEC Caesaris solum curanda negotia, remque publicam tractandam Marchio censuit, salutis suae maiorem rationem ipse duxit: ratus, quod res est, breui mortales occidere: tolli plerosque in medio cursu, falsos inani spe: nihil nos hinc efferre: Vnam virtutem comitem esse. Animum itaque, cuius ea propria est, potissimum excolendum, quod à funere superfit. In mentem interdum reuocabat susceptum melioris vitae consilium, ne, vt fit, obliuione, vel desidia languesceret. Dicere & illud solitus: mortem

tem Augustae, vitam sibi attulisse. Fixum itaque illud manebat, saeculi pompis nuncium aliquando remittendū, quamuis ea res sermonē plerisq; datura esset. Et quale tandem cumque aliorum de se iudicium foret, minime laborandum. His quasi alte iactis solidae virtutis fundamentis, quae in vulgi rumore, gloriaque contemnenda sita sunt, precationi quotidie, & rerum caelestium meditationi, subsocias aliquot horas dandas putauit. Hanc vnam rerū prudenter, feliciterque gerendarū anchoram, optimorum consiliorum basim, appellabat. Sacramentorum item vsum frequentandum duxit: Poenitentiae & Eucharistiae; quae naufragij tabulas colligentibus nauem compingant, & anteactae vitae errata expiando, restaurent. Cum itaque ex commendati sibi tituli Crucis officio, recitare in dies statis horis orationes Dominicas, salutationesque Angelicas teneretur; ad horas Canonicas septem, meditationes totidem salubres adiunxit passionis Christi: quibus illum a monte Oliuarum, ad Caluariae vsque, hinc cum Spiritum Patri commendasset, ad sepulcrum, officij gratia comitabatur. Vt autem *septies in die cadere iustum*, mortalium sapientissimum iudicasse: sic parentem illius, regium Prophetam, *septies in die laudem dicere solitum*, medias inter regni occupationes, didicerat. B. Virgini preces quotidie rite adnumerabat, mysteria animo versans: ex quibus triplex capi emolumentum aiebat. Primum, immortales DEO protot, tantisque donis gratias agi: pudore deinde nos affici, quod ea adhuc contempserimus: Denique ad eas ipsas virtutes, quae hic eminent, incitari. Harum meditationum vsu, ad Pietatis maius in dies studium exstimulabatur, maiora animo agitans: DEI itaque attributa, ineffabilem potentiam, qua condidit vniuersa; inscrutabilem sapientiam, qua gubernat omnia; bonitatem inexhaustam, qua palcat cuncta, ac vegetat medi-

D 2 tari

Prou. 24.

Psal. 118

tari, & misericordiam, atque iustitiam: Gloriam denique aeternae beatitudinis, pulcritudinem contemplari. Quo, tanquam mari magno inuectus, altum tenebat, extraque se admirabundus rapiebatur. Hinc fiebat, ut lacrymae vbertim fluerent, diceretque identidem illud, *Domine, quis silice, aut rupe, immo adamante durus cor meum mollire potuit, nisi tu misericordiarum DEVVS, qui de petra fontes aquarum eduxisti? Qui potes ex hisce lapidibus Abrahæ filios excitare: cor denique saxeam, redde carneum.* Sic diluculo, quinas saepe horas flexis genibus orando, transigebat: diei reliquum publicis negotijs impendens, ne suo ipse muneri defuisse videretur. Ludis saepe inuitus aderat, & spectaculis, aliud tamen agens; ut quid gestum esset interrogatus, nihil referre aut posset, aut vellent. Haec quidem de Oratione admiranda: nunc de Abstinencia, & Poenitentia: Cenis sibi perpetuò interdixit. Prandio ita parce victitabat, ut herbis, & leguminibus coctis tantum uteretur: Pane solum & frigida contentus. Lautitias, & eduliorum fercula respuebat. Pijs potius sermonibus conuiuas, quam exquisitè conditis cibis accipiebat. Principum enim virorum aduocationes, quibus illae in mediam Hispaniam iter esset, omittere honoris gratia non potuit. Hac abstinencia factum, ut cum obelo admodum corpore, ventreque esset, breui laxae nimis tunicae essent, duplicarique indumenta possent. Par austeritas in vigilijs, & cilicio, quibus carnem domabat: flagellis item, & sui contemptu, atque victoria: quam vel Plato, vrbium expugnatione, maiorem esse dicebat. Reprehendet fortasse non nemo, nimiam in Principe viro austeritatem: at non abhorret à vero. DEO ita visum, imperu adeo vehementi, vas illud electum edolare voluisse, expiandis prioris vitae peccatis.

Math. 3.

Ezech. 11

Lib. 7. de
Legib. ini
tio.

De

*De frequenti Eucharistiae usu consultus**Ignatius. CAP. X.*

SACROSANCTVM Eucharistiae sacramentum, priuatim quidem octauo quoque die, publice vero anniuersarijs festis, quo ciuibus exemplo esset, frequentabat. Verum frequens ille Sacramentorum usus, sermonem plerisque dedit, varijs variè sentientibus: quando imperitae plebis, quot capita, tot sententiae. In desuetudinem enim abierat, vetustissimus ille mos frequentius diuinis epulis accumbendi: qui tamen inde ab initio nascentis Ecclesiae, inualuerat. Non desuere itaque tum homines, cetera non indocti, qui maiorem dignitatis Sacramenti rationem haberi crederent, si raro admodum, vel semel quotannis, iuxta Ecclesiae praecceptum, panis ille angelorum manducaretur. Ceterum alij nihilo illis inferiores, assidua Sanctorum Patrum lectione didicerant, vt indigne accedere nefas esse; ita vtilissimum digne, frequenterque illum accipere: quod & frigidus ad pietatem exstimulet, & à vitijs deterreat. Optabat Franciscus, in tam repugnantibus sententijs, cognitam veriore, obuijs vlnis amplecti. Venerat commodum Roma Barcinonem, Antonius Araozius, Societatis Theologus, ab Ignatio Loyola missus. Hic officij gratia, dum Marchionem salutat, inter varios de pijs animi exercitationibus sermones, de Eucharistia etiam mentio incidit: quantumque in eo genere excelleret Ignatius, exposuit. Incessit Marchionem cupiditas, ad illum hac tota de re, animi sensum referre.

ferre. Datis itaque Romam litteris, gratulatur primum Ignatio de recens orta, opera ipsius, stirpe, Ecclesiae Catholicae emolumento: orare, quid de frequenti Sacramentorum communione sentiendum putaret, certiore faceret. Redditis litteris Ignatius respondit, Societatis illud bonum, solidum esse DEI beneficium.

2. Cor. 3. *Paulus plantauit, Apollo rigauit, DEVS autem dedit incrementum.* Ad Eucharistiam quod attinet, non vna amissi ingenia omnia metienda: Alijs rarius, frequentius alijs, ad diuinam mensam accedere, vtile videri. Suadere itaque, & hortari, prudentem aliquem piumque e multis diligeret, cuius potissimum consilio in pietatis studio vreretur. Assensus statim Marchio est, in eiusque sententiam libens ijt; & iam tum Societatis IESV presbyteros, ad excolendum animum, consilioque regendam, libenter consuluit.

Ioannis, Ducis Gandiae, mors.

C A P. X I.

IS fere intentus recte prouinciam administrabat; incolis acceptus: quod omnes officio adiungeret, laederet neminem: Cum tristis è patria nuntius necopinanti allatus, Ioannem parentem vixisse. Percussit non leuiter FRANCISCI animum, tali se parente orbatum. Erat enim ob singularem animi facilitatem Ioannes, morumque integritatem, carus acceptusque suis, tota vt in luctu, & squalore ditio Gandiensis, amisso communi parente, iaceret: lugerent verò potissimum inopes, quos, vt CHRISTI membra, fouit liberaliter. Vnum de multis exemplum feligam. Cum Praefectus Curiae pares

pares eleemofynis non videri rationes expoſtularer, o-
 annes reſpondit: *Cum ad meam ipſe voluptatem, deli-*
ciaſque ſplendide mea expenderem, conqueri minime ſole-
bas; Nunc cum egentibus, quibus debentur, hæc diſtribuo,
deefſe quereris? Verum ita ſtatuo; mihi potius omnia vitæ
neceſſaria deefſe, quam CHRISTI membriſ, patiar.

In DEVM quoque maxime pius exſtitit: dum enim
 Gandiæ, corpus Dominicum per compita ad ægrotos
 viatici nomine, veteri conſuetudine, deferebatur; fa-
 cem ipſe ardentem dextra geſtare ſolitus, ſuis omni-
 bus exemplo erat. Quin & venatum egreſſus, (quo
 ſtudio mirifice tenebatur) ſi forte, vt iuſſerat, ſignum da-
 retur aere Campano, conſeſtim retro domum, redu-
 cto equi freno, calcaribus etiam admotis, redibat, vt
 hoc officij de more præſtaret. Valentiaæ quoque nobi-
 libus viris præciuit, vt ab aula, quæ Diui Laurentij
 templo obiacet, ad Hieronymianorum uſque Diuo
 Michaeliſ ſacram ædem, Regiam cognomento, longo
 admodum interuallo, ordines nobilium duceret: qui
 nobileſtaedis ardentibus, honoris gratia, Euchari-
 ſtiam antecedebant, & reducebant. Morte itaque pa-
 rentis nunciata, FRANCISCVS ab Imp. Caro-
 lo, qui tum forte Barcinone in Italiam cogitabat, po-
 ſtulauit. vt ad ſuos redire, pace illius, remque tueri fa-
 miliarem, liceret. Impetrauit, quamuis ægre, a Cæ-
 ſare; ea tamen lege, vt Philippi, Hiſpanicæ iuuentu-
 tiſ Principiſ, qui tum vxorem ducere parabat, Mariam
 Ioanniſ iij, Luſitanorum Regiſ filiam, Curiaæ Præfe-
 ctuſ eſſet: ſponſæ vero à cubiculiſ Leonora vxor. Quæ
 reſ tabuliſ etiam imperata, immatura Mariae morte,
 dirempta eſt. Igitur Gandiam magna omnium exſpe-
 ctatione peruenit, anno circiter MDID tertio, & qua- 1543.
 drageſimo: bene ominantibus ſuiſ, quod in illiuiſ hu-
 manitate, & beneuolentiâ, magnum ſibi præſidium
 collo-

collocassent. Parentis famulos non dimisit, ne desertos se, quererentur, tametsi pridem familiam integre constituisset. Xenodochium ad hoc instaurandum curavit, & amplificandum; annua etiam pecunia attributa. Oppidum, mari nostro vicinum, quod piratarum incursionibus obnoxium esset, qui ex Africa, in Hispaniae oras defilientes, captiuos abducerent, & pecora abierent; muniendum, murisque cingendum, qua parte nudum, censuit: tum ne praesidijs militum, qui fere impotenter agunt, & libidinose, inquilini perpetuo vexarentur. Aenea quoque tormenta recens conflata disposuit, moles iecit, fossas, & vallos duxit, excubias ordinavit: nihil ut ad elegantis oppidi speciem, decusque desiderari posset. palatium etiam, membro exaedificato, auxit, posteriorum commodo: pagos ad haec finitimos, suorum concordiae, & quieti, magno appenso aere, redemit, adiunxitque Gandiensem dititioni. In vico Lombayae, coenobium Diui Dominici familiae, a fundamentis construxit: vasis aureis, argenteisque remplum ditavit, victui corporisque cultui, quantum satis esset, attribuit. Maximam enim rationem habendam existimabat, inopiae Religiosorum hominum: iudicabat item, reque ipsa praestitit, pauperes quidem iure alendos, tum vero iustius eos, qui splendida olim fortuna vsi, graui accepta calamitate, ad extremam inopiam recidissent.

Obitus Leonorae uxoris . CAP. XII.

PARENTE optimo orbatus FRANCISCVS, post non diu coniuge etiam viduatus luxit. Qua quidem fidissima socia plures annos vsus est; non solum tori, verum etiam piarum omnium exercitationum. Erat enim matrona singulari in DEVM pietate,

pietate, & in egenos caritate. Et, tametsi diffimili ingenio fuisset, mariti tamen domestico exemplo frangi potuisset. Interrogata a nobilissima femina, cur simplici adeo, paeneque attrita veste, nulla dignitatis habita ratione vteretur. *Mene, inquit, byssenis, sericis, aut purpureis indui vis, cum dominum meum, (sic enim virum appellabat) cilicium gestare sciam?* Cum igitur annos ipsos duodeuiginti sine querela simul vixissent, prior illa diuturno morbo confecta, tandem decessit. Lento nimirum dolore expiari crimina, si quae forte contraxisset, voluit DEVS; Affixit igitur & ille casus FRANCISCI, quamuis constantem, animum. quod altera sui parte spoliari se videret, liberorum matre, & dolorum, curarumque socia. Aegrotante illa orare frequentius, piorum etiam hominum precibus adhibitis, eleemosynis, atque ieiunijs. Solus aliquando conclaue, remotis arbitris, ingressus, obnixè, lacrymis fufis, obtestabatur DEVM, saluam coniugem, superstitemque vellet: cum ecce tibi vocem quandam internam clare audire visus est, vt post ipse retulit, quae diceret: *Vxorem si diutius superesse vis, arbitrato tuo fiat: at tibi non expedit.* Qua re turbatus, minime dubitauit DEI vocem esse: Parendum itaque: Tacite enim redargui, quod, quid peteret, ignoraret. Rursus vero in lacrymas ijt, hisce admittis vocibus. *Domine DEVS, vnde hoc mihi, vt arbitrato committas meo quod in tua solius est potestate? Mea permagni refert, tuam sequi in omnibus voluntatem. Quis enim te nouit rectius, quid e re mea sit? tua itaque voluntas fiat: nec de vxore solum, sed de liberis etiam, statuas supplex oro.* Obseruatum, coniugis morbum statum quendam tunc tenuisse; vt dubitarent medici, meliuscule ne, an deterius haberet. Post has vero preces ad desperationem laborare coepisse. Animam agenti ad ceruicem adfuit, & diuinis alloquijs confirma-

muih

E uir:

uit: Mortem forti animo, DEI misericordiae innixa, obiret. Illa vero CHRISTI, de cruce pendentis imaginem pie amplexa, animam salutis auctori, spei plena, reddidit, ante diem vj. Kal. Aprilis, anno redempti orbis CIO. ID. quadragesimo sexto.

*Gandiae Societatis IESV collegium,
Academiamque constituit.*

C A P. XIII.

MORITVA Leonora, Gaudiam commodum venerat Petrus Faber, Allobrox, qui primus se ad Ignatij Loyolae amicitiam Lutetiae Parisiorum applicuit; Hunc ex Hispania Paulus iij. Pont. Maxim. euocandum curarat, vt in Theologorum sedis Pontificiae numero, Tridentino Concilio, Catholicae fidei causam, aduersus recens ab inferis excitatas haereses, tueretur, vna cum Iacobo Layne, & Alphonso Salmeronio Toletano, Socijs. Ignatius in mandatis Fabro dederat, Gandia iter faceret, FRANCISCVM Ducem, officij gratia, salutaturus; qui aedes Societati excitare animum induxerat: eoque paullo ante facerotes Roma, & Olyssipone, allegari. Incredibile dictu quantum illius aduentu delectatus FRANCISCVS: vt animi parentem, & moderatorem, tum demum nactum se, DEI beneficio, praedicaret: Exercitationes enim Faber, quas Ignatius de CHRISTI rebus gestis, & morte dictarat; meditandas proposuerat. Asceticum hoc exercitationu opusculum post FRANCISCVS, vtilitatem reipsa expertus, Pauli iij. Pont. Maxim. auctoritate, ratum haberi curauit. Diploma quoque vt in eam sententiam fieret, quod libello additum

ditum legimus, impetrauit, ad eorum opinionem minuendam, qui, quae non legerunt, temere damnant; aut si legerunt, fascino inuidiae oculo, non recta ratione dijudicant. Iacta collegij fundamenta, feliciter, ante diem iij. Nonas Maias, anni MD. XLVI. Primum 1546. quidem lapidem Faber, sacris rite operatus, posuit; alterum Dux, postque eius exemplo, liberi. Breui aedes constructae, ludique aperti humaniorum litterarum, diuinae itē, & humanae Philosophiae. Quin & in Academiae formam, Summi Pontificis, & Caesaris auctoritate, euexit. Prima ea omnium Societati credita. Bibliotheca item exornauit. Faber, salutato FRANCISCO, quam maximis itineribus Romam peruenit. Mox Kal. Sextilibus, magno Sociorum luctu, occubuit. Insequenti anno Monsonium, in Celtiberiae finibus id oppidū, ubi trium regnorum haberi conuentus solent, Philippus Hispaniarum Princeps, FRANCISCVM honorifice euocauit: quo nobilium animos ad concordiam reuocaret. Memoria tenebat parentem suum Carolum Caesarem, quinto ante anno, fideli eiusdem opera usum. FRANCISCVS, quasi iam vltimum id officium Principi praestaret, & immortalis se Regi compararet, quod ad patriae commodum, nobilium emolumentum, Regis ornamento pertinere videretur, nihil praetermisit.

In nouo vitae genere suscipiendo Societatem delegit. CAP. XIV.

XIN maiora animo agitabat, vti ad summam vitae perfectionem contenderet: & Euangelij consilia, vinculis iam coniugij liber, amplectenda duceret. Rogare itaque pios homines, quoties ad se adirent, precibus, Litu-

E 2 gijs

gijs, a DEO poscerent, salubria sibi consilia, de optimo vitae genere deligendo, in quo sunt omnia, suggererent: Ipse quoque eleemosynas in dies erogabat, plusque tribuit temporis orationi, meditationi, atque vigilijs, ieiunia, & corporis verberationes vt intendit: Didicerat enim puer, deliberationem de vitae cursu ineundo, omnium esse difficilissimam. Illud vero fixum, animoque obfirmatum, diuitijs, honorumque titulis abdicatis, CHRISTVM sequi, eiusque, Crucem tollendo, vestigijs insistere velle: Haec vero dubia, & impedita cogitatio; In duplici religiosorum hominum via, vtram ingredi melius esset: eorum ne, qui caelestium rerum meditationi dediti, in solitudinem se, hominumque infrequentiam abdidit, & suae duntaxat salutis inuigilant: an qui eccellente animi magnitudine, proximos non contemnunt, sed Christo, qua verbo, qua exemplo, lucrifacere student: qualis Christi, & Apostolorum vita fuit. Et vero sunt arctissimo inter se vinculo, tanquam germanae, colligatae, ea quae in contemplatione, quaeque in actione versatur vita, in Maria, & Martha sororibus, designatae. FRANCISCVS quidem, solitudinis amantior videbatur, vt vni sibi, DEOque in solitudine commodius vacaret, ieiunijs, & abstinentia corpus in eremo maceraret: verum cum se ad orandum daret, eorum potius institutum sibi commendari, DEO inspirante, sensit, qui contemplationi etiam actionem, publico commodo, adiungerent. Sed in hoc ipso vitae genere, perplexum & illud, in tot, tantisque piorum hominum familijs, quam potissimum sequeretur. In primis, Diui FRANCISCI institutum ceteris praerulit; quod & tutelarem illum, iam inde a puero, nomenque adsciuisset. Illic summam & inopiam, & vitae austeritatem, quas pridem artes bonas exoptarat, exerceri sciebat.

At

At dum haec DEO saepe commendat consilia, aridum ab oratione, frigidum & ieiunium exsurgere se sensit: rapi vero, ad Societatem IESV; quod recens nata Religio, In vulgus etiam ignota esset: Nullus denique hic ambitiosis hominibus dignitatis locus pareret. Fore itaque ut ibi ignobilis & in glorius falleret, ac lateret: Qua in deliberatione, rem ad Diui FRANCISCI pium & eruditum sacerdotem, tanquam arcanum retulit; DEI oraculum, illo interprete & deprecatore, auditurus. Ille vero sacris operatus, narrat, vocari illum in Societatem nominis IESV: Ita Deo placitum. *Quod, inquit, tibi, Dux, & Ecclesiae vertat bene.* Vitus tandem cessit FRANCISCVS, Societatemque inire certo decreuit. Haec dum agit, orationi intentus, septem continuo diebus tiaram capiti imminentem clare vidit. Ecclesiasticam dignitatem designari putans, obtestari Deum, ac deprecari, ne, quos fugeret honores, quaesivisse alibi videretur. Cum post Societatis Praepositus renuntiatus esset, à Gaspare fernandez interrogatus, illanc tiara esset, iacunde respondit, eandem videri.

In Societatem ab Ignatio recipi cupit.

C A P. XV.

MGITVR FRANCISCVS nihil ultra cunctandum ratus, domesticum cum litteris extemplo Romam ad Ignatium allegavit, qui tum Societatis familiam auctor ipse ducebat: rogat, primum voti compositionem faceret. De re omni familiari, liberis, annuis redditibus, arbitrio suo constituat, iubet. Non exiguam, redditis litteris, Ignatius voluptatem cepit: quod

*Com. Ne-
pos in At-
tici vita.*

quod recens ortam familiam, tanti viri accessione, illustratum iri confideret. Et vero pridem id praeuiderat: siue DEO suggerente, siue praefagiens: *Prudentia* enim ut quidam ait, *diuinitio quaedam est*. Romam enim ex Hispania reuerso Fabro, vitaque mox defuncto cum moestos videret Socios Ignatius, tanti viri immaturo obitu, atque iactura. *Bene sperare iubeo*, ait, *minimeque lugendum censeo: quando praeclare cum illo agi non dubitem. Spero item fore, ut qui Fabrum nobis eripuit in-
tempestive, idem alium parem sufficiat*. Ducē Gandiae, tacite vaticinās. Epistolam, qua respondit Ignatius, affexā sed mihi fraudi non sit, verba non esse adnumerata, at sensum fide bona redditum. *BENEDICTVS DEVS* qui consolatur nos in omnibus: cui, quoniam pro meritis gratias agere non possumus mortales, laudent eum omnes angeli, beatorumque Spiritus, quia Te vineae suae excolendae destinavit, atque conduxit. Equidem Te in ordinem nostrum adopto, recipioque libens; cum bona spe, utilitati id fore Ecclesiae DEI, cuius honor quaeritur: Tibi quoque summae consolationi, Societati ornamento, omnibus denique exemplo, & emolumento. Precabor itaq; *DEVM* ut, qui velle dedit, det idem & perficere, ad laudem & gloriam nominis filij sui Iesu Christi, in cuius Societatem, pusillum hunc gregem vocare placuit. Venio ad singula, epistolae tuae, capita. De te: quando in nostrum gregem admitti queas, quaeris. Equidem in Domino sic statuo, rem primum familiarem, ut gnauum patrem familias decet, constituas prudenter, & mature. Mature quidem, ut citius voti compos fias; prudenter vero, ne in vulgus efferris prius sanum id consilium patiaris, quam praestare, quod valde exoptas, commodo tuo, possis. De filiabus matrimonio collocandis, dignitatis & ordinis tui habendam rationem censeo. Marchioni quoque filio natu maximo uxor quaerenda: fratribus reliquis tantum in bonis relinquant, quantum satis est, quo in Academijs disciplinarum

Studia

studia, persequi commode liceat. Caesarem praeterea eorum rationem habiturum, cum pro tuis in illum officijs, tum quia ita merebuntur ipsi non dubito. Aedificia si quae inchoata, ad recta perducantur. Denique ut semel dicam, absolui omnia quam maturrime, ad exitumque, quoad eius fieri potest, referri cupiam: quo citius libero te, & expedito frui liceat: Interea loci, studia reuocanda omnino existimo, & urgenda serio est Theologia, sacerdoti necessaria, in qua etiam laurea te Doctoris insigniri velim in Gandiensi Academia. Cetera, ut se dabunt, ad me referas velim, equidem rebus tuis parentis posthac animo consulam. DEV Mque precabor, te tuaque sospicet, atque ad portum salutis aeternae perducatur: Romae.

Histe lectis FRANCISCVS gaudio paene exsiliit, quod e sua ipse potestate exisset, & Ignatio se, ut cepit commisisset. Omnia itaque satagere ne longius fieret, quo cuius sese vinculis expediret. Optabat iam tum vota concipere Religioforum hominum ritu. Quam rem, litteris illius adductus Ignatius, a Pontifice max. impetrauit. Anno itaque salutis CIO. IO. XLVII. Votis nuncupatis solemnibus, Sociorum numero adscriptus Gandiae est, paucis tamen conscijs, ne in vulgus prius manaret, quam rebus omnibus compositis, Societati se adiungeret.

Rem domesticam componit.

CAP. XVI.

IGITVR parendum in reliquis sibi Ignatij sanis consilijs duxit. Filio Marchioni Lombaiae Carolo, familiae principi, vxor data Magdalena Centellas, Francisci Centellae Comitis Oliuae (is vicus M. pass. Gan-

Gandiae adiacet) & Mariae Cardonae filia. Filiarum trium natu minima Dorothea, nondum am ista matre Christum sponsi loco adsciuerat, in coenobiumque D. Clarae puella admodum se abdiderat: Ceterae nobilissimis viris collocatae Isabella nuptum cessit Francisco Rogio Sandoualio, Lermae Comiti, & Marchionis Dianij heredi Ioanna Aragonia Ioanni Henriquez Alcannizij Marchioni in manum conuenit. Gener sane vterque, vt genere nobilissimus, sic & moribus honestissimus. In quibus nuptijs illud FRANCISCI Ducis consilium laudari video. Alterum generum Lermae Comitem, ad tertium diem adesse iussit: patet horam tempusque, quo sacris rite peractis, sponsalia inirent: ne, vt saepe fit, sine Ecclesiae benedictione conuenientibus sponis, incidere repudia, & conditione vti nollent: magna saepe ignominiae nota. Restabat alterum e mandatis quod exsequi studio fuit simul & voluptati. Liberorum enim nuptijs expeditus, totum se sacrarum litterarum studio dedit. Ei rei in Societatis Collegio membrum domus quod exstat, exaedificarat, quo se cum liberis studiorum gratia colligeret. Theologiam itaque partim mysticae, partim, & quae in scholis tractari disputando, viaque, ac ratione solet, egregiam operam nauauit, Doctore vsus Magistro Peresio, quem Vallentia Edetanorum, magno praemio, honore, atque stipendio, euocandum curarat. Hunc attente, assidueque audiuit, & legendo, disputandoque, ea industriae atque doctrinae dedit argumenta, vt breui laureae titulo omnium suffragijs dignus haberetur. Magisterij itaque primum, mox Theologiae laurea, adhibitis prius & disputationibus, & examine, decoratus est. Operaepretium fortasse fuerit horas, studijque rationem referre. Tribus horis solem anteuertebat, quas, & alteras tres precationi tribuebat.

buebat. Octaua diei hora, vt Hispani numerant, expiatis quotidie criminibus communicabat. Nona, Doctorem Theologiae attente auscultabat, dictata etiam calamo excipiens. Summa temperantia pransus, de rebus diuinis cum liberis agebat. Pomeridiani temporis reliquum partim studijs, partim negotijs priuatis, publicisque dabat. Vergente ad occasum sole, SS. Patrum monumenta, Scripturae lectioni adiungebat. Horis item Canonicis temporis nonnihil tribuens. Somni enim parcissimi fuit, non lecto, sed tabulis ligneis, villosa tegmine instratis, vsus. Ante somnum seipse accurate excutiebat, apparitoris, lictoris, rei, & iudicis sustinere se personam fingens; Quo vitae genere factum est, vt fama disseminata, illius visendi gratia, dynastae aliquot Gandiam venerint: in his & Episcopus Carthaginis Spartariae, Stephanus Almayda; datis etiam ea de re honorificis ad amicum, litteris.

Romam anno saeculari sacro cogitat.

C A P. XVII.

FESSERAT dies, quem Pontifex rebus componendis FRANCISCO praefixerat, & decurso iam triennij studiorum spatio, annus saecularis sacer, qui hodie Iubilaeus, imminebat. Romam itaque proficisci decreuit, cum vt principum Apostolorum, quae tum rite panduntur, limina frequentaret; tum Ignatij videndi studio. Denique ne sua iterum opera Caesar in negotijs obeundis vteretur. Verebatur contra, ne Romae praesens cum esset, a Paulo iij. contra Societatis institutum, Cardinalium

naliū Collegio inuitus adscriberetur: quod Alexāder
 VI. gentis Borgiāe, purpureo illum olim galero donaf-
 fet: Auxerat quoque metum, quod FRANCISCI
 fratres duo, ab eo ipso Paulo Cardinales nuper creati
 fuerant: sed commode cecidit quod Paulus ex huma-
 nis exemptus, Iulio item tertio vacuam sedem Pontifi-
 ciam reliquit. Conditis igitur testamenti tabulis, Ca-
 rolum, familiae heredem seuocat. *Postremum hoc te (in-
 quit) Carole fili, forsā alloquor. Romam iter adornari vi-
 des, anno saeculari sacro, ut patēsacta Apostolorum limina
 exosculer. Societati IESV me volens addixi, bonis me,
 titulisque abdicaturus: quo vinam securius, aeternamque bea-
 titudinem, DEO bene iunante, consequar. Fratres ita-
 que, ditionemque Gandiensem tuae committo fidei: tu vicis-
 sim da operam, ne tibi, familiae principi, commississe nos ali-
 quando poeniteat. Ius, & aequum imprimis tuere, consilia-
 rios prudentes, fidasque adhibe, qui verum libere dicant, non
 assentando blandiantur. Ciuium potius, quam tuis commo-
 dis stude, & amari, quam timeri malis. Tria tibi coenobia,
 tamquam maiorum monumenta, in manus trado, Lombayae
 Sodalium S. Dominici; Gandiae, Sociorum: & D. Clarae
 Virginum, in quibus soror est, & amitae. Piorum enim ho-
 minum precibus, consilioque respub. feliciter geritur. DEV M,
 quod rei caput est, time, & religiose colito. Hunc inspecto-
 rem rerum humanarum in oculis gestato, & Iudicem exspe-
 cta. Salue, & Vale. Marchio lacrymis vbertim fufis,
 paucis optima quaeque pollicitus, dexteram parentis,
 more gentis, exosculatur. FRANCISCVS ceteros
 ordine liberos complexus, valedixit. Ioanne tantum
 natu secundo, patrem comitante: moxque vicini-
 num Societatis Collegium ingressus, comites adsciuit
 Antonium Aroozium, Franciscum Stradam, septem
 item alios Sacerdotes.*

Romae.

Romae comiter a Pontifice & Ignatio accipitur.

C A P. XVIII.

RQVIS conscensus, Gandia discessit pri-
 die Kal. Septemb. anni sacri CID. ID.
 L. Oppido egressus, sublatis in cae-
 lum oculis, manibusque, mixtis e-
 tiam prae laetitia lacrymis, Dauidis
 illud alta voce recitauit. *In exitu Is-*
rael de Aegypto. mox etiam. *Laqueus contritus est, &*
nos liberati sumus. Cum bona spe, & mente fixa, fore
 vt eodem nunquam reuerti, patriumque solum reuise-
 re cogeret, qui ad caelestem patriam properaret.
 Seruauit hoc religiose. Missus enim longo post temporis
 interuallo, a Pio V. Pont. Max. honorifica legatione,
 cum Alexandrino Cardinali, in Hispaniam ad Regem
 Catholicum, Valentiamque ingressus, numquam sibi
 imperari passus est, vt Gandiae oppidum, quod vnus
 duntaxat diei itinere abest, inuiseret. Proficiscens ora-
 tioni quotidie horas complures dabat. moremque,
 quem perpetuo tenuit, de peccatis quotidie confiten-
 di, sacrisque epulis accumbendi, seruauit. In meridie
 tantum cibum capere solitus, etsi de via fessus: in ce-
 na, panis buccella contentus vixit. Flagellis etiam
 in se, licet in diuersorijis incommodum esset, faciens.
 Colloquia diuina, quibus itinerum taedium leuari solet,
 sic partiebatur, vt precationi horas tribueret vicissim,
 & sermonibus diuinis, piisque meditationibus; nec ad
 aurium se voluptatem, sed animi vtilitatem po-
 tius compararet. Italiam simul attigit, ecce tibi no-
 bilem virum cum litteris ab Hercule Estensi, Ferrariae
 regulo, FRANCISCI patruo maiore; orare, ad se

Psal. 118
Psal. 123

F 2 vt

vt de via diuertere non omittat ; cupere se pro veteri
 necessitudinis vinculo, aspectu eius frui, quod sine vilo
 paene viae incommodo, temporisque iactura fieret. pa-
 ruit, vt debuit, FRANCISCVS, triduumque
 Ferrariensi Duci tribuit, comiter acceptus : biduum
 etiam cum Cosmo Medice, Etruriae Duce fuit, qui &
 ipse nullum officij genus praetermisit. Mox ne longius
 feret, quo Ignatium videret, Romam festinauit. In-
 troductus honorifice in Urbem Cardinalibus aliquot
 ad portam, vna cum Caesaris Legato, obuiam procedentibus.
 Cauerant, hi, ne, quod maxime optabat FRANCISCVS,
 nocte intempesta obscurus ingrederetur. Latere nimirum,
 atque ignorari, quae erat modestia, malebat. Sed & ipse Ignatius,
 Superiorum auctoritate victus, manu sua, horis aliquot antequam
 Urbem iniret, significarat, aequi, boni gratulationis
 pompam faceret, quam ille pudoris, non honoris loco,
 duceret. Iulius III. Pont. Max. palatium illi laeta
 cum gratulatione, quod expectatus venisset, per legatos
 obtulit, aediumque sacrarum membrum, si volenti
 esset, attribuit. Magnas ille gratias agere : Societatis
 enim IESV humile domicilium delegerat : Hic pro foribus
 Ignatius praestolabatur, amplexus Ducem amice,
 humoque reluctando tollens, quod pedes, manusque
 exoscularetur : mistis etiam caritatis lacrymis,
 quod magno FRANCISCVM emolumento amplificandae
 Ecclesiae DEI, Socijs quoque, re & consilio, iuuandis,
 exemplo denique ad maiorem DEI gloriam vsui
 futuram prouideret. Fessus ille non nihil de via,
 vbi se modicum collegit confirmavitque, studuit in
 primis Pontificem Max. venerari, pedesque, more maiorum,
 exosculari. Hic in basilica Pontificia acceptus
 officiosus est, quam ceteri eius ordinis, solent, laudare
 factum Pontifex, gratumque id sibi accidisse, ab vltimis

mis paene terris, hoc anni tempore, & aestu, qui nondum se fregerat, Romam religionis gratia, aduolasse: ut beatorum Apostolorum sepulcra viseret, & patefacta iam portae aurae limina, oscularetur. *Vtinam*, inquit, *talium Principum magnam copiam haberemus: constantius se res Christiana haberet*. Aedes rursus suas patere illi coram testatus. At FRANCISCVS modeste abnuere, gratias agere: quod in Sociorum collegium diuertisset: satis fore, immo summi beneficii loco ducturum, si patientes interdum aures sibi daret, & benediceret, sic honorifice domum reductus, redditus sibi videbatur. Cardinales tamen, quos necesse erat, officij gratia, vicissim inuisit. His tandem salutationum curis expeditus, sacra diuorum templa ordine lustrauit, adhibito, tanquam viae duce, & nomenclatore, itinerarij libello in quibus templis, innumerabiles beatorum martyrum reliquiae, ut nusquam alibi plures, asseruantur, & a pijs hominibus frequentantur. Quibus e commodis, copiosiores ut fructus caperet, omnem anteaetae vitae rationem reddendam Ignatio putauit, & errata Sacerdoti confitendo, in Vrbe sancta, temporeque sanctissimo expianda iterum censuit. Nec foris solum se lustrandis, obeundisque locis sacris oblectabat; domi etiam mirifice aspectu Patrum illorum, principum Societatis, & familiae auctoris Ignatij, recreabatur. Inter cetera vero plurima Romae praeclare gesta, illud ad aeternitatem memorabile, ab illo, prima esse Collegij Romani fundamenta iacta: Seminarium id omnium nationum quoddam est, eritque semper, sed omnis ea laus Gregorio XIII. Pont. vere Max. Societatisque parenti optimo, relicta cessit, aedibus, Augustoque ludo exaedificato.

Ad

Ad Caesarem de bonis abdicandis mittit, Cardinalatus honorem fugit. CAP. XIX.

PTABAT FRANCISCVS aetatem Romae diutius agere, & nusquam alibi libentius consenescere, tum ob loci sanctitatem, religionemque; cum ob Ignatij innocentissimi viri mores. Optimum itaque factum duxit, suis sese Fortunae bonis titulisque expoliare: quo pietati commodius operam daret. Igitur e domesticis vnum Gasparē Villabonum ad Caesarem Carolum, qui tum in Germania res gerebat, cum litteris seu supplice libello allegat: bona illius venia, filio natu maximo Lombayae Marchioni Gădiae ditio- nem concedere, titulosque liceret, rogat. Gratum id sibi acceptumque fore, qui colligere se ipse, & abdere vellet. Sociatis familiam potissimum delegissē, in qua reliquum vitae curriculum consumeret, nuperam quidam illam, sed vt ceteras, ab origine calidiorē, maiorēque in dies futuram. Litterarum exemplum vt cum voluptate simul, & vtilitate legatur, adscribam.

*Quanto pridem opere exoptarim, Caesar Auguste, tuum in Italiam aduentum, vt quae nunc litteris absens petere cogor, coram postularē, vni DEO notum est: cui quando ita visum, ne merito meo voti compos fierem, ratam ipsius, vt debeo, voluntatem habeo. Et cum absentem non minus quam si praesens essem, sensa mentis explicaturum me, minorique pudore affectum iri considam, idcirco vt mentis interpretor oratio est, & vicissim orationis scriptura, hac vtar, quando illa, in tanto loci intervallo, non licet. De me sic habeto, peccatorem me ingenue confiteor, ceterisque offendiculo aulicis fuisse, cum in regia tua versarer, cuius delicti gratia nullam de-
trecto*

tracto poenam à DEO caeli rege, nec abs te, qui in terris imperas. Ille misericordiarum parens, toties inferorum cruciatus meritis cum sim, ad hunc diem, incredibili patientia, mansuetudine, benignitate, sustinuit me, quo respicerem, in viamque redirem: tempusque largitus est, ut quanta illius essent in me beneficia; quot, quantaeque meae in illum iniuriae, tempestive animaduertam. Haec ipse dum considero, iam inde a coniugis morte Leonorae, quattuor, ipsos annos, multisque fuis, ea gratia, a pijs viris precibus ad DEVM, creuit vitae nouae cupiditas in dies, & quasi depulsa mentis oculis caligine, terrena omnia despiciatui ducere coepi. Nunc licet indignus sim, Dominicae vineae cultor futurus praesertim cum tam sero accesserim, & vites olim, quas alij plantarunt, euellere studuerim: DEI tamen benignitate Societatis nominis IESV sacerdotes, me in ordinem suum, nullo meo merito, admiserunt. In qua quidem etsi iam pridem degere, & emori exoptarim, prohibitus sum tamen, dum boni parentis officium expleo, filijque abunde consulo: qua cura post unum, & item alterum mensem semel me expediam. Quamobrem, maxime Caesar, bona tua uenia, id mihi liceat, quia cliens tuus, & equestris D. Iacobi ordinis rogo, ut quod reliquum est vitae spacium, perbreue illud quidem, at in lucro deputandum, ita transigam, quo ante actae vitae iacturam, dignis poenitentiae fructibus, DEO bene iuuante, sarciam: praeterita errata corrigam, praesentia pericula fugiam, futura euitem. Et si quid in hac ipsa vitae melioris forma profecero, equidem dabo operam, ut sacris astant altaribus, re diuina, atque ieiunijs assidue pro imperij tui incolumitate uota faciam, & pro tua salute, a qua & multorum pender, DEVM precer, ut qui nuper de Turcis, & haereticis uictoriam tibi concessit, det idem, ut te ipse uincas, quae sane uincendi ratio, ut difficillima, ita est & utilissima, maximeque laudabilis. Denique amoris te diuini ignibus inflammet, idque assidua meditatione cruciatuum CHRISTI: ut iure cū

Apo-

Gal.6.

Apostolo dicere possis, mihi absit gloriari, nisi in Cruce Domini nostri IESU CHRISTI. Ille, qui crucis dolores pro nobis sustulit Christus, te quam diutissime Reipub: Christianae seruet incolumē. Dat. Romae a d. XVIII. Kal. Feb. CIO. ID. LI.

Dum Caesaris iussum expectat, sparsum iam in vulgus erat, mutasse FRANCISCVM vitae statum in melius. Qua re cognita Pont. Iulius, quod antea metuebat FRANCISCVS vt Romam idcirco proficisci cūctaretur, Cardinalium collegio adscribere cupiebat. Ille vero tristi nuncio tam exhorruit, quam cupide quidam honorem illum consecantur, & captant. Itaque Ignatio visum est expedire subito FRANCISCVM Roma discedere, vt Pontificis oculis subductus, spōte sibi exilium indiceret, fugaque se honoribus eriperet. Igitur ijsdem Socijs, quibuscum Romam ex Hispania venerat, cum vix quattuor menses in vrbe mansisset, in Hispaniam reuertit. Hic, vt erat solitudinis in primis amans, procul a vulgi strepitu agere cum vellet, Guipuzcoam, Cantabriae Prouinciam, sedem sibi delegit: cum quod pauciores eam oram haberent, tum quod Ignatij natale solum id esset. Hispanias itaque simul attigit, recta in Cantabriam tendit: domumque Loyoleam ingressus, locum percunctando studiose quaesuit, quo loco primum natus terram contigisset Ignatius. Hic terrae osculum, postibusque figere: DEO gratias agere, quod eo loci, tam vtilem orbi terrarum virum nasci voluisset, seque tanti magistri discipulum fecisset. Igitur re diuina audita, sumptaque Eucharistia, Ognatum discessit: oppidum id Loyolea domo tertio abest lapide. Hic Petrus Michaelius Araos aedes aliquot Societatis collegio exaedificādo moriens testamento legarat. Hinc comitum nonnulli varie dimissi, in suas Prouincias remigrarunt: alij in FRANCISCI contubernio cum Ioanne filio haeserunt.

Caesa-

Pace Caesaris titulis sese abdicat.

C A P. X X.

EC diu factum est, cum Gaspar Villalonius e Germania per dispositos equos redux, Caesaris litteras FRANCISCO attulit: quarum hoc exemplum est. Tuas mihi, Dux Borgia, reddidit Gaspar Villalonius, cliens tuus. Quamuis sanctum, piumpque id consilium tuum, vitaeque institutum, quo secedere vis, teque colligere, ut terrena caelestibus permutes: (quis enim nisi impius id negauerit?) angit tamen nonnihil nos, atque excruciat, te carendum quod erit. Verum meae ipse morem gerere cupiditati, commodaque mea, tuis antepone, nec uolo; nec si velim, possim. Potestatem itaque facio libens, uolensque, ut Carolo natu maximo, Gandiensi ditione, tuo arbitratu, cedas. De facto equidem sic sentio, plures inuidos, & a emulos, quam imitatores, reperturum; proum enim, atque proclive cuius, alteri inuidere: paria praestare sunt, eritque semper difficile. Quod ceteros liberos deseras, id mihi oneris imponi facile patior; is ut ipse pro virili consulam, & parentis in locum succedam: effectum dabo, cum officiorum gratia Leonorae matris, feminae lectissimae, tum parentis, qui & ipse bene de me, meisque meritus est. Illis damno non erit, virumque parentem operam mihi dedisse. DEVS Opr. Max. consilia tua, Dux Borgia, ad exitum felicem adducat, quem, ut nos quoque, remque publicam, difficillimis hisce temporibus respiciat, precator. Sic te seruet ille & sospitet. dat. Augustae Vindellicorum. Idib. Feb. CID. ID. LI.

His lectis gaudio paene triumphans FRANCISCO, conclaue statim ingressus ad CHRISTI

G de

de cruce pendentis imaginē genibus accidit. Domine IESU, inquit, cuius misericordiae non est numerus, tot, tantaeque cum exstent tua in me beneficia, nouis tamen cumulare non cessas. Gratiam quam possum habeo, agamque, dum uiuam. Nunc te uocantem sponte sequor, & bonis Fortunae omnibus, quae liberali manu donaras, me exuo, te ut cruci affixum nudumque nudus promptius imiter. Abijcio libens omnia, modica illa quidem, sed & regna, atque imperia, si suppeditent, eadem animi alacritate dimitterem, ut tu probe, qui corda scrutaris & renes nosti. Supplex igitur rogo, obtestorq; , recipe me filium ut prodigum, a longinquis reducem ad te, & amplectere expansis ulnis misericordiae tuae. Pateant mihi fores domus tuae, apud Religiosos, uni tibi deditos. Num hoc peto ut in habitem in domo tua, omnibus diebus vitae meae: Tu qui lux es, uia, ueritas, & uita, respice me: & qui hanc mihi mentem dedisti, da exitum felicem. His cum se precibus DEO addixisset, in publicum prodijt; confestimque accitis tabellionibus, & actuarijs, ditionis se Gandiensis iure, bonisque omnibus exuere, & Carolo natu maximo transcribere uniuersa, in acta retulit, superstitibus praesentibus, nihil ut sibi reliquum fecerit. Mox detonsa barba, rasoque vertice, uelut abiectis, talarem Sociorum togam, tritamq; induit: lacrymantibus famulis, non secus atque si uita decederet. Ille uero, uix ut praegaudio apud se esse uideretur; quod toga se publica, Ducisque titulis exuisset, & quasi maximo se naufragio, & tempestate emerisset, raso iam capite, liber, & manu missus, portum tenere, & in summa Societatis paupertate, ditissimum se reuera esse ducebat: identidem illud exclamans, *Dirupisti, Domine, uincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis.* Mox seruos amice dimisit; Ioanni Borgiae alios clientum in numero attribuit, alios Carolo Duci per litteras commendatos, misit.

Psal. 115

AN-

FRANC. BORGIAE LIB. II: 51
ANDREAE SCHOTTI
SOCIETATIS IESV.

DE VITA
FRANCISCI
BORGIAE

SOCIETATIS EIVSDEM
PRAEPOSITI GENERALIS

TERTII.

LIBER SECVNDVS.

Abdicatis Fortunae bonis, quae gesserit.

C A P. I.

LAETIOREM nullum ad id tempo-
ris, diem illuxisse sibi, FRANCIS-
CVS, & sentiebat, & praedica-
bat, quam quo bonis sese omnibus
exspoliasset. Liber enim à curis,
vni DEO, qua re nihil illi iam tum
erat antiquius, vacabat. Id vt
procederet felicius, sacris initiatus est: Quo quidem
ordine ne indignus videretur, orare iã in dies DEVM,
corpusque castigare solitus erat: Nec enim ignorabat,
ad illa adyta illotis manibus irrumpere, sacrilegio affi-

G 2 ne

52 III DE VIO T A
ne crimen esse . Ritus iam cerimoniaeque edidicerat .
Ioyolam itaque contendit, primamque Liturgiam ob-
tulit, tribuens hoc Ignatij, & patriae, & pietati, Kal.
Sextilibus, anni post Christum natum C.D. LI.
Arae ornamenta, mappasque graphice elaboratas atq.
sororis manu pictas, Ludouicae Borgiae Comitis Riba-
gorze adhibuit . Ioannes vero Borgia, filius, Eucha-
ristiam de manu illius sumpsit . Iulius tertius Pont.
Max. liberaliter FRANCISCO Iubileum, vt no-
minant, indulserat, vt cum primo publice sacris ope-
raretur, quotquot rite confessi adessent, ij veniam ac-
ciperent peccatorum . Igitur Vergaram in Opidum se-
cundo ab Ognato lapide, vt ad plures sacrificij mana-
ret utilitas, properauit . Incolis simul atque innotuit,
tantus fuit subito hominum circumcirca concursus, vt
spaciosum quidem templum, non caperet . Quare sub
dio aram erigere necesse fuit, iuxta D. Annae sacellum:
totque ad caelestem mensam accesserunt, vt meridiana
hora longe transferit; mirantibus cunctis, prae gau-
dioque à lacrymis non temperantibus, quod Ducem
Apostolico habitu libenter spectarent, qui summa ani-
mi magnitudine titulos, fastumque, cum Euangelica
inopia, & purpuram cum Religiosorum hominum at-
trita veste commutasset: siue quod rarum, & insolens
aevi nostri exemplum esset: siue quod populari iudicio,
cuius honori sacerdotium postponeret. Facta re diuina,
ad populum concionatus est. Rogati plerique cur eo cō-
cionante, cuius aut sermonem ignorarent, ob idioma-
tis diuersitatem; aut, quod longius in tanta hominum
corona, à suggestu abessent, non satis audirent . Illi
ingenui, vt est gentis illius ingenium, diuinam in eo
vocem, non humanam, audire visam . Ad haec pro-
digij simile esse, Ducem sanctissimae vitae spectari.
Sacerdotio inauguratus, nihil duxit antiquius, quam

vt

vt colligere se, & DEVM venerari qua precib. qua poenitentiae actibus posset. Perijt itaq. modeste ab Ognata nis facellum D. Magdalenae sacru, mille passibus disfitu, habere liceret. Impetrauit facile; domum exilem adde re constituit, & per angustam, e materia rudi, & impolita fabricatam, vt paupertatis amantior, aula- rum augustarumque aedium pertaesus. Huc cum paucis Sociis migravit, quos tum rexit Michael Nauarrus, sacerdos, a quo illud primum petiit coquo operam da- re, bona illius venia liceret. Quod non minore animi voluptate, quam alii Principis beneficio summum ma- gistratum, Prouinciamque impetrauit. Domestica hic officia exscqui, ligna, & aquam in culinam ferre, igne accendere, verrere pauimentum, lances mundare, & ollas, ceteraque id genus, quasi societatis vel infimae conditionis tiro esset: Mox apparatis omnibus, mensae ministrabat. A Patribus, fratribusq; negligetiae, errato- rumque veniam deprecabatur, singulatim pedes oscu- latus, rogat, pro se DEVM interpellarent, hanc vt fi- bi mentem perpetuam esse vellet: His exercitationibus probe informatus, non angustis domus finibus conten- tus, de pluribus, officio bene mereri studuit: memor illius Areopagitae Dionysii, *Bonum quo longius manat, eo praestabilius.* Igitur excurrere in vicinos pagos saccu- lo mendicantium more onustus, & scipionem gestare, panem eleemosynae loco vicatim, stipemque Christi nomine exigere. Cantabricae matronae, sanctitatis opinione, incredibile dictu est, quam alacriter domo pedem extulerint, panemque osculatae obtulerint: be- nedictionem vicissim reposcentes, orationemque pro communi salute, efflagitantes. Hic pueros tintinabu- lo, virgam manu gestans, euocabat, ductabatque lon- go ordine cantantes in templum, forumque publicum, quo prima illos fidei rudimenta catechista doceret:

Et

*Lib. de dñ-
nin. nomi-
nibus c. 4.*

Et interrogando, & iterando saepius eadem, inculcare non piguit cognitu necessaria. His ferè officiis horas bonas bene, annos aliquot collocavit, ad Sebastiani vsque Cantabrorum portum peruadens, & Victoriam pedibus adiens (Oppidum id Vellicam Cantabrorum, Ptolemei esse putat) & pueros erudit, & in templis frequenter egit Ecclesiasten.

Navarrorum Regnum ingreditur. CAP. II.

N solitudinem se abdiderat FRANCISCVS, frequentiam hominum vitans, latere tamen, & fallere alios perpetuo non potuit. Odor enim pietatis longius vagatus, finitimis etiam affabatur: fama in immensum omnia augere solita, variè increbuerat, dum alii factum praedicant, alii vituperant. Ut enim sensus cuiusque est animi, ita fere sermones ferit. Qui terrena sectantur, atque caduca, praeterea nihil, hi ex suo sensu reprehendere: Indignum illo, honores repudiaffe, iam ad culmen progressum: liberos certe deseruisse, videri. Quorum contra praestans erat de rebus, verumque iudiciũ, factum FRANCISCI laudibus in caelum tollere: Nec enim honores, magistratus, ceteraque imperitae plebi admiranda, in bonis ducenda: Animi tranquillitate, Deique cultu, & cognitione felicitatem hominis, aut nulla re, metiendam. DEI obsequio sese dedere, id demum esse longe, lateque imperare, liberum, & dominum, ac Regem esse: quod rerum terrenarum despicientia infra se ducat omnia, caelestia tantum animo verset: commendare FRANCISCVM, qui excelso animo Fortunae bona calcasset: gratias etiam DEO agere, quod in haec tempora, rara etiam verustatis exem-

exempla transtulisset: quales viros singulos vix singulae aetates, DEI benignitate, tulissent. Officii itaque & obseruantiae gratia, latentem inuiserunt viri nobiles. imprimis Carolus Borgia Gandiae Dux, & Aluarus Borgia, filij: Martinus item Arragonius, Villae formosae Dux, qui eius sororem vxorem duxerat. Comes quoque Lermae, & Marchio Alcanizij, generi: Complures etiam nobiles viri, & Episcopi, per suos salutarunt; de mutata in melius vitae conditione gratulati. In his & Bernardinus Cardenas, Maquedae Dux; qui tum Nauarrici Regni Prorex erat, nouum Ecclesiasten audire auebat, & de officio Principis coram differentem. Domesticum itaque cum litteris allegauit; Optare se, Pompolenamque, cui praecesser, praesente illo frui, & salubria vitae consilia capere. Dimisso cum litteris aulico FRANCISCVS postridie eius diei in viam se duobus adhibitis Socijs, Pompelonam versus dedit. Hic Proregem inopinato aduentu oppressit, qui illum ad se traduxit in aulam, omnique officiorum genere accepit: multae, de officijs Principum, horae in multam etiam noctem consumptae. Quae in mentem venissent, ea non voce solum tradi, sed & memoriae causa, litteris consignari cupiuit Prorex, scriptumque religiose asseruandum curauit. Crebro ad populum rogatus, verba fecit in aede summa, familiarisque monachorum, & monialium: Cum satis esset factum Proregis voto, plebisque studio, Ognetum reuertit, Allaua Prouincia profectus, per viam erudiens multos, & pietatis studio excolens.

*Ludouici Principis Lusitaniae, & FRANCISCI
litterae. CAP. III.*

NEC vero Hispaniae solum eam oram, quae Carpetanorum est, FRANCISCI nomen peruasit, etiam

etiam Lusitaniae in extremos fines vsque penetravit. Hic Ludouicus, Lusitanorum Princeps, Ioannis tertij Regis, & Isabellae Augustae, germanus frater, FRANCISCVM quanti faceret, hac epistola testatum reliquit

Alteras ad te (Pater optime) dedi: his itaque illud duntaxat adijciam, per mihi gratum fore, si, quod illis abs te postularam, semel consequar: commodotamen quod fiat tuo: cui, tamesi mea permagni, id fieri, interest, animi mei sensum desideriumque lubens postpono. DEVM testem appello: tamesi nihil adhuc de te meritus sum, amorem tamen, voluntatemque numquam desuisse, si qua se res daret, tibi gratificandi, pro veteri meo in familiam Borgiam studio; quam tu quidem mea sententia dum relinquis, teque abdens, DEVM sequeris, immensum quantum illustraris. Ea res una, ut cetera, satis esse poterat, te deinceps ut pluris facerem, amaremque ardentius. Mirabilis sane DEVS in sanctis suis, & misericordiae eius non est numerus: Tuum est itaque gratias eidem agere, quando conuersio tua opinione longe maiores fructus adfert Ecclesiae. De me illud certo affirmare liquet, verba tua, quae adhuc memoria teneo, auribus meis insonare, quasi coram te audiam, incessumque videre videor tuum tam maturum, quasi praesens adesces. Sed, o te felicem DEI seruum, qui in hac Reipublicae perturbatione, atque tumultu, animi tranquillitatem inueneris, pacemque interioris hominis: quae cum a DEO sit, exuperat omnem sensum. Quae una in re, si quae est in vita mortalium, beatitas sita est; specimenque est & particula eius felicitatis, quam in meliori aeternaque vita, omnes speramus. Equidem maiorem in modum peto abs te, ut post hac DEVM orans, nostri memoriã agas, quo semitam mandatorum suorum benignus ostendat: eius voluntati, non meae, obtemperem: vitamque beatam illo bene iuuante, consequar. Si qua vero in re mea tibi opera vsus erit, pergratum mihi, si per te certior fiam. Vale
Almerino III. Idus Quintiles. CID. ID. LI.

1373

Pio

Pio Principi respondit FRANCISCVS; non tam ad pompam, quam ad vitam, moresque dictata epistola. Spiritus DEI, qui pauperum pater, idem & misericordiarum est. gratiam tibi referat, quod nos amice litteris consolevis, mei peccatoris non immemor. Quod etiam beneficium ad se pertinere Socij omnes, quorum ego minimus sum, inge-
 sue consentitur. Singulari hac tua humanitate etsi multis antea nominibus tibi obstrictus tenebar, magna accessio facta est: quo nomine meam tibi operam addico, DEV Mque rogo indies, ut sicut externis te exornat donis, ita internis magis, magisque perficiat. Benedictus DEV S, qui ut Propheta regius Psal. 75. canit, aufert Spiritum Principum. Qua in re si in alios Principes terribilis, in te certe pius, ac clemens existit, ex-
 stincto spiritu illo, & fastu, quo turgent nonnulli dynastae, immemores DEI, & ingrati. Dedit tibi spiritum principalem, quo se confirmari exoptat idem Propheta. O te felicem, Psal. 50. Princeps, cui hic in paucis obtrigit Spiritus. Et ò beatam Lusitaniam, quae tales Principes, sine spiritu Principum, semper extulit: Vtinam vero intelligi queat, quantum id DEI beneficium sit, auferri ab aliquo spiritum Principum, & principali confirmari. Vtinam discrimen utriusque cognoscatur. Alter enim belli auctor est; pacis alter: Ille perturbatos; hic pacatos reddit: Ille hominum; hic DEI est. Magnum certe emolumentum esset, si, quantum studij ponunt mortales in Fortunae, corporisque bonis parandis, tantum in caelesti spiritu quaerendo tribuerent: probate, inquit Apostolus, spi-
 ritus, si ex DEO sunt. Plerique sane erroris tenebris crepti, 1. Ioan. 4. viderent acutius: sed nostra negligentia fit, ut toties causa eadat spiritus ille diuinus, & quidem impie: carnis vero spiritus stet in iudicio, & vincat. Suum quisque spiritum hodie ducem sequitur, qui caecutit; cum contra DEI spiritui principali obsecundare oporteret. Erit, erit, aliquando dies illa cum decurso hoc vitae spacio, aperientur libri multorum, qui humani spiritus pleni praecipites ierunt, inopes a spiritu,

H qui

qui ad aeternae beatitudinis portum ducit. DEO itaque gratias ago, cum te videam a communi spiritu Principum alienum, optare spiritum principalem. hic enim spiritum proprium superat, ut idem Regius uates ait: Expectabam eum qui saluum me fecit a pusillanimitate spiritus, & tempestate:

Psal. 54. Hic ille diuinus est spiritus, qui ubi vult spirat: qui ingressus uiuificat, quos, & quomodo libitum fuerit. Hunc mundus colligere, quia colligere se ipse detrectat, non potest. In hoc clamamus Abba, Pater: est enim adoptionis spiritus. Hunc accipere oportet, manipulis odorum, operumque in caritate.

Ioan. 3. Sic gentium Doctori parebimus: nolite, inquit, extinguere spiritum. Id tibi euenire DEVM precor, ut & dicere cum

1. Thes. 5. Propheta queas, Defecit Spiritus meus. Sic fiet, ut nihil intelligas, velis, credas, inuestigesque praeter Spiritum DEI, fidemque Ecclesiae Catholicae: memoria denique hic defixa haereat: res conditas infra te ducas, & scalarum tantum ministerio adhibeas, quibus ad DEVM, architectum vniuersi, ascendere possis: ut ex creatis vere cognoscas, & cognitum, quae felicitatis summa est, ames. Vere enim illud dixero, res conditae in DEO amplius, quam per se ipsae splendescunt: in eo spectatae delectant; contra absque illo expectatae angunt, & cruciant: possessae vero timorem, & amissae dolorem afferre consueverunt. Hoc DEI spiritu si potius vixeris, vitam viues beatam, nec aliud extra eum quaeres.

Psal. 76. Quo fiet, ut vere illud usurpes, Defecit spiritus meus & cum

Luca 1. Deipara: Exsultauit spiritus meus in DEO salutaris meo. De me, utinam vere dicere queam, Defecit spiritus meus. Externa si spectes, talis videor plerisque, quando mutato vitae genere, DEI benignitate, alios spiritus abieci, receptusque sum, nullo meo merito, in Religiosorum hominum familiam. Ut ut est, cum multis antea nominibus, ut dixi, deuinctus tibi tenear, nunc voluntatem, studiumque, quae sola mihi votis astricto, reliqua sunt; libens, volensque offero, quibus cum DEVS placari se sinat, tu eadem aequi, boni facito: quoni-

am DEI te ipse voluntati accommodas; Idem bonis te omnibus augeat prouehatque in maius virtutis pietatisque incrementum, ut caelesti tandem regno potiaris. Ognato XV. Aug. CID. ID LI.

FRANCISCVS peccator.

FRANCISCI exemplum complures
secuti CAP. IIII.

MAGNA vis est in vtramque partem Exemplorum, vt iis quisque vel ad virtutem informetur, vel impellatur ad vitia. Cum ergo FRANCISCI fama longius emanasset, egregii aliquot ac nobiles viri, ad illum profecti sunt, vt in eius ludo instituerentur ad pietatem, & passibus, si non aequis, non longo certe interuallo, Christum nudum nudi sequerentur. In his Antonius Corduba, Laurentii Suarez Figueroae, & Catherinae Ferdinandi Cordubae, Marchionum Priegi, & Comitum Ferae, filius. Hic cum illustri genere, & FRANCISCI propiusobrinus, tum singulari virtute, morumque facilitate praeditus, Salmanticensi in gymnasio Hispaniae celeberrimo, in studia incumbens, omnium suffragiis eam Academiam rexerat: qui summus ibi magistratus, non nisi primae nobilitatis viris defertur. Agebatur per id tempus, rogata Hispaniarum Principis, vt in Cardinalium collegiū adscriberetur, sed aliam insistere viam constituit, Societari enim, DEO vocante, nomen dedit, & se FRANCISCO aggregauit. Ognatum eodem consilio, & tempore venit Sancius Castellanus, & Petrus Lodoza Nauarreus: Theologi item duo, qui Ioanni Auilae, egregio, vt supra ostēdimus in asceticis viro, operam dederant, Didacus Gusmanus, Comitibus Baileni filius, & Gaspar Loartes: Vterque iam annos aliquot antea in dioecesi Calagurritana, per oppida, & pagos

H 2 concio-

concionati, rudes homines Euangelium docuerant,
 pueros etiam Christianae doctrinae summam: inopes
 multorum commodo, qua pecunia, qua consolatione,
 iuuerant. Verum instituti nostri ratio non postulat, vt
 ad vnum omnes recenseam, qui iam tum ad FRAN-
 CISCVM confluxerant. Vnum tamen sine flagitio
 praeterire non debeo, Bartholomaeum Bustamantium,
 sacerdotem Theologum, & Ecclesiasten egregium.
 Is Cardinali Ioanni Taueræ, Toletanorum Archiepi-
 scopo a secretis, magna apud Hispaniae dynastas
 auctoritate valuit, dum Carpetanorum prouinciam
 Taueræ administraret. Tandem vero a publicis nego-
 ciis animum fessum auocauit, ambitione procul, atque
 auaritia, rerum terrenarum iam pertaesus; de optimo
 vitae genere suscipiendo animi dubius, huc illuc, vt fit,
 impellebatur: Est enim ea deliberatio difficillima: hac
 in ancipiti cogitatione, ad DEVM, vberimum vi-
 tae fontem, sitibundus se recepit. Rem diuinam faciēs,
 DEVM, quem manu gestabat, adorans, precabatur,
 eam monstraret vitae viam, quam ingressus, salutem,
 illo bene iuuante, adipisceretur: Hac in oratione, vt
 saepe postea memoriter & iucunde narrare solebat, in-
 ternam quandam vocem audiuit, vt si saluus esse vel-
 let, Cantabriae prouinciam Giupuscoam adiret,
 FRANCISCIque Borgiae exemplum sequeretur; de
 quo iam ad DEVM conuerso per nebulam inaudierat:
 ea tamen vis DEI vocantis fuit, vt eo ipso die, fami-
 lia valere iussa, nihil cunctandum ratus, in viam se
 Giupuscoam versus dederit: quam quidem oram san-
 ctitatis iam opinione impleuerat FRANCISCVS,
 quem primum obuiam habuit, simul atque Ognatum,
 ad diuae Magdalenae, ingressus est Bustamantius.
 Sporta reperit gestantem lateres, & calcem, aediculae
 construendae: qua abditus perpetuo, si per Ignatium
 liceret

liceret, cum paucis lateret. Pedibus statim accedit FRANCISCI supplex: aduētus causam exponit: in Societatem ut recipiat, rogat. Nec vero multis opus erat precibus. Famulis itaque dimissis, in contubernio haesit Bustamantius, & assiduus FRANCISCI comes negotiorum omnium, & peregrinationum, ob singularem prudentiam, fuit.

Cardinalium Collegio FRANCISCVM, Iulius tertius adscribere vult. CAP. V.

SVMMAM FRANCISCO tot, tantorumque praestantium virorum aduentus, laetitiam attulerat. optabat enim complures eadem animi tranquillitate, quam degustare coeperat, perfrui. Parit enim vitae coniunctio honestam quandam virtutis, atque utilem aemulationem: quae tamen careat omni acerbitate dissensionum: & vero domestica magis inuitant exempla, quam externa: Sed inuidit hanc illi quietem, nescio quis: ut nihil est in rebus humanis proprium, & laeta tristibus, & amaris dulcia permista temperantur: Carolus enim Caesar Augustus, cognito FRANCISCVM sponte abditum latere, indignum ratus virtutem abscondi, ad summum Pontificem retulit, Borgiam, raro huic aeuo, & inusitato spectaculo, titulis se abdicasse, & fallere perpetuo inglorium velle. Dignum itaque videri, qui in purpuratorum Patrum numerum adscisceretur, nisi quid secus illi videretur. Virtutem enim hac tempestate, si vnquam alias, id genus praemijs ornandam, & tanquam in illustri loco ponendam. Sibi pergratum id fore. Nec erat cur laboraret, dubitaretque Caesar: non enim difficile fuit, currentem, quod aiunt, incitare: Persuasit enim ex templo Pontifici, cui iam eadem pridem in mentem venis-

venissent: FRANCISCO enim antea Romae vsus erat familiariter, & amice. Re itaque ad Collegium Cardinalium delata, assensum est ab omnibus. Quod vbi Romae Ignatius inaudiuit, serius tamen, vt fieri solet ab ijs, ad quos periculum proxime pertinet; veritus, ne, quod res erat, multum de FRANCISCI opinione decederet, dum quisque calumniandi libidine ansam prompte arripere consuevit, iactando, hypocrisin late regnare: idcirco bonis se se, titulisque abdicasse FRANCISCVM, vt purpureum galerum priuatus, Religionis, sanctitatisque specie, captaret sibi, liberos verò, etiamnum superstes, ditaret. Deinde & illud perincommodum Societati fore: fenestram enim ambitioni aperiri, quae pestis est taeterrima, labes, atque perniciēs non familiarum solum piorum hominum, sed rerum omnium publicarum, regnorumque: Quare optimum factum iudicauit, natam recens Societatem, contrarijs artibus tueri, & amplificare, paupertate nimirum, & honorum contemptu. Aequalitate enim vitae, simul & munerum morumque similitudine caritas, arctissimum religiosae coniunctionis vinculum, inualefcit. Quamobrem omni ope huc nitebatur, vt aditum ad honores Socijs obstrueret, legibusque latis vetaret. Quo factum est, vt Pontificis pedibus aduolutus, rogaret, deprecareturque, ne inuito honorem deferret: verum quo Caesari, & Collegio Cardinalium fieret satis, galerum quidem offerret, capere tamen obedientiae vi ne cogeret. Sic enim & illius honori consultum iri, & animo suo morem gesturum: Interesse enim per magni Societatis, ab honoribus alumnos arceri: nascenti saltem, & surgenti Sodalitatis plantae hoc benignus tribueret: Impetrauit Ignatius, quod supplice libello, lacrymisque coram postularat: FRANCISCO interim nihil horum conscio, & secessu illo
Canta-

Cantabrcio mirifice capto: qui simul atque audiuit, animo quidem cruciabatur; at eodem fere nuncio aegritudinem deterfit, audito, rem Ignatij singulari prudentia, & oratione, discussam. DEO item gratias egit, qui hunc sibi honorem detulisset, quem libens ille redderet, a quo proficisceretur; omnemque adeo terrarum orbem, si eius imperio potiretur, eadem alacritate animi, ac despicientia rerum humanarum oblaturus. Pontifici quoque Iulio, grati animi litteris testificationem dedit: orare, vt bona illius venia, & benedictione, obscuro, atque priuato degere liceret, quo coepta mutatae in melius vitae, ad exitum adduceret: quod vnum, praeterea nihil, propositum sibi fuisse tum, cum se Ducis titulis, bonisque abdicaret, liquido affirmabat. Nec vero semel his sese periculis emerferat, nec iam vsquequaque securus erat. Iterum enim, saepiusque idem a Pontificibus tentatū. Illo ipso Iulio III. postulante Philippo, Hispaniarum Principe, qui nunc Regni clauum, atque vtinam diu, tenet: Id enim negotij Ioanni Poggio Apostolicae sedis, nuncio, post Cardinali dederat, rem vt transigeret. Hunc vero FRANCISCVS in coenobio B. Dominici Calcadae, obuium cum habuisset, quid rerum gereretur, accepit. Ille facundia quadam diuinitus data, ijs rationum momentis disseruit, vt facile rem discuteret, & Regi post idem atque Pontifici, Poggius dissuaderet, ne FRANCISCO latere volenti, negotium facerent, animique tranquillitatem adimerent, quando nulli honores animum satis expleant, beatumque efficiunt. Pii rursus duo Pontifices, quartus, & quintus Romae agentem, Cardinalem creare frustra tentarunt. Cuius rei non modo commemoratio sed vel recordatio, lacrymas illi excutiebat. DEVM itaque frequenter precabatur, vt qui a saeculi curis, honoribusque abduxisset, & pauperem

rem esse iussisset, idem in dignitatum procellas reuolui ne pateretur. Memoria teneo, cum narraret Gaspar Hernandes, qui illi aures quotidie confitenti dare solitus erat, se ex FRANCISCO audiisse aliquando, iniecta forte dignitatum mentione, DEVM pridem precatum fuisse, vt vita prius abire liceret, quam titulis iterum, bonisque oneraretur intuitus.

Ognato digressus varijs in locis qua gesserit.

C A P. VI.

PERGRATVM FRANCISCO acciderat, honorum titulos, tanquam scopulos Sirenaeos euitasse, & securo iam de tempestate, atque naufragio, in illo ad D. Magdalenae secessu, quam sibi vitae; mortisque sedem iam delegerat, ecce tibi nec opinati mandatum ab Ignatio allatum, egrederetur, & tanquam ex umbra, in solem, aspectumque prodiret, fructumque alijs adferret: memor, non eo se Societati à DEO aggregatum, sibi vni vt studeret. Ognato itaque quamprimum digressus, cum lacrymis, atque suspirijs, quasi non amplius dulcem illum secessum visurus, vicum, Reginae casam appellant, accessit Ferdinandi Velaschi comitis stabuli Regij: cuius vxor, Iuliana Angela Aragonia FRANCISCI matertera erat, Multa de religione, ac pietate, omnique adeo officiorum genere studiose quaerendo, didicit. In aulam tamen illius vt diuerneret rogatus, recusauit, humili tecto contentus. Inde Burgos in urbem profectus, in aede summa, rogantibus Canonicis, & Senatu, populoque cõcionatus. Inde digressus est Pintiam Vaccæorum, vbi tum Caesaris sedes, & regia erat: pauci vero Societatis sacerdotes anguste habitabant, in aede parua xenodochij S. Antonij. Mox in vicum, qui a Tauris

nomen

nomen inuenit, profectus est, euocatus à Ioanna Lusitaniae Principe. Hic hebdomadac, quam maiorem alij, alij sanctam appellant, de cruciatibus CHRISTI passi, magno audientium fructu, differuit. Hinc Salmanticam venit: qua in Academia, multi magnae spei, simul & rei adolescentes, exemplo FRANCISCI inuitati. Societati sese sponte addixerunt. Post Tordesillam ingressus, ubi Ioanna illa Lusitaniae Princeps, tum forte ex morbo decumbebat, in aulam iterum diuertere constanter detrectauit. Hinc Methymnae campi commodum concionatus est, in sacrorum primitias Antonij Cordubae, sacerdotio recens inaugurati: iactaque Collegij fundamēta ad tectum perducenda curauit. Hic litteris euocabatur rursus visendi gratia, ab Antonij Cordubae matre Marchione Priegae, & sorore, duce Arcos, & Medinae Sidoniae: Eo profectus perpetuos de rebus diuinis sermones habuit, breuique amorem iniecit, ac beneuolentiam, erga Societatem, ut & ipsae post non diu, Socios in ditones suas habitatum inuitarint. Illud in praesens patientiae FRANCISCI, modestiaeque exemplum praeterire non debeo. Dum enim Castellae regno Baeticam adiit, Socijs stipatus Antonio Corduba, & Bultamantio, in asperis confragosisque montibus Marianis, (*Sierra Morena* hodie incolae nominant) diuersorium, mansionemque publicam, fessus de via, inuit, ut cibo lassum corpus, dum se meridianus aestus frangit, reficeret. Ad pedes cum desiliit, conclaue vnicum hospitii, & vacuum ingressus, statim, ut solet, genibus flexis, orationi intentus, DEI auxilium implorabat. Rediit interea viator, qui prior, impedimentis ibi locatis, occuparat, ratusque è vulgo clericum illuc ingressum, ac pietatis specie, res suas furto sublegere conatum, iurgari iratus coepit, vocemque intendere, conuicia iacere, verbe-

ra etiam minitari. FRANCISCVS, qua erat animi modestia ab oratione surgens, *da mihi*, inquit, *hanc veniam, animoque sis tranquillo. Nec enim mihi propositum, conclavi te excludere: quin potius, si prior tempore occupassem tibi libens cederem. Verbera, quae mihi minitaris, facer equidem, meritum me peccatis.* Concurfus subito ad clamantis vocem factus; qui cum illum iurgantem placassent, docuissentque, in quos stomachum euomeret, innocentes esse, & pios viros, sibi ille redditus, magno sui pudore, genibus accidens, veniam precatur. FRANCISCVS vero humo sublatum, amplexusque in Domino, assidere sibi iussit; hortatur ad patientiam, neue deinceps, si saperet, iracundiae frenata laxaret.

In Lusitaniam proficiscitur. CAP. VII.

CVM in Lusitania increbuisse, FRANCISCVM in Baeticam profectum, Hieronymo natali, qui tum Olyssipone versabatur, cuique in Hispania Sociorum Prouincia commissa erat, negotium Rex dedit, FRANCISCVM, qui cum de rebus diurnis agere cuperet, euocandum curaret. Optare enim vehementer, coram videre. Natalis vero ad haec, potestatem quidem se in Hispaniae prouincias sociorum, iussu Ignatij, habere, extra vnum FRANCISCVM: Rogaturum tamen se per litteras, quae Reges vellent, promittit, cum bona spe fore ut quam primum, quo erat obsequendi studio, aduolaret. Nec sefellit hominem opinio, redditus enim litteris, quod nihil magis Societatis interesse arbitraretur, rebus omnibus prolatis, continuo accurrit, non immemor quot, quantaque exstarent Regis Lusitaniae (ut patronus merito appellari possit) in Societatem eximia beneficia. Viam ingresso, cum Bustamantio, illud prodigij simile accidit

dit: dum rupem, faxis asperam, & impeditam, iumentis superant, quam *septem Pallares* vicini nominant, cis Mundam flumen, non procul Conimbrica, FRANCISCVS anteibat, precationi intentus, sequebatur pone Bustamantius, B. Virgini praeces orbiculis numerans. In crepidine, angustiisque loci, vel aspectu formidabilis, iumentum lapsu in praecipit decidit, volutum in gyrum sursum, deorsum, vt cetera exanimatus Bustamantius, integram tantum vocem haberet, inuocaretque Christum, atque DEI param. FRANCISCVS dicto citius ad pastorem, qui ad spectaculum inclamarant, vocem, reflectit oculos, illud saepe ingeminans: *Iesu adiuvata, pater misericordiarum*. Cum Ecce tibi, dictu mirum, lapidi continuo instat mulus: quodque incredibile videtur, illaeso corpore. Bustamantius, a viatoribus, funibus tamquam ex abyso extractus, vivus, valensque emerit: Virginis, cui tum praeces fundebat, & FRANCISCI votis, vitam referens acceptam. Ventum tandem Conimbricam, vbi Socios praesens FRANCISCVS exhilaravit. E suggestu concionante, in Societatis aedem, flos Academiae celeberrimae, nobiliumque virorum confluit. Olyssipone post, a Regibus singulari humanitate exceptus, auditusque, de rebus sacris assidue, publice, privatimque. Catherina Regina, FRANCISCI potissimum alloquijs est delectata, non immemor, puerum sibi Tordesillae olim ministrasse: cum quod sanctitatis in eo splenderet non adumbrata imago: tum quia consilia vitae salutaria, Religionisque suggereret. Ludovicus ad haec Lusitaniae Princeps, FRANCISCO utebatur familiariter pro veteri, quae antea intercesserat, necessitudine, in Caesaris olim aulam profectus cum esset, vt Augustam sororem videret: cumque in Africa Tunetum Carolo a rmis expugnante vterque affuisset.

Hic & caelibem degebat vitam, & colligens se ipse, in-
 glorijs agebat, alijs pietatis facem praeferens: in ora-
 tione ad DEVM affidue, & meditatione rerum caele-
 stium acquiescens. FRANCISCI consuetudine vsque
 eo inflamatus est, vt Societati sese dedicare constitu-
 tum haberet: verum, quod imbecilli utebatur vale-
 tudine, & natu iam esset grandior, visum Ignatio,
 plus commodi publice allaturum, si in Regis fratris co-
 mitatu re, atque consilio, vt adhuc, adiuuans caelebs
 permaneret. Cetera, vnum è Socijs fuisse diceres.
 Humili enim domo contentus, & ineleganti, absque
 regio splendore, & famulorum turba. vasa aurea, ar-
 gentea, & peristromata, mundumque adeo omnem,
 vaenum dedit, redactaque pecunia, aes omne alienum,
 dissoluit. votis continentiae, paupertatisque, confi-
 lia Euangelicae legis secutus, & obedientiae, quan-
 tum res, & dignitas ferret, sponte se obstrinxit. Mo-
 rum facilitate, & comitate, prudenti grauitate mista,
 nihil sermone turgidum, nihil elatum prae se ferēs. Sub-
 leuare solitus libenter aliorum inopiam, & elemosy-
 nis fouere indigentes. Puerum a pedibus, in domum
 professorum Sociorum ad D. Rocchi, Xenobriga vico,
 mittere consueuerat, qui sacerdotem aliquem, quis-
 quis tandem is esset expiandis criminibus, quasi ad vnū
 de multis hominem, euocaret: lacrymans frequenter,
 haec saepe vsurpabat. *Quid misero me fiet si vel aethi-
 ops, mancipium domesticum me longe felicius caelo potiatur,
 ego vero excludar? Et si iam praeclare nobiscum agetur, ut
 ambo beati simus, quid si ille multis me partibus felicior,
 quia DEVM dilexit ardentius? Ego uero saeculi curis nimis
 implicatus, salutem neglexi.* Imitatus fortasse hoc ser-
 mone Augustinum cuius memoranda illa vox: *Surgunt
 indocti & caelum rapiunt: & nos cum doctrinis nostris sine
 corde, ecce tibi volutamur in carne, & sanguine.* Idem
 fra-

Lib. 8. com.
 fess. ca. 8.

fratri Henrico Cardinali, auctor fuit, ut Socios amplecteretur, foueretque exstructo Eborae, cuius Praesul Ecclesiam regebat, Gymnasio. Quod dum aedificatur, Ludouicus in dies, qui tum Eborae esset, opus vrgebat & operis instabat. Socios item aegrotos quasi fratrum loco ducens, inuisebat: venam, arteriamque, & praecordia, medicorum more, tentabat: morbi ortum, statum, decessumque explorabat, ministrabat, & alloquijs consolabatur. Quae quidem eo potissimum consilio referre placuit, quod omnis ea vitae in melius mutatio, FRANCISCO, cum à DE O discesseris, debeat. Iacta per id tempus fundamenta domus Professorum ad D. Rocchi: Sacellum id erat in vrbis Olyssiponenfis pomoerij loco deserto, & oliuetis confito Rex aream summa liberalitate, & munificètia coëmendam suo aere curauit, opera Petri Mascarenae, uiri nobilissimi Societatisque studiosi: qui olim Lusitaniae apud Pontificem orator, ut primi in Orientis Indiam Socij mitterentur, auctor fuerat. Rex, cum Principe Lusitaniae Ioanne sacris aderat. Rem diuinam Hieronymus, natalis fecit. FRANCISCVS de superiore loco de rebus diuini differuit, summa auditorum admiratione. Princeps templo digressus, dynastis, qui aderant, dixit *hic veromihî Ecclesiastes placet, qui re ipsa, quae docet, praestat.* Igitur domus ampla Socijs, templumque augustum, regia munificentia aedificari coepta, creuitque suburbanis adiectis, circumcirca vicis atq. aedibus vrbis. His rite curatis, regumque votis expletis, in Castellae regnum reuerti, vrgentibus negotijs, statuit. Henricus tamen Cardinalis alter Regis frater, cognitis, quae Olyssipone gesta essent, ex Ludouici litteris, FRANCISCVM, & ipse videre auebat: rogat illac iter habeat. Idque negocij Sociorum ibi Praefecto dat, ut in aduentu quamprimum se

certio-

certiorem faciat. Postridie quam urbem ingressus est Eborensem, in summa aede concionatus, Cardinalem mirifice, omnesque adeo ciues delectauit. Octauo inde lepide, Theodosius, Brigantinus Dux, Vilauitiosa in oppido, videndi & ipse cupiditate incensus, obuiam processit. Ea vero comitatus officia cruciabant potius, quam oblectabant animum FRANCISCI. Principibus tamen, bene de Societate meritis, mos gerendus fuit. Quo in beneuolentiae genere, Dux ille, multis praestitit, idemque in Socios studium liberi, posterique, haereditatis iure a maioribus traditum seruauerunt.

Pintiae in Regia quae gesserit, & concionandi ratio. CAP. VIII.

LVSITANIA reuersus, Pintiam recta contendit, vbi tunc Philippi Hispaniarum Principis, pro Caesare Carolo imperantis, regia erat. Huc enim ardua negotia inuitabant. Diuertit ad Socios qui in xenodochio, ad Diui Antonij, anguste habitabant, vt veterem secessum Ognetensem, quo primum se abdiderat, agnoscere videretur. Nihilominus vel humili domo latitantem, Hispaniae dynastae frequenter inuisebant. Qui cum solemne illud suum, in salutationibus speciosisque titulis dandis, seruarent, taedio affectus FRANCISCVS, flexis genibus, interdum rogabat, titulis temperarent: ne exprobasse DEO viderentur, quod in se contulisset eximium vocationis beneficium: plurisque faceret, quae abiecisset, quam quae nunc sumpsisset. Frequentes hic de verbo DEI sermones habuit, tum ad velatas Virgines, tum in D. Antonij Sociorum templo, vt magna morum in melius mutatio subsequuta sit. Threnos Hieremiae pro concione

ne

ne explanauit, quibus & Compluti finem imposuit, magno vtriusque Academiae doctorum hominum concursu, qui dicerent, non tam ex libris, quae publice doceret, quam ex humili oratione, caelitusque data scientia, proficisci. Gessit & illud eo ipso tempore memorabile. Virgines DEO sacratas, quae austeram D. Clarae vitam, normamque tenent, Gandia, in Castellae regnum traduxit. Cuius Gandiensis coenobij haec origo fuit: Anno circiter CIO. MDLXII. Gallicae aliquot matronae DEO votis consecratae, Massilia, maritimo itinere, patrio solo, incertum qua de causa, cedere coactae, Barcinonem appellunt, & à Ioanne, Aragonum Rege, hoc nomine secundo, humaniter acceptae, Gandiamque missae sunt, aede D. Clarae sacra, quam priuatae aliquot, & piae mulieres habebant, illis attributa: Nec ita multo post pietatis odorem, vitaeque seuerioris, & continentiae, longe lateque propagarunt, vt integrae virgines complures, illustri etiam genere natae, eandem vitae viam ingredi (abdicatis saeculi curis) cupientes, Christo se se sponso addixerint, caelestemque in terris vitam egerint. In hac familia auiam FRANCISCVS vidit, filiam ite, sorores, consobrinas, & neptes. Inde, tanquam coloniae ductae sunt in alias Prouincias Gerundã, Tubalim Lusitaniae, quam Salaciam, nonnulli appellandã censent, Valentiam item Edetanorum, Emporias, & in Ilicitanum oppidum, siue Alona est nominanda, quod hodie *Halicantum* indigenis est. Nondum tamen ad eam diem, in Castellae regna, sacrae illae Virgines penetrarant: Egit FRANCISCVS cum Iuliana Angela Aragonia, Duce Frias, simulque ad Lusitaniae Principem Ioannam, illustrem matronam retulit, persuasitque non aegre, Bona itaque Pontificis venia, Gandiensi monasterio egressae amitae duae Fran-
eisca

cisca Ioannis, Gandiae Ducis, Maria Marchionis Dianij soror. Sorores item FRANCISCI duae. Pintia dehinc profectae Madriti sedem fixerunt Monasterium Ioanna princeps pecunia sua exedificauit: quod idem nuper Margarita Austriaca Maximiliani Caesaris filia, dum in eam se familiam, spretis mundi honoribus atque delitiis tradidit, mirifice illustrauit.

Commissa FRANCISCO Hispaniarum Indiarumque Societatis prouincia. CAP. IX.

BENE rem gerere FRANCISCVM viderat Ignatius, vt quas res cumque aggrederetur, ad felicem exitum adduceret. Vniuersae itaque Hispaniae Socijs praeficere decreuit. Erat iam tum Lusitania singularis prouincia: reliqua Hispaniarum partem Doctor Araozius, Ignatij iussu, regebat: Crescente vero in dies Collegiorum numero, oneri ferendo parem se esse negabat: Placuit itaque Ignatio, vtriusque Castellae, vt hodie vocant, Prouincialem Praefectum renunciare, quo leuius onus Araozius haberet. Accesserant Prouinciae rursus duae, Baetica, & Aragonensis: His in vniuersum quinque Societatis in Hispania Prouincijs, & Indiarum Orientis impositus ab Ignatio FRANCISCVS, commissaque generatim administrandae Societatis cura. Ille vero onus detrectare, latere se malle, obscurum viuere; sibi que, & DEO vacare. At Ignatius, datis ad eum litteris imperare, DEO que ita placitum. Quare, vt adhuc fecerat dicto audiens esset; Societatem ad perfectae vitae rationem exemplo, consilioque vocaret: numerum auget, quo ad posset, cum delecta tamen, & prudentia. Lusitaret item, obiretque collegia Sociorum; quae instauraret; proueheretque iam coepta. Quod ab itineri-

neribus reliquum esset temporis, in regia consumeret: ibi enim commodum fore, & pietatis negocium promouere, & litteras quaqua versum mittere. Paruit, cessitq., qua erat animi demissione, FRANCISCVS Ignatij iussis; & vero in difficili hac administrandae prouinciae ratione, ratus, quod res erat, fore vt rationem DEO reddere creditarum sibi animarum aliquando cogeretur, licet antea in se ipse saeuus esset quaesitor, nunc tamen facere omnia diligentius, accuratiusque coepit: illud interdum mente repetens, *Nunc coepi*. Iam *Psal. 76.* enim legibus quasi solutus, & inspectore carens, morumque custode, immoderatus in se ipse animaduertit; vigilijs, ieiunijs, & flagris, valetudinem vt non parum labefactarit. Quare cognita, Ignatius factum absens reprehendere, modum in omni re, in asceticis quoque exercitationibus seruandum, vt superesse possimus. Sacerdotem itaque senem addidit, cuius consilio poenitentiae effecta regeret; valetudinisque, ne laesisset eam temere videretur, rationem haberet. Dicit vix potest, quot, quantaque socijs emolumenta, exterisque in Hispania tunc attulerit. Recens enim etiamnum Societas erat, & à multis oppugnabatur, vt fere sit maxime in ipsa origine. A se primum initium ducere constituit; & rogare imprimis DEVM, vt qui humeris onus imposuisset, idem etiam vires, ferendo oneri pares, sufficeret. Collegia partim inchoata prouexit, ad rectumque perduxit; partim etiam inchoauit; quae maius post incrementum sumpserunt.

K Colle-

Collegiorum Placentini, & Hispalensis
origo. C A P. X.

DVORVM de multis Collegijs, ad posteritatis memoriam illustrium referre libet, Placentini, & Hispalensis originem. Placentiae Episcopus Guterius Caruaialius, fama adductus cum FRANCISCI, tum Sociorum Laynes & Salmeronij, quibus in Tridentina synodo fuerat usus, litteras ad FRANCISCVM dandas curavit, rogans Socios aliquot mitteret. quos in curarum commissi sibi gregis partem vocaret: idque cumulatus beneficium, si se illis adiungeret, futurum. FRANCISCVS nihil prolatandum ratus, mox Socijs aliquot adhibitis, in viam se dedit, tam humaniter ab Episcopo acceptus; vt à parente maiora proficisci non possent. Domi Socijs usus perfamiliariter, famam re ipsa, quod contra solet, superari comperit. Erat tum Guterius, animi imperu insolentior, & aulicis in vulgus moribus plus aequo deditus, quam sacerdotis, ne dum Episcopi officio, dignum videretur. Nec fugit ea res FRANCISCVM. Orare igitur DEVM assidue; Socijsque idem negocium dedit, mensem vt integrum, Episcopi salutem DEO precibus, ieiunijs, ceterisque exercitationibus commendarent: Viderat uir prudens, magnum esse in Principum virorum exemplis ad vitam, moresque ciuium moderandos, momentum. Tandem intensiore cura, atque diutius DEVM precatus, conclaui egressus, oculis incensis, vt flammam emicare crederes, obuijs forte Patribus hilari voce, *Bono, inquit, esse animo iubeo: gratiaque DEO agenda, qui preces nostras audit, & Episcopum bene de nobis meritum, misertus aspexit.*
Nec

Nec diu factum est, cum se ipse Caruacalius collegit, orationi intentus, & lacrymis anteaetae vitae memoriam repetens vltimam. totius vitae crimina rite confessus expiauit. Edixit statim praeconis voce, omnibus à se satisfactum velle. Si quem forte sciens, prudens laessisset, sua, vel ministrorum opera: si fraudasset, audacter res repetitum veniret. Iudices adhaec constituit, & arbitros, Ioannem Ayoram, qui inspector eius orae tum erat, & Ouetensis Ecclesiae post Episcopus fuit. Socios item duos, Theologiae alterum, alterum Iuris Pontificij bene peritum. Hi lites componerent, & ius suum cuique ex aequo, & bono, tribuerent. Familiam quoque domi ad frugem, parsimoniamque traduxit; seruorum, & aulicorum grege missa facto, sex contentus sacerdotibus, morum honestate singulari: quos & mensae, summa temperantia instructae, adhibuit. Lectusque quotidie ab anagnoste sacrae scripturae liber, quo animus potissimum reficeretur. Cum Canonicis Ecclesiae in gratiam redijt, remissisque sponte iniurijs, positae similtates, & odia. Dioecesim integram lustrandam pijs maxime uiris mandauit, qui non rudes duntaxat docerent, sed pascerent etiam inopes, magna vi pecuniarum distributa: Domi suae trecentis amplius quotidie victum suppeditauit, praesensque aderat mensae: doctrinae item Christianae praeceptis a Catechista Socio traditis. Vitae haec in melius mutatio, & admirationem attulit omnibus, & exemplum: ceteris praebuit. FRANCISCI id omniae precibus acceptum referendum est.

Hispani daemon clam ea tempestate zizania serere coeperat: cui malo in tempore prouisum est, vigilantia Censurorum fidei: & vt in partem iuuaret FRANCISCVS, eo, tanquam in coloniam, Socios mittere decreuit. Igitur Ioannem Suarez, qui tum Salmanticae

Sociorum Collegium regebat, nondum tamen a diuturno morbo satis confirmatum, Hispalim allegat: Domum veterem quaerere iubet, quae duodecim Socios caperet: se propediem eodem venturum, Collegio instruendo promittit. Paruit, Calendis circiter Nouembris Hispalim delatus, comitante Ioanne Guterio. Hic Archiepiscopi vices gerebat Ceruantes Salazarius, qui post Cardinalis creatus, & Archiepiscopus Tاراconensis, nostros fouit, Collegiumque exaedificauit. Huic se supplice libello Suarez obtulit; concionandi potestatem, sacrificandique postulat. Pontificis de Societatis instituto diplomata profert: ei facile se, suaque probauit. His rebus peractis, pace tanti viri, grauiter agere, partim de rebus diuinis publice differendo, partim confitentibus aures dando, ut a lento morbo sic recrearetur, quasi hanc illi valetudinis confirmandae viam DEVS ostendisse videretur: Ferdinandus Pontius Legionensis, vir nobilis, captus hominis pietate, aedes illi augustas incolendas tribuit. Euocatur itaque FRANCISCVS: qui simul venit, vna cum Michaele Torres, Bartholomaeo Bustamantio, & Paulo Hernandes. Palatium vt vidit, non humiles casus quaesitas fuisse, vt erat paupertatis amantissimus, Ioannem Suarez, modeste tamen, obiurgat, superbam nimis pauperum sedem videri, paupertatem verò maximum esse Religionis praesidium. Mansit tamen, temporis angustijs coactus, quod Natalitia CHRISTI agerentur. Non diu factum est, in aedes humiles migravit, quae vetustate iam rimas, vitiumque agerent, vt & pluente caelo, guttae cubiculum aspergerent, stillaretque vndique domus. Ingenti inedia primum affecti, quod in vulgus adhuc ignoti Socij laterent; Accidit vt nec cibum domi, nec argentum haberent, venissentque de via Socij non pauci: hora vero meridiei
ad

ad prandiū inuitaret. Suarez, quod res erat, ad FRANCISCVM retulit, nihil esse quod apponeretur. dandūne igitur signum, quo in triclinium omnes conuenirent. Ille paululum, quasi DEVM precaturus se collegit; mox vultu ad hilaritatem composito; *Dare signum prandij licet, quando multum iam est diei: DEO fidite; illi curae sumus.* Ecce tibi ad portam duo, cum sportis panis, ciborumque, vt ad pauperes foris pascendos redundarit. Isabella Galindij, matrona illustris, comeatum illum dono miserat: FRANCISCVS precibus à DEO impetrarat, & Socios allocutus. *Discite, ait, filij, DEO fidere: cuius se gloriam quaerimus, animis, corporibusque nihil defuturum scitote.* Nec Hispali solum, sed alibi semel atque iterum idem accidit; Pintiae nimirum, & Septimanticae: vbi nec opinantibus similiter allatus est cibus, sed ab ijs hominibus, qui dicere nolent, quis mortalium cibum mitteret; vt DEI prouidentia res geri videretur. Et haec quidem Societatis in Baetica initia, parua illa quidem, & infirma, in tanta rerum omnium inopia, sed quae nimium quantum post creuerunt; vt iam Collegium Sociorum, domumque Professorum, diues ea Respub. magno suorum ciuium emolumento, alat, quod non litteris tantum, sed & morum pietate, iuuentus imbuatur.

Caesari Carolo initae Societatis rationem reddit. C A P. XI.

DVM Placentiae versatur, loci opportunitas, suadere videbatur, vt Caesarem, qui propius aberat, inuiseret, rationemque suscepti consilij praefens redderet. Dederat enim res inopinata sermonem multis, qui secus ac par erat interpretarentur: Caesar vero, pius Princeps, cum bellis exter-
nis

nis implicitus antea fuisset, Societatem, vt recens or-
tam vix, agnorat. Secesserat hic fessa iam aetate in
Sodalium Hieronymianorum coenobium, Iusti cogno-
mento, Placentino in agro Hispaniae amaenissimo, vt
quod reliquum esset vitae spacium, DEO transcriberet.
Rarum id in primis, & nostro saeculo inauditum exem-
plum in Imperatore summo visum. Diocletianus Dal-
mata, Caesar & ipse Aug. imperio se abdicauit, in
agrosque se contulit, & arbores in quincuncem se-
uit, maiore, vt dicebat, voluptate, quam cum aci-
es iustrueret, imperijque habenas tractaret. Verum
taedio id vitae fecisse, magnis auctoribus credimus:
quod pigeret, puderetque, se Christianos in quos cru-
deliter fauierat, extinguere minime potuisse. At
Carolus, qui tantos de hostibus fidei, Religionisque
maiorum, Turcis, atque haereticis, triumphos egisset,
imperio orbis paene terrarum cessit: quo se commodius
Christo consecraret, anteaetaeque vitae errata, dignis
paenitentiae fructibus expiaret. Igitur FRANCISCVS
gratulari coram Caesari, sui que facti rationem redde-
re pretium operae existimauit: litteris etiam Ioannae
Caesaris filiae, & alteris, ferdinandi Aluari Toleti Oro-
pesae Comitissae saepenumero cognorat, in secessione il-
la Caesarem, quid FRANCISCO fieret, quaerere so-
litum: Bustamantio itaque sacerdote itineris comite
adhibito, ad Caesarem pergit, laetus eius aduentu,
Carolus, apud se domi, quod mortalium nulli conti-
git, accipi iubet humaniter, à Ludouico Quixada, cu-
biculumque apparatus. facta salutandi potestate ge-
nibus FRANCISCVS accidit. Surgere Caesar confe-
stim iubet, at ille obluctando durauit. *Liceat quaeso*
Auguste Caesar, bona cum vania tua, supplici mihi, hodie
no die, & genibus nixo, paucis apud te agere. Multis me
tibi nominibus obstrictum agnosco, & prae me fero non inui-

tus

Michael
Glycas in
Annali: &
Simeonis
Euphr. in
uita S. Mē
nac.

tus, ut cliens deuotus Maieſtati tuae. Quae me cauſa im-
 pulit, ut in praefens tibi mutatae vitae rationem reddendam
 putarim. Diuerſos enim ea de re in vulgus ſparſos rumores
 inaudiui. Veniam etiam precaturus acceſſi, quod cum in
 contubernio tuo haererem, multis criminibus obnoxius, deli-
 qui non raro, ceteriſque offendiculo fui. Viſum eſt DEO,
 animorum parenti benigniſſimo, nullo meo merito, me ad ſe
 trahere, eamque mentem indere, ut ſaeculi curis nuncium
 remitterem, & in Religioſorū hominum Societatis IESV fa-
 miliam me darem. In quam potiſſimum familiam (cum
 animus ad D. Franciſci inſtitutum magis propenderet) rapi
 me & trahi in dies ſenſi, dum precationi ad DEVM ſuae
 inſiſterem. Idem ut facerem, alij, qui & intimos animi mei
 reſceſſus penitus norant, re eidem DEO delata, auctores mihi
 exſtiterunt. Hic & aditum honoribus obſtrui acceperam,
 quibus iam me ſponte abdicaram. Actionem ydem contem-
 plationi coniungunt: à quo vitae inſtituto numquam abhor-
 rui, & perfectiſſimum eſſe ſapientes viri iudicarunt. Certe,
 ex animi ſententia, confirmare poſſum, ad hanc me diem iu-
 cunde in Societate, & ſumma animi tranquillitate, vixiſſe.
 Ad haec Caſar. Mirabar ſane cum Roma Auguſtam Vindelico-
 licorum ad me ea de re putares referendum, quidnam acci-
 diſſet, cur mutata velificatione, quaſi conditionis tuae per-
 taefus, vitae curſum retro agere induxiſſes. Tum vero ma-
 xime admirabar, quod in nuperam illam familiam Societatis
 te contuliſſes: de qua ſecus, quam vellem, ſentire, & loqui
 pleroſque video. Scilicet deerant tot, tantaeque veteres, piaeq.
 familiae antiquitate ipſa, uſuque probatae: Hic modeſte
 FRANCISCVS, Si nouas Religiones, magne Caefar, hoc
 nomine contemnimus, quia nuper natae; omnium eadem con-
 ditio eſt, quod originem ſemel ſumpſerint, temporis que diu-
 rurnitate creuerint: & haec ipſa Sodalitas, tempore ipſo ve-
 teraſcet. Immo, ſi vere exiſtimare volumus, quo ab orige-
 ne res propius abeſt, eo melius verum cernit, & accuratior
 eſt.

est. Et motus initio semper incitator est, & uehementior. Similiter ad fontium capita, limpidior aqua, puriorque bibit. Christi Euangelium, lexq. gratiae praestantiores viros, sanctiores, doctioresque extulit, quo principio viciniore fuerunt. Et vero, quemadmodum si quis recenti Regis pomario stirpem inferendam offerat, gratius haud dubie munus esset, quam si in hortos pridem arboribus plurimis consitos traduceret: sic in piorum hominum familijs summi Regis DEI viridarijs vsu venire existimo. De probatione vero, Summi Pontificis autoritate atque auspicijs Societatem confirmatam videmus. A Emulos reperisse, & aduersarios, non inficior. Hoc enim rebus omnibus, praesertim recens natis, proprium, perpetuumque accidit. Sed yfere nos oppugnant, qui aut Socios, viuendique modum ignorant, aut animi perturbationibus, odij & inuidiae ducuntur. Equidem, si quid in Socijs non probassem, pedem non intulissem, aut si intulissem, re comperta, statim retulissem. Mox interpellat Caesar. Sed illud quo modo refelles, adolescentem huius familiae esse omnes, senem, quem canities commendat, atque prudentia, neminem? Hic FRANCISCVS, Si mater maturae aetatis est, non vetula, quid quaeso, mirum, si & liberi eius iuniores sint? Et si propius inspicias, cani non pauci nobis se addicunt. Equidem sextum iam & quadragesimum aetatis annum ago: hincque meus, ne longius abeam, itineris comes (Bustamantius) sexagenarius paene Societati nomen dedit, tirociniumque ponere vir doctrina, & modestia singulari, minime detrectauit. Caesar introire iubet & agnitum amplexus est; quod olim Neapolim missus à Ioanne Tauera Toletanorum Archiepiscopo, secum de rebus arduis egisset. Triduum cum Caesare versato iamque itineri accincto, ducentos aureos elemosynae vice dandos Carolus curauit, modicum id esse testatus, sed se iam bonis exutum priuatam personam sustinere.

Septi-

Septimantiae tirocinij domum instituit.

CAP. XII.

PINTIAM reuertit FRANCISCVS, vbi domus ad tectum perducebatur, crescebatque in dies Sociorum numerus. Ille vero, & in aede nostra, alijsque templis, frequenter concionabatur. Hic cum plerique ad eum aulici confluerent, vt suis potius rebus, quam animorum saluti consulere, dicere solitum accepimus: *Quam pauci mortales, ex vrbe Hierusalem huc comitant: plerique omnes ex Aegypto veniunt, vt nostra opera ditiores potius, quam meliores fiant.* Respiciebat ad Antonij Abbatis dictum diuinitus, de quo Palladius memoriae prodidit, ex Macario rogare consueuisse, cum absentem se quaesiuissent: ex Aegypto, an Hierosolymis aduenissent. Hos CHRISTI gloriam; illos sua tantum commoda sectari significans. Aegre itaque adduci FRANCISCVS potuit, vt sui omnibus potestatem, sine dilectu faceret: ne, si hanc fenestram patefaceret, diuinis rebus operam dare non posset. Commodum iam Septimantenses Societati domum obrulerant, quam eo auidius FRANCISCVS arripuit, quo secedere aliquo libentius cupiebat, & a negotiorum fluctibus, tanquam in portum se recipere. E Salmanticensi, & Cöplutensi Academij, magnae spei adolescentes, quo nomen Societati darent confluebant: verum quo reciperentur locus deerat. Ratus igitur FRANCISCVS, quem iam solitudini & orationi idoneum sibi locum compererat, eundem etiam Tironibus ad pietatem informandis, aptum esse: augere domum, membris aditis, constituit. Obseruabat enim, longo rerum usu, quod idem epistola ad Socios data testatur, permagni Societatis interesse, L omniumq.

*Ausiacae
hist. c. 26.*

omniumq. adeo Religionum, primum tirocinium feliciter poni & tanquam fundamenta iaci: Vt enim bonus tiro, bonus tandem miles euadit: sic & in ascetico vitae instituto, qui se ipse, perturbationesque animi vicerit initio, reliquum vitae curriculum feliciter decursurum. Domum igitur humilem, qualem Ognati aedificandam curarat, instituit: laborans ipse materiam, calcem & caementa ferens. Multos hic non adolescentes modo, sed & viros genere, & litteris claros Societati adscripsit. His magistrum, morum, & pietatis, Bustamantium, aetate iam & prudentia grauem, praefecit. Libentissime vero caeteris aggregabat qui grandiores natu, & integra aetate Societati se addicerent: idque multis de causis. Primum, quia iudicio maturo, diu multumque deliberantes, eam vitae viam, sententiamque amplexantur, eademque constantia ad extremum vsque spiritum retinent. Deinde, quod iuniores magnis sumptibus multisque annis educari, incerto etiam euentu, debeant: viros vero, decurso iam studiorum spacio, statim Societati vtilem nauare operam videas, cum docendo, tum concionando, tales modo sint, qui paruulorum simplicitatem, vt iubet Christus, cum morum prudentia coniunxerint. His FRANCISCVS, facem exemplo praeferre, viamque monstrare, hortando, virgendo, consolando & reuocando, cum freno alij, alij calcaribus indigerent. Per compita publica, praeeunte canentium puerorum choro, catechistae officio fungebatur: De superiore item loco DE I verbum explanabat. Erat tum forte in tirocinio, qui à lancium sordibus abstergendis abhorreret, inuitusque hoc onus, cetera libenter susciperet: quem, vt inutilem, metuum exueret, spectante illo, FRANCISCVS aquam sordibus inquinatam, qua tum orbe s lauerat, auidius hausit. Adolefcens

Matth. 18.

lescens, rei spectaculo fractus, ad pedes ei accidit, veniamque postulauit. Collegium Septimancense Pintia in gressus, recta inculinam tendit: coquum ignotus rogat, num quid iubeat: hodie se illi operam daturum. At ignarus ille, quid nosset, rogat. *Nihil ait FRANCISCVS: Quae tamen rectius praestare, & in quo minus aberrare soleo, haec sunt: pavimentum verrere, ollas abstergere, Laua igitur ait, coquus, ollas illas fictiles, fuligine obsistas. Ille vero, & libenter; diuque ibi haesit, dum à comite ad res graues obeundas, auocaretur. Pintia quoque serius aliquando egressus, moraque in itinere iniecta, Septimancam intempesta nocte, altero inde lapide dissitam, accessit: fores Collegij pulsata, multa tum caelo nix decidebat: Frustra tamen ad alteram noctis vigiliam, captis arctissimo somno Socijs, expectat dum fores paterent: domus enim longius a porta abscefferat. Tandem aliquando intromissus, tantum abest vt moleste moram, caelique intemperiem tulerit, vt magnum & inde fructum pietatis tulerit. *Credo equidem, aiebat, vt Princeps, fera stimulis, & arundine in arena, & venatione agitata summam capiti voluptatem; sic Deum me, feris ipsis nihilo meliorem, molibus dum petit niuium globis hodie delectatum: quae tamen non me laederent, sed vrgerent, atque impellerent. Sic enim Vates ait: Qui dat niuem sicut lanam: nebulam, sicut cinerem spargit. Nobilis item adolescens hic Socijs recens adscriptus erat: asceticis tamen exercitationibus, Paupertateque illa domestica adeo non capiebatur, vt facti poenitens, a suscepto vitae instituto, resileret. Cū nihil FRANCISCI alloquia ad constantiam seruandam valerent, Socijs vaticinans ait: *Sinite abire: nondum enim maturuit. Reuertetur, mihi credite, & hanc ipsam iudicij imbecillitatem post re ipsa corriget. Nec vanus augur FRANCISCVS fuit: Post enim idem***

Ecclesiastica dignitate sponte se abdicans, in Societatem iterum reuertit, vixitque ad extremum vsque diem pie, constanterque, vt ceteris omnibus exemplum esset singulare.

Reginam litteris consolatus, in Lusitaniam proficiscitur. CAP. XIII.

DCESSERAT per idem fere tempus, anno eius saeculi LVII. a d. iij Idus Iunias Lusitaniae Rex Ioannes III. Princeps, pacis, bellique artibus clarus, pietate vero in DEVM Religioneque clarissimus, Societatem maxime fouit, primusque Socios ad se in regnum traduxit, domos regia liberalitate attribuit, collegiaque a fundamentis exstruxit. Primus idem in Orientis Indiam Socios misit: qui gentibus illis barbaris, densa caligine dissipata, Euangelicae veritatis lucem importarent: Luctuosa ea mors, cum Christiano orbi vniuerso, tum societati fuit: quae & parentem amisisse, simul & patronum, videbatur. Franciscus Catharinam Regis coniugem, communi societatis nomine, pia epistola consolatur: esse quidem Reges instar procerum, fulcrorumque Ecclesiae DEI, sed e militante Ierusalem in triumphantem, cum placitum fuerit, transferri: preclare cum illo agi, qui terrenum hoc regnum cum caelesti permutasset, feliciter: hortari itaque vt regni gubernacula non detrectet, dum Sebastianus nepos Imperio adolescat: Nec diu post, in Lusitaniam ipse subsecutus, Caesaris iussu, cum eadem, & cum dynastis egit. Eboram nondum adierat, cum ardentissima febris, quae mox morbi violentia in delirium pestiferum vertit, ad desperationem medicorum laborauit. Indictae preces supplicationesque iussu Principis Cardinalis Eborensis. Iacenti iam in Collegio

gio Sociorum, deplorato, ac paene deposito lacryman-
 tes aderant archiatros, & Socij, quibus nec opinato
 FRANCISCVS; Cur, inquit, lacrymas frustra fun-
 didis? an illae morti me eripient, si DEO visum in patriam,
 ab hoc me vitae exsilio reuocare? Sed nondum maturit hic
 fructus, ut summi Regis epulis apponatur. Grandis adhuc
 nobis restat uia, immo intra quatrimum uiuus, ualensque
 Olyssiponem pergam. Inopinatum illud, praeterque fi-
 dem visum, &, si naturae leges consuleres, nefas. Po-
 stridie tamen eius diei, hausto salubri pharmaco, pur-
 gata aluus est, & vis morbi remisit, habuitque melius.
 Tertius iam dies illuxerat, cum à Catharina Regina
 missi domestici aderant: quibuscum postridie itineri
 se Olyssiponensi commisit. Verum, ne hic quidem pe-
 riculi omnino expers fuit. Tagum enim flumen traij-
 ciente, ea subito exorta tempestas est, ut propius fa-
 ctum sit nihil, quam ut aquis mergeretur; cum & alia na-
 uigia non pauca, procella illa perierint. Regina aduen-
 tu nunciato Xobrigam, regiam in villam flumini vici-
 nam, amoenitate aerisque salubritate claram, deferri
 iubet: omniq. regio apparatu accipiendum curat. Hic
 dies aliquot moratus, ad D. Rocchi Societatis domum
 Professorum Olyssiponē maturare se ostendit. Colligere
 itaq. sarcinas iubet. Regij ministri rati, quod res erat, eo
 festinare, quod regium illum luxū fugeret, & Sociorum
 inopiam longe illi apparatus anteponeret. Hortari va-
 letudinis habita ratione, ne intempestiue in viam se
 daret. At nihil ille remisse agere, & instare; noctem
 ibi transacturum se negat. Incommodum haud dubie
 cum socijs FRANCISCVS accepisset, ni prou-
 dentia quadam effugisset: Eadem enim ipsa nocte ven-
 torum procella, ab extremis vique Indiae finibus vehe-
 mentius spirans, pestilentem morbum inuexit; mul-
 tique ijs anni horis vbique gentium consumpti. Non
 diffimi-

diffimile diuinæ prouidentiae exemplum apponam ;
 Occurrit ei olim in itinere Suerus Vega, Ioannis vegae,
 Hispaniae Praesidis filius, in idemque hospitium diuer-
 terant : cumque frigus igne depulissent, secessit, vt so-
 let, DEVM oraturus FRANCISCVS. Vega
 focum retinuit. Post non diu cubiculo raptim noster
 egressus ; *Fugiamus*, inquit, *periculum praesto est*. Di-
 ctum, ac factum : vix domo digressis, tectum decidit,
 omnes oppressurum, ni cauisset FRANCISCVS.
 Pij nimirum in tutela DEI sunt. A morbo recreatus,
 confirmatusque, Lusitaniae Reginam, & Sebastianum
 nepotem salutat : regni item dynastias, legationemque
 exponit.

*Caesaris obitus, & funebris FRANCISCI
 laudatio. CAP. XIV.*

DOMVM reuertit: Caesari gestae rei rationem
 reddit : de animi salute, & asceticis frequens
 sermo. Carolus enim ad mortem tum se com-
 parabat, optabatque vehementer, rationes anteaetae
 vitae, gestique imperij DEO summo animorum iu-
 dici, probare. FRANCISCVS, misericordiae
 DEI, atque clementiae commemoratione, languen-
 tem erigebat. Nec sefellit de morte vicina augurium.
 Vix enim coenobio digressus, Pintiam attigit, cum tri-
 stis nuncius allatus Caesarem obiisse a. d. xj. cal. Octob.
 1558. anno salutis MD. LVIII. Tabulis exequendae vo-
 luntatis vltimae, quam ratam haberi vellet, FRAN-
 CISCVM nominat. Permolestum vero id ei accidit,
 quod animam agenti Carolo praesto non fuisset, quo
 patrono optime de se merito, postremum hoc officium
 praestitisset, oculosque morienti clausisset. Post tamen
 rogatus non detrectauit funebri illum laudatione prae-
 dicare

dicare, Pintiae, in aulicorum frequenti corona: adhibitis Regij Prophetae verbis: *Ecce elongaui fugiens, & Ps. 54. mansi in solitudine.* Factum praedicans heroe dignum; qui cum de hostibus toties triumphasset, tandem se ipse vicisset. Nuncio enim rebus humanis, Imperio, & regnis remisso, secessisse, priuatumque egisse. Coronas, sceptras, fascas, ad CHRISTI crucifixi pedes sponte posuisse, quo rationem gesti imperij, mortem longe ante praefagiens, commodius redderet Imperatori summo: cum bona aeternae felicitatis spe. Illud in ceteris memorabile, & ad posteros transmittendum, Carolum ab vno & vicesimo aetatis anno, nullum diem abire passum, quo non horam orationi, meditationi; tribueret, negocijsque demeret: De morte demum quae ad aeternam vitam ianua est, sermonem FRANCISCVS clausit extremum.

Quae in Hispania Societati aduersa acciderunt.

C A P. X V.

PER idem tempus, Pintiam, clam omnibus inuaserat deprauatarum in Religione opinionum, lues: idque malum, quo occultius, eo periculosius, paruis, vt fit, igniculis ortum, Prouinciam Hispaniae inflammasset, nisi ad commune incendium restringendum mature, atque alacriter Philippus Rex, vere Catholicus, & Quaesitores Fidei aduolassent. Mali origo haec fere memoratur. Dum Caesarem Augustum, tlos Hispanicae nobilitatis in Germaniam, ceterasque hac labe infectas regiones sequeretur, vsu, commercioque, & disputationibus, (quae damni plus, quam commodi adferre solent) contaminati plerique, venenum haereticae prauitatis imbiberant; edocti ab ijs qui a fide maiorum, vt transfugae, turpiter desciscen-

tes

tes, in alia omnia, blasphemiae, impietatis, & atheismi, abierunt. Conuenticula itaque nocturna, & conciliabula clandestina cogere, quod fere seditionum initium. Libellos impios, & famosos, in vulgus spargere ausi; & iam Virgines DEO dicatas, tabes illa poluerat. In his ipsis conjuratis nonnulli Socios, vt confcios, falso nominarant, in eandem causam inuoluerent tentantes. At illi innocentia freti, recti se conscientia sustentabant; calumniamque tempus, & eius filia Veritas diluit. Ferdinandus enim Valdesius, Hispanensis Archiepiscopus, idemque Censorum Fidei princeps, ceteris Iudicibus negocium dedit, vt Socios, publica praeconis voce in templis, vicisque a calumnia liberarent, & honorifica praedicatione in integrum restituerent. Hispali quoque, in Baetica, in Socios incurrere, calumnijsque petere factiosi ausi: & quod mireris, ij ipsi, quorum intererat, omni spe; pro veritate niti. Honori tamen nostro, (ea nimirum vis est in omnem partem veritatis) consuluerunt boni, nosque pro concione innocentes, & integros publice praedicarunt, ipsi etiam Dominicanae familiae sodales. Nihil his tempestatibus, aduersisque fractus FRANCISCI animus, quin & fortius, palmae instar, nitebatur.

Mittit Socios Catechistas in Asturum agros Hispaniae, & in Madaurum Africae.

C A P. XVI.

CHRISTOPHORVS Rogius Sandoualium, qui post ex Episcopo Ouetensi, & Pacensi, Hispanensis Archiepiscopus decessit, FRANCISCVS amanter monuit, Asturum, montiumque incolis, circa Ouetum habentibus, non solum victum in summa

ma temporum difficultate, ex continenti annorum aliquot sterilitate, deesse; sed, quod rei caput est, etiam doctrinae Christianae praecepta, & caelestis panis frequentiore usum. Asturum enim ager, licet equos ferat generos, ingeniorum nouerca est, praesertim in agrestibus hominibus, duris, & impolitis. Adeo verum illud, *Non omnia uno solo, caeloque nasci*. Nec mora, FRANCISCVS ad Ioannam clarissimam Hispaniae Principem, quae absente in Belgio Rege Philippo, imperabat, Ouetensis agri inopiam animis, corporibusque sustentandis, retulit: opem implorat: se in partem laborum venturum, missurumque Socios, qui rudimenta doceant, & sacra procurent: sed quando in tanta rerum omnium indigentia, ut anni tempus erat, inanis venter auribus careret, rogat Asturum inopiam subleuare vellet. Sic enim fore sperabat, ut fructus non paenitendus animorum colligeretur. Vetus enim, fructuosumque Societatis est institutum, in paganorum agros excurrere, & quasi legationem DEI, docendo concionandoque obire. Princeps illa, ut ad omnia pietatis officia propendebat, Asturum inopiae subleuandae, quattuor aureorum millia, ex aerario publico, numeranda curauit. Haec, ut pauperibus viritim distribuerent, duo Socij profecti, Petrus Saavedrius, & Caruaialius, agrumque per se sterilem, diuini verbi semine ita coluerunt, ut tum primum nati, videntesque, qui caeci ad eam diem fuissent, sibi viderentur. Altera item missio, extra Hispaniam, in Mauritaniae Caesariensis urbem, hodie Oranum, quam olim Icosium alij, alij Madaurum existimant, instituta a FRANCISCO est, quae vrbs in Africae ora sit a Francisci olim Ximenij Cardinalis, & Toletanorum Archiepiscopi, opibus, auspicijsque capta, praesidijs nunc Catholici Regis tenetur, aduersus Mau-

M rorum

rorum incurfiones. Exercitus ex Hispania nauibus eo deportabatur, ad gentes illas, Christiani nominis acerrimos hostes, debellandas, anno, opinor, CIO. ID. LVIII. Igitur missi a FRANCISCO e nostris, Petri duo, alter Martinezius, qui post Martyr obiit in florida, Insulanorum insidijs: Alter vero, Domenichus cognomento. Eductis in hostem copijs, Mastagnanum oppugnaturis, iussit Imperator in vrbe Socij manerent, aegrotis quadringētis militibus, qui in nosocomio decumbebant, operam nauarent. Hi, tametsi militibus animum in praelio addendo, praesto esse mallent, dicto audientes fuerunt, & visum magno illi Imperatori DEO, vt ad maiora reseruarentur. Caeso enim ad interneccionem exercitu, captisque qui cladi superfuerant, periculum nostri euitarunt. Post, in Hispaniam reuersi, mortuorum se in numerum relatos, sacris etiam rite peractis compererunt.

*In Lusitaniam reuersus, Prouincia obita,
lustrat, fundatque Collegia.*

C A P. XVII.

SEMEL, iterumque Lusitaniam ingresso, sed negociorum duntaxat gratia, Sociorum Collegia lustrare, solatiumque otiose adferre, integrum non fuerat: Commodum iam per ea ipsa tempora Henricus, Lusitaniae Princeps Card., qui & Sebastiano in Africana expeditione caeso, regnum tenuit, Eborae Collegium, Academiamque excitatam aere suo, Societatis fidei commiserat; petieratque per litteras a FRANCISCO vt mitterentur doctores Sacrarum litterarum duo, vtq. se ipse

ipse inuifete ne grauaretur. Valetudinis etiam interef-
 fe medici affirmabant, animum a curis, quibus Pintiae
 obruebatur, auocare, & peregrinando relaxare. Prae-
 missis igitur Socijs duobus, Petro Paulo Ferrario, &
 Ferdinando Peresio, qui Theologiam docerent, in Lu-
 sitaniam se contulit; vt Principem bene de Ecclesia, so-
 cietateque meritum, cum officij causa salutaret, tum
 gratias etiam Sociorum nomine ageret. Acceptus hic
 omni officiorum, & caritatis genere; pari comitate, qua
 eum olim Ioannes III. Rex, eiusque frater Ludouicus,
 complexi fuerant. Concionabatur Dominicis fere die-
 bus, vernis quadraginta dierum ieiunijs, in aede sa-
 cra, audiente cupidissime Henrico Cardinali. Hic, cum
 de via fessum orationibus ad populum habendis, one-
 randum quidam negarent, instabat Card. *Nec postulo,*
inquit, diserte concionetur: abunde erit populo, mihi que
vel suggestum conscendisse eum, qui omnibus sese bonis spon-
te, CHRISTI propter amorem, abdicauit. Interea Hen-
 ricum cupido inceserat, & FRANCISCI inuisen-
 di, & Academiae lustrandae, quando absenti integrum
 nunquam fuisset. Deductus itaque a nobilitatis flore,
 omnibusque Academiae ordinibus, & Socijs, Colle-
 gium ingreditur. FRANCISCVS pro foribus so-
 lus praestolabatur. *Iure, inquit, optimo Princeps amplif-*
sime, omnes te omnium aetatum ordines, doctique homines
honoris gratia, ut scientiae parentem, deducunt: hic quoque,
licet indoctus caetus (se nimirum significabat) tuus est, ti-
bique deuotus. Adduci tum nullo modo potuit, pugnan-
 te licet, diuque urgente Henrico, vt caput tegeret: ob-
 firmato enim animo honorem illi deberi, serio affirma-
 bat. Accessit eo ipso tempore, & Brigantinus Dux e Vil-
 lauitiosa oppido, Henricum Lusitaniae Principem, ca-
 demque opera FRANCISCVM salutaturus.
 Post FRANCISCVS & colligum Bracharense lu-
 strauit.

stravit, nuper aedificari coeptū, sumptu Bartholomaei, Martyrum cognomento, e familia Diui Dominici, Archiepiscopi: qui singularem cum doctrina pietatem ita coniunxerat, vt vtra re praestaret, incertum esset. Sociorum hic opera, in commisso sibi grege curando, vti velle prae se ferebat; quod re etiam praestitit. Post vt erat summa vitae innocentia, & sanctitate, sponte abdicato Episcopi officio, cellae coenobij se iterum, suisq. reddidit. Scripsit re penitus explorata Chrysofomi, & Gregorij Pontif. exemplo *De Cura Pastorum*, volumen egregium.

Portuensis Collegij Societatis initia.

C A P. XVIII.

OLLIGERE sese & ipse FRANCISCVS, ad orationemque vt solet, & solitudinem festinabat. Profectus itaque in Galleciae fines, vt à publicis negocijs, quae nimis occupatum habebant, se abduceret. Portum venit, quae Vrbs hodie nomen retinet, quia portus est oppidi Calis: indeque adeo, vt Hispanicarum rerum scriptores tradunt, toti prouinciae nomen inditum. Ea mille circiter, & quingentis passibus Durio flumine, vbi in Oceanum influit, imminet, loci ingenio, & situ saluberrima. Hic olim Rranciscus Strada commoratus, assiduis concionibus, vt erat in dicendo acer, & vehemens, magnos antea fructus retulerat. Delatus & FRANCISCVS noster Kal. circiter Sextil. an. CIO. ID. LX. rectaque in xenodochium Rocchi Amatoris pertendit. Vix iam ad pedes defilierat, cum Rodericus Pinetus, Episcopus Portuensis, salutatum accessit. Ciues item
ad

*And: R-
sendini &
Anto. Vi-
peranus.*

admirabundi, cognito quis olim FRANCISCVS
 fuisset, ob commissam atque illa totius in Hispania So-
 cietatis prouinciam, & modestiae nomine obseruabat.
 Postularunt Socios eo mitteret, qui eum agrum diuini
 verbi semine excolerent. Annuit FRANCISCVS,
 impetravitque bona cum Episcopi venia, sedem Socijs
 & facellum. Re item iuuit Henricus Gouianus, vir
 nobilis, ex eorum numero, quos Strada antea Christo
 lucrifecerat, mutata in melius vita, qua virtutis odo-
 rem caeteris afflabat ciuibus. Pauperes alere, mini-
 nistrare etiam ipse in nosocomijs affueuerat: DEO &
 Societati, tres filios obtulit, domumque attribuit:
 Grassante in Vrbe Portuensi lue, pauperum curam,
 incautius gerens, occubuit. Non fugit Catherinam,
 Lusitaniae Reginam, FRANCISCI aduentus, cui
 per idem tempus peramanter scripsit, laetari se, quod
 eam urbem de via attigisset, ciuesque & Episcopum
 cum Senatu oprasse, Socios eo mitti, Collegiumque
 excitari. Idem sibi pridem votum fuisse, ratumque esse
 velle. Tale fere Portuensis Collegij principum fuit.
 Ille & aetatis immemor, & inualetudinis, cuncta fer-
 re, agere, concionari, Eucharistiam manu tenendo hor-
 tari, pueros aere Campano vicarim ad fidei rudimenta
 discenda euocare, quare velut hominem caelo dela-
 psam, suspiciebant omnes.

*Romam a Pio Quarto Pontifice euocatus proficisci-
 tur. CAP. XIX.*

N secreto hoc secessu libenter acquieuis-
 set FRANCISCVS, sed Pius Quartus
 Pont. Max. misso diplomate, honoris
 gratia euocauit. Nihil vero antiquius
 FRANCISCO, quam Pij iussis pare-
 re

re, tametsi fessa iam aetate esset, & à valetudine non
 satis firmus, aestusque anni à profectioe deterreret.
 Regi mox Catholico Philippo, quod erat, exponit,
 egredi se Hispania iubente Pontifice, quem penes, vt
 Christi vices gerentem, summum esset hominum, re-
 rumque arbitrium: orare itaque bona cum venia lice-
 ret. In viam se dedit, ardente etiam dum Canicula,
 1561. anno MD. LXI. adscitis Socijs Petro Saauedrio, &
 Gaspare Hernandezio sacerdotibus, & veteri comite
 Marco Terrestri itinere Galliam attingit Narbonensem,
 & Prouinciam. Lauretum vbi attingit, lustrauit supplex
 aedem sacram Deiparae Virginis Lauretanae: reli-
 gione, simul & loci maiestate, hominumque frequen-
 tia commotus. Post a. d. vij. Idus Septemb. Romam
 ingressus, incredibili Sociorum omnium gaudio acce-
 ptus: Pius cognito aduentu cubiculi intimi Praefectum
 salutadi gratia ex templo misit, expectatum diu, adesse:
 Ad se vt migraret, rogat. FRANCISCVS contra
 comiter, pro officio, gratis actis, tergiuersari. Postri-
 die eius diei postquam illuxit, quamuis de via fessus
 non dum se collegisset, Pontificis pedes, more maio-
 rum, exosculatus, genibusque nixus, ter assurgere
 iussus, obdurauit, rogando, obtestandoque. Tandem
 summo obedientiae imperio, pedibus, aperto capite,
 institit. De varijs mox vltro, citroque habitis sermo-
 nibus, honorifice dimissum Pontifex, hisce verbis ap-
 pellauit. *Nostrum est, inquit, te tuaque sedulo curare,
 quando raro, & huic saeculo inuisitato exemplo, se bonis ex-
 spoliasti.*

Bis Societatis Vicarius renunciatus.

ALBERT cum forte Roma Iacobus Laynez, Praepositus generalis Societatis, ab eodem Pio III. Pontif. socius additus Hippolyto Cardinali Estensi, in Galliam Legato, ad Carolum Regem IX. & Catherinam Medicem, matrem: vt darent operam, ne quid, nascente haeresi, in Gallia Christiana Resp. detrimenti caperet. Alphonfus Salmeronius, vnus ex decem primis Ignatij Socijs, Romae tum à Layne relictus erat, Regni Neapolitani pro Societate Praefectus. Verum post non diu ad Synodum, Tridentum pridem indictam, & nunc instauratam, vtrumque misit Pontifex. FRANCISCVS vicariam operam praestare, locumque tenere iussus est: Cui muneri cum repugnaret, qua erat animi demissione, summo tandem Laynis Imperio dicto audiens, acquieuit. Domi omnes Socios, hortari: Collegia lustrare: re, concilioque ad pietatem calcar addere: denique ad virtutem verbo, & exemplo, impellere. Publice vero in Diui Iacobi aede sacra festis diebus concionari: ad quem audiendum purpurati Patres, Legati, omnisque aded nobilitas confluebat. Gessit hoc Romae munus annos aliquot, dum dimissa Tridentina Synodo, Laynez rediret: qui cum in grauem morbum reuersus incidisset, insequentis anni eius saeculi quinti & sexagesimi xiv. Kal. Febr. supremum vitae diem clausit. Igitur extincto Layne, vacuum
1563.
rursum

rursum tenuit locum FRANCISCVS, communi
 omnium suffragio, antea re bene gesta, probatus.
 Rebus, quoad licuit, compositis, ad omnes Societatis
 in Europa Prouincias, quam citissime tristem nun-
 cium mortis Laynis transmisi: simul mo-
 nens continuo conuentus agerent, &
 nouo Praeposito diligendo, binis
 quam maturime Romam
 aduolarent.

DE

ANDREAE SCHOTTI
SOCIETATIS IESV

DE VITA
FRANCISCI
BORGIAE

SOCIETATIS EIVSDEM
PRAEPOSITI GENERALIS
TERTII.

LIBER TERTIVS.

Praepositus Generalis Societatis renunciatur.

C A P. I.

VOCATIS vndique per litteras Socijs, qui conuentus, in suis quique Prouincijs egerant, selectosque binos prouinciali Praeposito additos, cum auctoritate Romanam miserant: veritus FRANCISCVS, quod euenit, ne in quem omnium oculos coniectos videret, inuitum se ac repugnantem Societati praeficerent vniuersae: occurrendumque ei rei tempestiue ratus, Salmeronium, paucosque sacerdotes, re marurè deliberata, sit compellat.

N

lat.

Iat. *Tametsi, Patres, me certo scio non satis idoneam, qui vel minimum in Societate munus obire queam, dum me ipse in dies magis, magisque ad vnguem exploro: tamen, ut sunt varia hominum incertaque iudicia, dicam quod sentio. Praesagit animus, vereorque ne inuitus, à Socijs eligar, ceterisque hoc nomine anteponar, quod & vicariam operam, morte Laynis, praestem Societati: quodque nescio quod exile nomen Ducis abiecerim: Quamobrem, nisi quid secus vobis videatur, animus est Socios deprecari omnes, obtestarique per Ignatij memoriam, ut quemuis potius quam me, huic muneri obeundo deligant, cui ex omni numero me magis ineptum esse neminem, ex animi sententia affirmare liquet. Quod consilium vobis probari velim. Patres vero, re mature considerata, DEO que precibus consulto, contra sentiunt. Postque summa omnium consensione respondent, in alia omnia ire se coactos: silentio itaque consilium illud premendum videri. Tacita enim hac animi demissione, ingeniosaque deprecatione, munus potius ambijisse, quam defugisse visum iri: abditas enim esse mortalium cogitationes. De illo deligendo, ut Societatem a dministraret, in mentem venisse fortasse nemini. Itaque missa illa faceret, DEO fretus, cuius Spiritu coetus gubernentur piorum. Si deligeretur, quod nolle illum facile viderent, tum demum integrum fore tergiuerfari, onusque deprecari. Paruit ille nihil peruicaciter ad haec locutus. Quare quo se gessit submissius, eo sublatus à DEO alius est, omniumque suffragijs, Quod Reip. Christianae, Societatique felix faustumque esset, Praepositus generalis magno omnium consensu, atque laetitia renuntiatur, postridie Kal. Quinctiles, qui dies B. Virginis visitationi sacer est. Ille delata dignitate percussus, animoque perturbatus, tantum abest, ut se purgare verbis potuerit, ut sermonem etiam impedierit omnino insperata res, quod vel ipse vultus, & color*

fatis

fatis arguebat. Summa Romae laetitia hinc est consecuta, in Prouinciasque manauit. Deductus, facta re diuina, gratijsque DEO actis, de more ad Pontificem Pium IIII. *Bonum factum* (inquit) *ille prudenter iudicatis, multumque vidistis, qui FRANCISCVM potissimum de tanto insignium virorum numero delegistis. Quod Ecclesiae commodum videtur, & Societati, vs euentus ipse DEO, hominibus, meque approbantibus post docebit.* Domum vbi cum Socijs reuertit FRANCISCVS, priusquã coetũ dimitteret in Prouincias, ad Patres verba fecit: animaduertent quantũ infirmis onus humeris suis imposuissent: rogare itaque in partem laborum venirent, ne humo afflictus succumberet: Hortarentur, admonerent, vrgerent, reprehenderent, si, vt res sunt humanae, opus foret, officioque ipse deesset. Re, & consilio adiuuarent, simul & precibus. *Iumentum* (inquit) *factus sum apud vos. Si oneri ferendo non sit, onus cum clitellis tollitur. Idem vos facite: imperium tollite, si tanto oneri impar videar. Erit hoc diuinæ gloriae, Societatisque emolumento, vobis (Patres) perutile, mihi denique commodum & per gratum erit.* Assurrexit his dictis FRANCISCVS: ceteris allacrymantibus gaudio, surgere vetitis: mox ordine, singulorum pedes humi exosculatus, etiam complectitur, comiterque in Prouincias discedentes dimittit; laetos quod Ignatio, & Layni dignum, qui succederet, reperissent. Per idem tempus. Melitam insulam terra marique arctissima obsidione, Solimanus Tarcarum Imperator cinxerat: capta pridem Rhodo diuturno obsidio, pertinacique conatu, dum equitibus Diui Ioannis, singulari fortitudine dimicantibus, auxilium nemo ferret. Melitam vero summi Pontificis Pij vigilantia, & opibus Philippi I I. Regis vere catholici; adhaec militari virtute Equitum, quibus eam olim insulam Carolus V. Imperator, defendendum

tradidit, liberatā vidimus. Militum copijs quae suppetias fere iussae erant, Socij aditi sunt, ex eo ipso aggregatorum Patrum numero: qui militibus animum, mentemque piam addere conarentur.

Rem Societatis publicam gerere coepit. CAP. II.

P R I M A iam cura, dimissis in Prouincias Socijs fuit, quando ab origine pendent omnia, de tironij domo Romae constituenda: in qua iuuenes, qui frequentes quotidie ex omnibus Europae urbibus confluebant, Societatiq̄e adscribi cupiebant, ad pietatem, & asceticas exercitationes informarentur: ne ignorarent, quo modo orandus D E V S, qua ratione spiritui caro subiicienda, & animi perturbationes domandae: denique vt pueri Catechesi Christianae doctrinae, imbuendi essent. Episcopo Tiburtino eam D E V S mentem indiderat, vt templum S. Andreae sacrum Socijs traderet, quod in colle Quirinali uisitur. Nec diu post, eandem beneficentiae voluntatem dedit Ioannae Aragoniae, quae nobilissima matrona Alcanio Columnae nupta, singulari pietate in D E V M fuit, & in Socios liberalitate. Domum enim in eodem colle, annuosque redditus attribuit. Idem in omnibus prouincijs teneri iussit, vt sua cuique tironum Societatis domus esset, in qua ad pietatem informarentur, specimenque sui darent, qui se Socierati recens D E O vocante, addixissent. Alterum item Collegium in Prouincijs institui iussit, hodieque Seminariū alicubi appellatur, vbi ijs artibus imbuerentur, quae humanitatis Professori, qui alios docere commode posset, necessariae viderentur: Cumq. recens nata Societas tunc esset, omnes Transalpinarum gentium adolescentes, Romam bonis artibus instruendis, mittere incredibili sumptu necesse erat:
cui

cui incommodo FRANCISCI consilio remedium adhibuit, ut in principijs docerentur. Aedes item sacra domus Professorum, paucorum capax erat, cum multi ad rem diuinam, & Sacramentorum, hortantibus Socijs, frequentem usum, ac Verbi Dei sermonem confluerent. Hanc igitur & amplissimo Cardinali Alexandro Farnesio DEVS mentem dedit, ut & Pietatis studio, & in FRANCISCVM amore adductus, augustissimum templum, à fundamentis exstruendum curarit, videritque ad tectum perductum: quale vix vllum Romae, cum à D. Petri aede discesseris, augustius siue artem spectes, seu ornatum. In ceteris vero quibus FRANCISCVS curis augebatur, frequentes erant litterae ex omnibus terra oris, & quidem principum in Rep. virorum, ut somno saepenumero tempus demere opus esset, si omnibus satisfactum vellet. Alii enim Socios ad se mitti postulabant: nonnulli Collegia apud se excitari: non nemo rogare pro incolumitate sua DEVM precarètur. Quod & olim Regibus studio fuisse, ex Athanasio discimus, qui ad Antonium Abbatem, scribere solitum Constantinum, refert; ut se fidemque Christianam DEO precibus commendaret. Quamuis vero crebrae litterae multum & operae eriperent, & somni, nihil tamen destinati temporis, orationi ad DEVM fusae detrahi, quo pietatis progressum contineri dicebat, patiebatur. DEO enim potissimum esse vacandum, in primisque eius regnum studiose quaerendum. Mox Principum Christianorum salutem, à qua penderet reliquorum, DEO commendandam.

*Atha. in
vita Anto-
nij Niceph.
l. 12. cap.
39. de Tho-
maso mi-
nore.*

Pij

*Pij Quinti Pont. Max. ad Aethiopiae Patriarcham
litterae. CAP. III.*

Hic rebus ita ex sententia peractis, eo ipso anno Pius IV. vita simul & cathedra decesserat, locumq. dederat Michaeli Cislerio, viro e Dominicorum familia egregio, qui Pij Quinti nomen induit, talemq. se moribus gefit. Hic etiam nū Cardinalis FRANCISCO usus familiaris, & amico, postquam ad Ecclesiae clauum sedit, nihil in amando remisit: quin rebus in arduis consilium eius & operam, frequenter adhibuit. Commodum iam è Lusitania litterae redditae erant, Socios in Aethiopia legatos premi, & temporum iniquitate sudare, nec proficere: praecisa iam spe messis colligendae: in Iaponia vero insula, Episcoporum sacris rite procurandis, in recenti nascētis ibi Ecclesiae origine, vehemēter desiderari. Obibat Aethiopiae regionem, è Socijs Andreas Ouetensis, Patriarcha: quem olim Iulius III. rogante Ioanne item III. Lusitanorum rege, Episcopum creat, vna cum Melchione Carnero Lusitano. hi socij additi Ioanni Nunnesio Lusitano, Patriarchae, in Aethiopia Pontificis iussu proficiscenti: Ignatio etiam tum superstite. Dauid enim Aethiopum Rex, Lusitaniae Regis opera, à summo Pontifice, quem in terris Ecclesiae caput agnosceret, mitti ad se rogabat, qui eam Ecclesiam, in remotis Africae, siccisque terris sitam, pae-ne dixerim relegatam, Iudaismo inquinatam (baptizantur enim Aethiopes simul, & circumciduntur) purgarent erroribus, in viam reuocarent, rudesque illas nationes, ac barbaras erudirent. Nonne sius Goam vix attigerat, inde in Aethiopia cogitans, & conscendere parans

parans, in beatorum sedes, morte simul & legatione obita, migrare iussus, locum, munusque Patriarchae, Andreae Ouetensi Socio & Episcopo cessit. Nihil enim Socij praeter dignitatis nomen & labores ferebant; commodo, quaestu omni, atque ambitione abdicatis. Hic simul in Aethiopiam venit, a Claudio Rege, Christianorum quidem sacris imbuto, sed lento homine, non satis humaniter accipitur: frigide itaque rem Christianam promouit. Qui vero regnum proxime excepit, re, & nomine Adamantus, natura crudelis, & immanis, in Socios grassari, saeuire, & incurrere ferarum more, instituit. Christi enim nomē, extinctum cupiebat, nulla ut spes propagandi Euangelij superesset. Vinculis enim, fame, inopia, & nuditate vexati Socij, aliaque incommoda, & persecutiones passi, ut solent, qui pie ^{2. Tim. 2.} viuere in Christo IESV volunt. Quamobrem, iusto mox iudicio DEI, a Turcis deuicta Aethiopia, in ditionem illorum, tyrannidemque regnum incidit, vastum cetera, & incolarum multitudine frequens. Pius Pontifex re cognita, FRANCISCO referente, Andream Patriarcham, Aethiopum furori cedere, & se ad maiora reseruare iubet, commodamque nactum nauigationē, maturrime in Iaponiam insulam trajicere: ubi multos esse & nuper Christianis adscriptos audierat, qui & confirmari, & sacerdotio manuum impositione inaugurari possent. Andreae accepto Pij diplomate, iniecta Religio est, quam eximere nemo posset, quod iuberet Pontifex, tum demum Aethiopiam relinquere, cum salua religione & tuto posset, nullaque spes reliqua, eius Ecclesiae iuuandae foret, hinc in Iaponiam insulam frequenter habitatam transfret. Ille vero bene semper DEI benignitate sperat, fore ut CHRISTO plures lucrifaceret, & Aethiopiae excedere non poterat quin in Turcarum aut praedonū manus incideret. In
his

his itaque aerumnis vitam egit, diemque clausit extremum. Melchior quoque Carnerus, cui par potestas tributa fuerat ordinandi, confirmandique neophytos Christianos: in Machaonem portum delatus, qua Lusitaniae naues onerariae in Iaponam transmittunt, rite obita legatione, & Episcopi munere, decessit e vita. Nostra quoque memoria Sebastianum Moralem, qui Provinciae Lusitaniae, Sociorum praepositus fuerat, Sixtus Quintus, Episcopi nomine in Iaponiam legauit: sed, vt incertae sunt mortalium res, Goac portum nondum tenuerat, cum & ille, longae taedio nauigationis, incommodisque, mortem cum vita commutauit. Adeo verum est, quod ipsi etiam male in Socios animati fententur, dignitates Ecclesiasticas ex Ignatij instituto, defugere Socios, alijsque libenter concedere: labores vero pericula, mortem denique pro Ecclesia, ad maiorem DEI gloriam, vltro ac libenter subire.

Cetera in Societatem Pontificis beneficia.

C A P. IV.

DE VRA vero, existunt Pontificis vere Pij, & illis temporibus pernecessarij, singularia in Socios argumenta amoris, ac benevolentiae: Vetere enim instituto, Romae paenitentiae administri, Pontificia auctoritate, Monachi, & sacerdotes Theologiae & canonum, linguarum diuersarum periti, nodos conscientiae soluebant, peccatisq. expiabant. Magnum id Ecclesiae munus & arduū, vt quaecunq; diuina potestate in terris soluant. Visum itaque Pio Pont. quando munus hoc à varijs varie obiri vidisset, Societati mandare, vt paenitentium curam susciperent, & in

in sacra D. Petri aede summa, confitentibus quotidie aures darent, virgamque manu gestarent, potestatis argumentum. Alciatum itaque Cardinalem, qui tum pro Carolo Borromaeo ei muneri praecerat, ad FRANCISCVM misit, qui persuaderet, rem per se Ecclesiae utilem, ac necessariam. Ille vero tergiuersari primum, ac defugere: mox ubi se collegit, haec fere capita, supplice libello Pontifici obtulit. Perincommodum id Societati futurum: qui enim legitime id manus ad hanc diem administrassent, ijs eripi sine querimonia non posse: ad haec complures in Ecclesia DEI familias, vetustate corroboratas, & sanctitate morum illustres, ad quas id potius pertinere videretur: alioquin praeteritas sese, moleste laturas: Socijs denique priuatim fraudi futurum, & damno: quod, qui ei muneri vacarent, continuo Societatis legibus solui, & obedientiae vinculis vellent, tamquam ministri Pontificis iam creati. Lectis his, Pius nihil prolatandum ratus, nodosque facile solui posse: Societati extemplo paenitentiae Pontificiae munus pro suo iure mandat: domumque non procul ab aede summa D. Petri, certumque stipendium ad victum cultumque corporis assignauit. FRANCISCVS dicto audiens acquieuit, praestantesque e Prouincijs vndique sacrarum litterarum, Officiorum simul, & linguarum peritos eductos, locat. Gregorio mox tertiodecimo Romae sedente, Societas onere illo leuari, sed frustra, optabat: munusque sustinet in hunc vsque diem commodo, opinor, publico. Ecclesiasten item Pontificium e Societate tunc deligendum putauit, qui coram in amplissimo Cardinalium confessu, de rebus diuinis frequenter differeret. Primus hoc munus obiuit, FRANCISCO iubente, Benedictus Palmius, Italus: hunc secutus Alphonfus Salmeronius, vnus in decem primis Ignatij Socijs: sed duodecimo post men-

se morbo tentatus, valetudinis incommodo, alteri e Socijs Hispano cessit, Francisco Toletio Cordubensi, qui apud alios continenter Pontifices Ecclesiasten egit ad annum vsque CID.ID.XCIV. quo auno inuitus ipse, & repugnantē Societate, in Cardinalium Collegium a Clemente VIII. adoptatur. Nec hic substitit Pij erga nos studium: Socijs enim examinandi prouinciam dedit eos, qui Romam frequentes confluunt, vt sacris initiati, rem diuinam faciant. Erant ea tempestate, (quis credat?) in vltimis Neapolitani regni finibus, haeresis Valdensium reliquiae, qui Pauperes de Lugduno vocari gaudebant, quod malum, vt maturime tolleretur, e Socijs Christophorum Rodericium, doctorem Theologum mittit: qui partim disputando, partim monendo, ad bonas eos partes, melioremque mentem traduxit: captos comitate hominis & pietate, vt poenam Pontificia potestate irrogatam, libeuter susceperint. Exploratum iam tum erat, Societati finem esse propositum, gentes à fide alienas, & haereticos, ad sanam mentem pro virili reuocare. S; qua forte tempestas exorta in Socios esset, statim aduolare Pius solitus & opem ferre, Principibus Christianis Socios commendare, rogare, obtestari, precibus minisque agere. Vt in seditione Auenione excitata, statim exstinxit incendium. Huius studij specimen erit diploma vnum in multis, ad Coloniensem Episcopum: Praeterea Mendicantium in numero esse Socios pronunciauit: immunesque similiter esse & haberi voluit: dato ea de re, quod exstat, diplomate, quinto Pontificatus anno CID.ID.LXXI. Nonis Iulij: vtque tuti ab iniuria in Prouincijs Socij viuerent, permisit patronum sibi, quem Conseruatorem vocant, cum res postularet, bona sua venia, deligere, ipsi summa auctoritate possent: quod beneficium Gregorius XIII. immatura morte extincto Pio, insequenti, anno

anno Socijs libens datis tabulis concessit. Non defue-
re tamen, vt fit, qui dicerent, Pio propositum, Societa-
tis institutum commutare, simul & vestitum. Qui ru-
mor cum latius vagaretur, FRANCISCVS pro So-
cietatis honore diligenter excubans, animiq. pendens,
Francisci Patieci Card. & Burgentium Archiepiscopi
opera, Pium consuluit, quid facto opus esset. Ille ve-
ro tantum absuit, vt id cogitarit, vt nuncio illo, tan-
quam aduersa re perturbatus, in haec ipsa verba cla-
mans eruperit. *Absit à nobis flagitium. Video enim com-
placitum esse DEO in his famulis suis, institutoque viuen-
di, quo fructum referunt Ecclesiae. Dum tales erunt, qui
hactenus, institutumque religiose seruabunt, nemo illis, qui
sapiet molestus erit, negociumque facisset.*

Pestilenti lue Romae grassante, quae gesserit.

C A P. V.

NEVNTE aestate anni CIO.ID.LXVI.
Romae multi pestilentiae lue extincti,
vt & morbi contagio serperet latius.
Corruptis enim aquis ea vrbis regione,
quae Flaminia olim via, nunc Populi di-
citur, quod stagnarent, fordibusque plenae, & putre-
factae subterraneam puteorum aquã frigidam corrup-
perent, qui hauserant, labem, praesentemque mor-
tem senserunt, tot passim in ea Vrbis regione stra-
ges, vt taetro odore, quem afflabant cadauera, infice-
rent alios prius, quam opem implorarent. Extincti in-
colarum pleriq. mysteriorum viatico nõ instructi. FRAN-
CISCVS simul detrimentum cognouit, Socios misit,
qui vicatim aegrotos inuiferent. Hic opinione maio-
rem stragem comperit. Itaque nihil cunctandum ratus,
binos statim Socios ad Pontificem legat. Hic magnam
O 2 vim

vim pecuniae in eleemosynam, aegrotorum inopiae subleuandae, liberaliter erogauit: cuius etiam, tali Pontifice digna, audita vox: *Ea tempora esse, ut & calices auratos, Crucisque signa argentea oppignerari vellet, quo CHRISTI membrorum inopiam subleuaret.* Eius etiam mandato Socij Senatui, populumque Romanum aduertunt: ne difficili tempore deessent, rogant: Auditi, & vero perlibenter, factumque est in eorum sententiam Senatusconsultum: panis, caro, vinum, gratuito aegrotis egenis è publico daretur. Aedilibus item mandant, stipem ex omnibus Urbis regionibus corrogarent. Nobilibus e suo corpore duodecim viris negocium datum, vna cum Socijs aegrotos quotidie inuiserent. Igitur Socij aegrotantium numero per vicos explorato, Urbem in quindecim regiones distribuunt: singulis officinas medicamentarias, & penu attribuunt. Ipsi bini singulis in regionibus cum medico aegrotos aduertunt, ministrant animi, corporisque alimenta, nihil vt egentibus, ad valetudinem quod pertineret, deesse paterentur. Nec minor animis curandis diligentia adhibita, ne qua in malis cõsolatio deesset. Sacris itaq. procuratis, erratisq. cõfessis, panis Angelorũ migrantibus porrigebatur. Iudicabat enim FRANCISCVS, quantum animus corpori, & aeterna caducis antecellunt, tanto maiorem curam sacris adhibendam. Gratum id omne Societatis officium Pio, Senatui, populoque Romano accidit, vt & biennio post ingrauescente morbo, non perinde tamen periculoso, idem Gregorius XIII. Põtifex, Socijs iterum aegrotorum curam mandarit, FRANCISCO Borgia nuper extincto.

Primus

*Primus Sociorum in Occidentis Indiam aduentus:
nouem Socij in Florida insula necati. CAP. VI.*

N Orientis Indiam pridem Socij complures penetrarant; in Occidentis vero ad eam diem nemo. Igitur FRANCISCVS portam illic aperiri, Euangelijque lucem, & veritatem incultis illis gentibus nostrorum opera inferri, ex quo familiam ducere coeperat, vehementer exoptabat. Missi primum Christi anno MD. LXVI. 1566. Didacus Lopezius, & Laurentius Gomerius sacerdotes. Ludouicus item Ruizius, & Alfonsus Simonius, in Fortunatas insulas, quae Canariae hodie appellantur: vbi meridiani circuli extremum Cosmographi olim collocarunt: Ceterum enim terrarum orbem, nuper Hispanorum nauigationibus repertum, qua sol oritur, atque occidit, veteres ignorarunt: existere tamen, & esse posse, Plato de Atlantidum insula loquens, & Seneca Tragicus, alijq. diuinarunt. Hos igitur, quos nomina ui comites addiderat FRANCISCVS, Bartholomaeo Torresio, Canariensium Episcopo, homini singulari & pietate, & doctrina: illius enim de Trinitate Commentarij valde probantur. Docebat hic insulanos Catechesin vna cum Socijs, iustrabatque dioecesin, pedibus ambulans: boni nullum officium Pastoris praetermittens. Eo ipso tempore Philippus, Rex Catholicus, datis ad FRANCISCVM litteris, pro bona Societatis estimatione, quattuor & viginti in Occidentis Indiam mitti rogat: victui & cultui corporis in itinere nihil defuturum, gratumque id Deo, sibi, & incolis fore. Ut tam honesta, piaque postulanti Regi satisfaceret FRANCISCVS, misit primo electos è multis Socios: Petrum Martinen, ex agro Turolio regni Aragonij, Ioanem item

*Plato in
Critia Seneca Me-
dea act. 2.*

Ro-

Rogelium sacerdotes, Franciscum Villaregium. Hi a. d. V. Kal. Sextil: eo ipso anno Hispalensi portu conscendentes, Floridam insulam VIII. Kal. Octob. tenuerunt. Petrus Martinesius classe exsilens, terram simul attigit, vt DEI verbum Euangeliumque praedicaret, interijt, ictus caput pertica ab incolis, qui tum in littore agitabant, aduentum Europaeorum prohibitori: mox femiuuium in mare proijciunt. Nimirum pro singulari in DEVM pietatis, studio hunc fructum retulit, vt quod pridem optarat, fidei testis, vita decederet. Qui casus tantum abest, vt ceteros in Europa Socios ab expeditione deterruerit, vt etiam incitarit magis, quod pro Christo mortem oppetere, & ipsi pari studio exoptarent.

1568. Igitur secundo post anno CIO. ID. LXVIII. alia missio Sociorum in eas ipsas oras instituta: quibus praefecit FRANCISCVS, Ioannem Baptistam Seguram, quo se Ioanni Rogelio sacerdoti, qui superstes adhuc esset, eiusq. sodali Villaregio coniungeret: qui Hauanam portum occupantes, in Floridã post penetrarant. Erat tum forte in comitatu Cacicha quidam (sic enim Floridae nobilem virum appellare solent) quem praefectus curiae Petrus Menendefius, classe in Hispaniam adduxerat. Hic fidei Christianae rudimentis Catechumenus iam imbutus, & salutari baptismi lauacro tinctus, Ludouici nomen acceperat. Credebant fore, vt gentis suae morumque gnarus, simul & linguae callens, commode Socios deduceret, viamque muniret: sed contra euenit. Baptista enim Segura septem adhibitis Socijs, Floridam saluus tenuit: reliqui in portu substiterunt: nauibusque exscensione facta, pedibus porro ingressi, duce viae Ludouico vsi, sine militum Hispanorum, qui se illis vltro comites dabãt, praesidio. Supellectilẽ sacris procurãdis, libellosq. humeris gestant. Siluas, solaq. loca & paludes, pedibus emensi, cõmeatus, iam defecerat: herbis itaq. & radici-

radicibus victitabant, cubabant sub dio: Ludouico interim proditionem animo agitante, cuius tandem patriam attingerunt, procul admodum a mari sitam, a filuestribus hominibus, iisque nude agentibus, habitatam. Socios ille in pago morari iubet, seque expectari, dum salutatis amicis, redeat. Profectus igitur quinque passuum millibus, ad diem dictam rediturum se pollicitus, cunctabatur: qui dies cum venisset, quattuor item additis, diurnae morae, & solitudinis pertae-
sus Baptista, sacerdotem cum fratre ad Ludouicum allegat. Hic structis insidijs, (incertum, siue quia a fide Christiana transfuga descuerat, seu quia proditionem pridem animo cogitarat) armata omni familia, Socios aggressus, incautos summa perfidia necat. Postridie eius diei vix illuxerat, ceteros Barbarum in modum adoriuntur, & silenti nocte, duce Ludouico, interimunt Socios, genibus nixos, precibusque ad DEVM fufis, mortem fortiter pro fide oppetentes. Exspoliant caduera Barbari: sacratis vestibus, sese induunt: illudunt, petulanterque insultant, quasi rem magnam, contrucidatis inermibus, & non repugnantibus, praestitissent. Arculam mox tres aperunt thesauro inhiantes; Erant hic Biblia sacra, Missarum officia, libelli pij, precum orbiculi, imagines, agni caelestis effigies, cilicia, & flagella: Religiosorum nimirum arma, quibus & carnem ipsi domant, & Daemonem fugant. CHRISTI item Cruci affixi imaginem continebat, quam simul curiose aspiciunt, exanimis ceciderunt, humo afflicti, & mortui. Comites qui aderant inopinata re perterriti, in fugam se, terga vertentes, dederunt. Quae quidam certa fide retulit, a se oculis conspecta, Hispanus adolescens, qui e classe Socros comitabatur: ideo non iugulatus, quod ad idola euertenda, minime venisse, & tenera adhuc aetate cum esset, nihil metuendum

endum, sed in vinculis habendum putarint. Occubere etiam Baptista Segura, Toletanus Carpetanorum oriundus, morum probitate FRANCISCO gratus: Ludouicus ite Quiros, Sacerdotes. His aderat frater, Gabriel Gomezus Sauallus, Ioanes Baptista Medefius, Christophorus Rotundus alijq. Anno autem, qui huc proxime antecessit, septimo & sexagesimo, ob eadem fidei constantiam, Franciscus Lopez interfectus, dum e Cochinchinensi Collegio in Goam proficiscitur, a piratis Mauris captus, cum tribus Socijs: quodque raso vertice viderent, sacerdotem, quod res erat, diuinarunt: ad fidei defectionem sollicitant: sic saluum fore & incolumen. Honores etiam pollicentur: precibus denique minas miscunt. Ille vero: *Ego ne ut CHRISTI castra deseram? non sinat ille DEVS, cui milito: quoduis potius supplicij genus subire stat sententia, quam a Christiana Religione migrem.* Lancea itaque illa confodiunt: ille ad Beatorum fedes abiit, feliciter. Alterum e Socijs captiuum abducunt: quid reliquis factum, non comperi. Eodem ipso anno Socios iterum binos Oranum in Africam, FRANCISCVS misit, Petrum Domenicum, & Hieronymum Mur: vtrumque Valentiae superstitem vidimus: Comites hi dati, fratri germano, Petro Ludouico Borgiae, Magistro equitum Montefanorum, a Philippo Rege misso, vt eam Africae oram armis teneret, & militaribus copijs praecesset. Socij in hac statione incolis & militibus sacrite procurarunt.

Socij

*Socij Pirum Indiarum prouinciam, & nouam
Hispaniam ingressi. CAP. VII.*

HODEM ipso anno, qui est eius secu- 1567.
li septimus & sexagesimus, alteris ad
FRANCISCVM litteris, petit
Philippus Rex mitti Socios ad vigin-
ti, in Peruanam Indiam, prouinciarum
ad Occidentem longe maximam: quã
in Sacris litteris Ophir, & Pirum etiam nominari qui
dam putant, Auri fodinis, & Salomonis Iudaeorum Re-
gis commercio, nobilem. Conscenderent igitur primo
quoque tempore, collegiaque aedificarent & domos,
vti certis sedibus morati, Christianam Religionem pro-
pagarent, puerosque imbuerent optimis & moribus, &
disciplinis. Postridie Kal. Nouemb. selecti de multis
pauci, Luciteri fano, quem Baeticae portum San. Lucar.
hodie appellant) profecti Hieronymus Portillius Socio-
rum praefectus, Antonius Aluarus, Ludonicus Lopez:
& Michael Fontanus Sacerdotes: his additi Didacus
Bracamontius, Ioannes Garcias Ianguensis, Franci-
scus Methymnaeus, & Petrus Loberus. Hi primi So-
cios in eas Piru oras duxerunt, ludosq. studiorum ape-
ruerunt: hodieque docentur ibi, de superiore loco artes
omnes futuro Theologo necessariae: incredibili fructu
& inquilinorum Hispanorum, qui illic negociantur, &
neophytorum, qui CHRISTO iam nomen, susce-
pto Euangelio, dederunt. Quae res, simul Regis Ca-
tholici auribus animoque grata accidit, alteram clas-
se missionem institui iubet, profectique cum Praetore
Francisco, Toletio, Sacerdotes quinque, septemque

*Gaspar
Barrerius
& Ben. A-
rias Mor-
tanus.*

P alij

alij socij. Anno vero secundo & septuagesimo vndecimo Kal. Quintil in nouam, vt vocant, Hispaniam, quae regio nihil nostra situ minor est, opulentia sane maior, primi è Socijs traiecerunt quatuordecim, postulante eodem Rege Catholico: quorum eo libentius nomina e nostris Annalibus descripsi, quod primi viam munierint, portarintque Euangelium, longe nunc lateque fufum in Occidentis Indiam. Sociorum Praefectus Petrus Sanchius, doctor Theologus, qui pridem complutensem Academiam rexerat, & publici doctoris personam sustinens, valere iussis titulis, & commodis, Societati se addixerat. Sacerdotes vero Didaci duo Lopezius & Fonsca: Petri item, Diaz Conchae Bazanai, & Camargi cognomento: Reliqui sacris nondum initiati: Ioannes complures, his cognominibus, Sanchius, Mercatus, Curielius, & Matilla: Bartholomaeus: item Lariosus, Lupius Nauarrus, Martinus, Gonzales. Haec in Piru Prouincia, nuperque detecto orbe, FRANCISCO Generali Praeposito praeclare gesta: nec minus in Europa Societatis incrementum fuisse, nunc ostendam.

Poloniae Rex Societatem Regno accipit: Collegium Pultouiae exstruitur. CAP. VIII.

ANNO PVD Sarmatas, superflite etiamnum Iacobo Layne, inchoatum Socijs collegium, sumptu & auspicijs Stanislai Hofij, Praefulis Varmiensis, Bransberga in vrbe, eius dioecesis, magno prouinciae Prussiae, quae ad Polonos attinet, emolumento. Hic Episcopus ob singularem cum pietate coniunctam doctrinam, in Cardinalium vrbs Romae

mae Collegium adoptatus, Synodo Tridentinae non interfuit solum, sed & Legatus praefuit. Dimisso itaque Concilio, insequenti anno quarto & sexagesimo, 1564. ob praeclare in Concilio nauatam a Socijs Layne & Salmeronio operam, Societatem acciuit, amplexusque est peramanter. Sigismundus vero, qui tum Poloniae Regnum tenebat, animi dubius erat, quid Societate faceret, qua de sinistros in vulgus rumores sparserant, vt solent, haeretici, in circulis, & conciliabulis, fammosis ad haec libellis. Et vero ita nunc comparatum est, vt in aulis, Principes verum non audiant, vbi assentatorum, parasitorum, quos palatij forices tineasque Licinius Imper. appellabat, plena sint omnia. Tandem vero Francisci Comendonis opera (qui Apostolicae sedis Nuncius in Polonia, post etiam purpuratis patribus adscriptus) Rex metu liberatus est, honorifica de Socijs praedicatione: necessarios cum rebus publicis omnibus, tum ijs potissimum existere, quae temporum vitio sectarum labe, & opinionum mortuis infectae sint, Catholicos enim confirmant: aduersarios refellunt: incolarum denique liberis pie honesteque educandis mirifice profunt: qui cum ciuitatum sint Seminaria, in eius aetatis institutione posita videri omnia, spemque sitam constituendi optimi ciuitatis status, & quod rei caput est, Religionis maiorum. His sermonibus, vt a pio viro profectis, assensus Rex, animoque erectus, & rei diligentius veritate explorata, Vilnense Gymnasium vniuersum, Societati attribuere instituit: vt sectariorum, quae tum pestis ibi grassari coeperat, audaciam, seditiones, atque tumultus infringeret. Pius IV. Pont. Socios eo mitti, rege postulante iubet. At Vilnae Palatinus vir quidam domi nobilis & potens, sed Ariana labe aspersus, arma contra tulit, nec prius deposuit, quam victus more maiorum, poenas

Sex. Auer-
lius Victor
in vita Cae-
sarij.

1565. poenas dedit. Pacis itaque tempus in bellum fecerunt
 tionemque vertit, resque de Vilnensi Gymnasio dilata
 est: cuius in locum Pultouiae, quae Provinciae Mazouiae,
 regni Poloniae, ampla vrbs est, nouum Collegium Socijs
 institutum, bona cum regis venia, qui regis comitijs
 honorifico diplomate, quod in manibus est, Societatem
 ornauit. Anno sequenti Vilnae Collegium institutum:
 mox & Faroslauiae: deinde Posnaniae. Qua tempestate
 parebant vni Prouinciali Praefecto Austriae: qui stas
 anni temporibus, ea Collegia lustrabat: verum quod
 vasta ea Regio obiri commodum non posset, crescente
 indies Collegiorum collegarumque numero, Poloniae
 regnum Prouincia facta. Accesserat enim collegium
 ad ea, quae in Moscouiae finibus sita, proxime
 recensui, & Rigense in Liuonia.

Varia item varijs in Prouincijs constructa collegia. — C A P. IX.

PVD Hispanos item Collegium in Baetica Marchenae in oppido excitari coeptum, à nobilissima matrona Maria Toletana; vxore Ludouici Pontij Leonis, Ducis Arcos. erat eadem soror Antonij Cordubae, qui Societati pridem se addixerat. Tanto igitur studio hoc agebat, vt euocatos Socios, suorum commodo, colligeret, vt aedificando Collegio, mundum etiam muliebrem omnē vèderet, redactamq. pecuniam alendis Socijs aedificioque impenderet: Templum ibi satis magnifice conditum, domusque ampla: in qua, quia multorum capax, Baeticae prouinciae Conuentus Sociorum tertio quoque anno, habitus saepenemero est: in gratiam Roderici pontij Leonis, & Terefae Zunigae coniugum, Ducumq. Arcos:

Arcos: qui veluti à maioribus relictam in DEVM pietatem, Sociosque studium, cum ipsa haereditate adiisse videntur. Hoc ipso tempore Toleti Carpetanorum, Sociorum coetus, è Collegij iure, in domus professae formam transijt. Proximo anno Pintiae Vaccaeorum ex Collegio, temploque S. Antonij, domus item Professorum Sociorum constituta: Collegis ad D. Stephani portam migrantibus, quod antea Ambrosij Collegium dictum, coemptis aedibus beneficentia nobilis matronae Maioris Biveroe. Auxit, Sociorum is numerus, oppidi, per se magnifici, amplitudinè, & Academiam disciplinis ingenijsque florentem. Anno post secuto, in Carpetanis, Carauaccæ in oppido, Michael Reynus, vir opibus clarus, pro singulari in Socios, studio, bona omnia testamento legavit collegio Socijs exaedificando: hoc addito elogio modestiae pleno: *Si quis tantundem adderet, & auctius opus faceret, fundatoris se nomen, iusque ei concedere.* In ea ipsa regione, Seguræ montium hodie De la sierra indigenae vocant, Rodericus Moya duabus virginibus Catherina Diaz, & Francisca Auiles, ex senatis consentientibus, suam item liberaliter Socijs assignavit: eo potissimum consilio, vt Collegio exstructo, ea ora satis inculta, litteris coleretur simul & moribus. Et haec quidem tum in Hispania gesta accepimus.

In Gallia conditum Auenione Collegium: quae eius regni vrbs est Pontificia. Anno quinto & sexagesimo, Virodunum Socij in collegium, tanquam in Coloniam primum missi, euocante eius vrbs Episcopo, è familia Præmonstratensi: Camberienſe item Collegium inchoatum: quae Vrbs metropolis est Allobrogum. In Austria Prouincia iacta tum fundamenta Collegij Olomucensis, in Morauia regione, sumptibus Doctoris Guilielmi, qui praesul eam tenebat. Herbipoli in Prouincia Rhenana, anno CID. ID. LXVII. Fredericus

Her-

Herbipolitanus Episcopus, accitis ex Italia Socijs, vacuum monasterium Beatae Agnetis attribuit: qualia multa in Germania coenobia, pro dolor, videas. In Turolensi comitatu biennio post, conditum Collegium Halense, auspicijs & pietate Augustarum familiarum Ferdinandi Caesaris, Magdalenae, & Helinae è gente Austriaca: quae se virgines DEO deuouerant, eoque se abdiderant, Socijs tanquam pietatis ministris, vsae perhumaniter. Bona item cum venia Sabaudiae Reguli, Augustae Taurinorum, quae metropolis sub alpinorum est, vir locuples collegium Socijs aedificat: Inchoatum quidem anno CID. ID. LXIV. quo FRANCISCVS Praepositus generalis creatur, sed triennio post profecti Socij, & in possessione legibus missi. Brixiae item, quae Venetae ditionis vrbs est, è paruis principijs magnum breui Societas sumpsit incrementum. Sacerdos enim Brixienfis domi nobilis, Socijs pridem vsus familiariter, quibus etiam adscriptus, vt optabat, fuisset, nisi valetudine incommoda vsus foret. Communia, cum Socijs officia exercere: aures paenitentibus dare, hortari ad pietatem, aegrotos inuisere, certera id genus exsequi. Aseclas (vt fit) mox reperit ad triginta, qui vni illi reuerenter parebant, nullis tamen Religiosorum hominum votis astricti. Res item publica Brixienfis, duobus templa attribuit D. Antonij alterum, alterum Calera nomine. Verum disciplinis nõ satis excultis, & idcirco de superiori loco concionari prohibitis, optimum visum omnibus, Societati se adiungere: bonis etiam Fortunae in commune collatis: FRANCISCVS non inuitus accepit; quin & DEO gratias egit, quod tantam, tamque breui tempore messem, ijs in locis, quibus maxime opus esset, attulisset. In ea ipsa prouincia tironum domus Societatis Nouallarae, Comitum

mitum eius ditionis beneficio, à fundamentis eo ipso no-
no & sexagesimo anno, in Annalibus comperi excitata. 1569.

*Socij vndequadraginta ab haereticis interempti, in
Brasiliam Indiae proficiscentes. CAP. X.*

EC vero Collegijs duntaxat propaga-
ta Societas: nec Europae finibus circum-
scripta; in Indiam iterum profecta est, &
loca illa solitudine vasta, barbarie & im-
manitate inculta, fuso sanguine irrigauit.
Ut enim recens planta agris infixi, aqua
rigari solet ab agricolis, donec altas egerit radices,
tum ventos contra, atque tempestates immota consistit:
Sic & nascentem DEVS Ecclesiam martyrum sangui-
ne, admirandisque operibus fouit, dum adolesceret, &
corroborata aduersus tyrannorum vim, haereticorumq.
insidias, duraret. Scitum illud Tertulliani est, *Martyrum sanguinem semen esse Christianorum*. Euentus id ve-
rum esse nostra tempestate declarauit, cum Socij in vlti-
mas vsque Indiarum terras Euangelium intulere. Ac-
cipite nunc breui vndequadraginta Soeiorum necem,
dum in expeditionem Brasiliae, quae Occidentis In-
diae pars est ampla, & potens, proficiscuntur. Miserat
FRANCISCVS Portu Calensi, eam in oram Igna-
tium Azeuedum Lusitanum, vt genere sic & pietate in-
signem: vt Sociorum illic obiret Collegia, quaeque opus
essent, amplificando regno Christi, & Euangelicae prae-
dicationi, diligenter inspiceret. Qua in re fidem indu-
striamque facile omnibus probauit: cuius vt ratio
FRANCISCO, tanquam Societatis capiti, consta-
ret, Romam uersus proficiscitur. Hic segetem quidem
magnam esse bene narrat, & ad messem albam, opera-
rios vero paucos existere. Igitur FRANCISCVS,
iubet

iubet, prouinciae illius praefectum eo redire, & ex Hispania comites colligere, ac trajcere in Indiam, qui se sponte offerent. Permissum item tirones aliquot Societatis candidatos, qui ad eam se expeditionem vltro darent, in Societatem transcriberet, secumque duceret. Compertum enim adolescentes pietati addictos, linguis hic perdiscendis aptiores: caeli item solique genio, & alimentis citius assuescere. Collectis igitur ad vnde septuaginta Socijs, tribus eos nauibus diuisit, quod vna omnes simul vehi, incommodum videretur. Quattuor, supra quadraginta secū Ignatius Praetoriae imposit. Alteram Petrus Dias sacerdos cū aliquot Socijs conscendit: tertiam item reliquit. Classi, septem onerarijs nauibus instructae, praeerat Ludouicus Vasconcelus, nobilis Lusitanus manu promptus & strenuus: cum imperio in Brasiliam missus: laetus tot tantorumque Sociorum contubernio, vt supra nihil posset. Illi enim quiete, non secus atque in Collegijs & amice agitabant. Domesticas pietatis exercitationes, orandi, seipos excutiendi, & legendi religiose seruabant: ad nauales Socios nautasque & milites, is quoque fructus redundauit. Informati enim ad pietatem: sinistris verbis abstinere iussi sunt: libri item impudici, & otiosae fabulae, manibus excussae; pro his pii libelli repositi, & piaculares orbiculi, & agni caelestis effigies. Ventum tandem est in Materiam Insulam: hic praetoria nauis, quam Ignatius conscenderat, ab alijs deflexit, Palmamque in Insulam, vnam è Fortunatis, cucurrit. Discessuros primum ad se Ignatius Socios vocat, auguratusque, quod euenit, fore; vt in haereticorum Piratarum manus inciderent, optionem omnibus dedit, vt si quis ex eo numero, mortem pro Christo oppetere detrectaret, in Materia Insula maneret. Qui constantes perdurarent, Sacramentis Ecclesiae muniti, sese morti compararent;

Quattuor

Quattuor duntaxat cesserunt metu, non satis ad mortem parati. Quadraginta confessione rite expiati, sumptoque pane caelesti, peruigilio Principum A postolorum, ministrante Ignatio, qui & Agni cereas imagines, Sanctorumque reliquias, Roma allatas, diuisit, hilares conscendunt: amplexi inter se alios, qui cum Petro Dias altera naui uehebantur: quasi praesagientes fore, ut postremum inter se complecterentur. Fortunatis iam insulis digressis, vnus, & frequens de martyrio sermo erat, ut eam mortem votis exoptasse videantur: ut hoc tanquam celesmate proeecti Socij. Non procul Palmenfi portu, conspecti quinque piratici myoparones, quos Iacobus Soria, nobilis pirata ductabat, qui Caluiniana labe aspersus in Catholicos infestissimo odio incurrebat. Rostrata statim inuectus accurrit, armata probe, omni genere tormentorum aheneorum. Ignatius vero, quod animo praesagisset, suggerente DEO, verum esse mortis periculum comperit. Adhortatus itaque ad pugnam omnes, constantiamque vectores, victores fore pollicetur, siue morti occumberent ab haereticis trucidati, siue vincerent hostes. Imaginem itaque B. Virginis Roma allatam ea forma, qua S. Lucas pinxisse creditur, manu tenens, ad Sociosque conuersus, qui Sanctorum litanias cum lacrymis recitabant, opemque diuinam, mortem oppetere parati implorabant, sic forti animo postremum appellat. *Hodie omnes, fratres dilectissimi, ita mihi cor salit, vita migrabimus, diuinisque in caelo opulis perfruemur cum CHRISTO, & B. VIRGINE, ceterisque superis. Praeclarior certe nobiscum agetur caeli, quam Brasiliae portum tenentibus, Orationi itaque intenti, morti nos comparemus, quando hunc nobis postremum illuxisse diem credo.* Interea praetoriam Lusitanam pirata oppugnatam, non tamen suorum sine sanguine iuuadit: cognito Iesuitas (sic enim no-

Q stros

stros plerique vocant) naue portari, ad vnum omnes contrucidari iubet. *Pereant* (inquit) *pereant Papistae; qui falsam Brasiliae doctrinam important.* Quamuis paulo ante sacerdotibus, & B. Francisci monachis captis, vitam condonasset, (sic enim Piratae loquuntur, quoties a caede temperant, quam per vim, nefasque grassando inferre possent:) Socijs tamen minime pepercit; licet tionibus adhuc plerisque, & adolescentibus. Propius cum accessisset, vocem intendens: *Praecipitentur*, inquit, *in mare omnes illi Iesuitae, Papistae, hostes nostri acerrimi.* Nec mora, milites duci non dissimiles, & haeretici, Socios inuadunt, tritis vestibis exspoliant, vulnera pugionibus infigunt, ijs primum qui raso vertice sacerdotes agnoscerentur: plerique in mare praecipites dati, brachijs manibusque, ne qua enatandi spes esset, truncatis. Ignatius, quod animum singulis adderet hortando, & vrgendo, in capite vulnus accipit, vt fissum dissiliret: Hic immotus mortem operiens, tribus confossus lanceis vociferando cadit. *Testes*, inquit, *appello mortales, & Angelos, me pro fidei Catholicae Romanae professione occumbere: a qua, ne latum quidem unguem, resiliendum puto.* Sociosque respiciens: *Filioli*, inquit, *mortem ne expanseate.* Imaginem Deiparae manibus eripere haeretici frustra conati sunt. Benedictus Castrus, imaginem & ipse CHRISTI de Cruce pendentis, dextera praefrens, tribus glandibus ictus nondum concidit. Igitur ferro punctim, coesimque confodiunt, & semiuiuum naui deturbant. Emmanuelem item Aluarum, in facie vulnerant, humoque affligunt, brachia cruraque confringunt, ossa collidunt, vrque lentius & diuturnius mortis genus esset, extinctum nolunt. Mox animam agens in maris fluctus praeceps datus. Ceteris ad imaginem genibus flexis, in rabiem acti haeretici, gladiatorum capulos capiti Blasij Riberiae illidunt, quo

ex vulnere consternatus, periit. Petro vero Fonsecae miles os pugione confodit, maxillamque soluens interimit. Didacum Andradam presbyterum, qui Ignatio succenturiatus erat, confessionibus aures dantem, Sociosque hortantem, pugionibus confossum in pelagus praecipitant: cum diceret: *Pugnemus, Socij, fortiter, sanguinis prodigi: CHRISTI enim sanguine redempti sumus.* Haec dum strages fieret, languebant ex morbo, taedioque nauigationis, Gregorius Scriba, & Aluarus Mendezius: fallere itaque & latere potuissent aegroti, si animo libitum fuisset. At occasionem, palmamque martyrij minime praetermittendam rati, in pedes vltro desiliunt, iniectaue veste seminudos se, iugulumque offerunt. Simon a Costa, quod corporis dignitate, generis quandam nobilitatem prae se ferret, archipiratae à militibus oblatus, interrogatusque a Soria, Iesuita ne esset? quamuis inficiando effugere, & dilabi potuisset, mori tamen, licet nuper admodum Societati nomen dedisset, pro Religione maiorum maluit, quam desertor videri. Indignatus pirata in oculis iugulari, & in mare proijci, praecepit. Nouem igitur & triginta Socij sic occubuere, feliciter, Idib. Quint. anni MD. LX X. Singulatim nomina recensebo. Ignatius Azeuerus Prouinciae praefectus. Didacus Andrada. Antonius Suarez. Benedictus Castrus. Ioannes Ferdinandus Olyssiponensis. Franciscus Aluarus Couillius. Dominicus Ferdinãdes. Emmanuel Aluarus. Ioan. Mayorga Aragonius. Alfonso Vaena Toletanus. Gonzalus Henricus Diaconus, Ioannes Ferdinandus Bracarensis, Alexius Delgadás, Ludouicus Correa Eborensis. Emmanuel Rodericus Alcorchetius. Simon Lopezius. Emmanuel Ferdinandus. Aluarus Mendezius, Petrus Munnosius, Franciscus Magalunius. Nicolaus Dinyus Brigantinus. Gaspar Aluarus.

rus. Blasius Ribera Braccarenfis . Antonius Ferdinan-
 dus Montis maioris . Emmanuel Pachecus . Petrus Pon-
 raureus, Simon à Costa . Andreas Gonsaluus Vianius .
 Amarus Vascius . Didacus Perezus Miscuus . Ioannes
 Baëza . Marcus Caldera . Antonius Correa Portuensis .
 Ferdinandus Sanefes Castellanus . Gregorius Scriba Lo-
 grunensis . Franciscus Perezus Godoi Torrichius . Ioan.
 Zaureus Toletanus . Ioan . S. Martini Illescanus . Ste-
 phanus zurair Cantaber: Qui quidem simplicitate mo-
 rum, & candore singulari cum esset, Placentia Hispaniae
 digressurus, sacerdoti nostro: *Laeto* (inquit) *proficiscor*
animo, certus de martyrio : Interrogatusque, vnde tam
 constanter id assereret : à DEO, qui ipsa Veritas est, re-
 uelatum sibi respondit . Vnus Ioannes Sanchius peri-
 culum sic euasit, Dum vectores à Socijs pirata separat,
 & manus cuiusque, vestesque contemplatur, hunc vt
 pannosum manibusque callosis intuitus: *Tu'ne* (inquit)
coquus es Iesuitarum? Affirmauit ille nihil perterritus,
 tamen quod iuuenis admodum esset, breuiorique veste
 incederet, & sibi coquendo vsui fore putarent, lanie-
 nae eripitur: delatusque cum illis in Aquitaniam: mox
 in fugam se domum versus dedit: DEO nimirum ita iu-
 bente, vt maiore fide, tanquam oculatus testis, rem ge-
 stam referret: quamquam non defuere & alij, qui fuga
 elapsi, eadem enarrarunt . Verum ne integro quadra-
 ginta Sociorum numero vnus deesset, DEI benignitate,
 veluti Felici olim Martyri Adauctus quidam, qui in
 Ioannis Sanchij locum suffectus, eiusdem paene nomen
 induit, Sanctus Ioannes vulgo appellatus, classis Lusita-
 niae Praefecti cognatus. Hic Socijs adscriptus non erat
 ab Ignatio: optabat tamen candidatus vehementer:
 quare ab illius latere nunquam discessit, Socios in omni-
 bus pijs exercitationibus imitatus, cum orando, tum
 meditando assidue. Hic ad caedem similiter destinatus,
 nihil

In Marty
rol. 30.
Aug.

nihil tergiuersatus, emori maluit, quam ut salutis aeternae oportunitatem amisisse videretur. Ingulatus itaque, & in mare deturbatus. Sic & quadraginta Martyribus, Sebaste, sub Imp. Licinio, quos Basilius, eiusque frater Nyssenus Gregorius, disertis sermonibus laudauerunt accessit vnus satellitum, custodiae adhibitus: ne quadraginta coronis in caelo spectatis, totidem deessent. Vectores hic omnes Soria liberos abire permisit, exspoliasse contentus: in Socios vero saeuijt, non exspolians solum, verum etiam innocentes trucidans: quod & a puero haereticam immanitatem imbibisset. Ingenium enim Sectariorum est, eorum praesertim, qui se Calvinianos, & Puritanos iactant, vt in pios omnes Catholicos grassentur.

Duodecim rursus Socij ab haereticis ingulati

C A P. XI.

EC ceteri huius nauigationis Socij a caede, periculisque immunes fuerant: qui Petrum Dias sacerdotem secuti, Materia in insula remanserant. Omitto taedia longae nauigationis, quindecim amplius mensum, atque pericula: de exitu agamus. Ad insulas maris Alantici delati Badouentum, hinc ad S. Dominicum, mox Cubam, varijs foedisque iactati tempestatibus, ad Tertiam insulam tandem appellunt. Hic iactis anchoris, quatuordecim Socij, qui Petro Diaz commissi, conscenderunt praetoriam Ludouici Vasconceli. Is ceteras naues exarmatas relinquere coactus, vt male compactas, rimasque agentes, quod plerique aut fuga dilapsi essent vectores, aut morte obita desiderarentur, vnam instruxit, oramque soluit Tercera, in Brasiliam versus, postridie Nonas Septemb. anno C. D. I. D. 1571.

LXXI.

LXXI. Ostiduum fere ventis ex voto spirantibus, longiusque prouectis: apparēt vela myoparonum quinque, ex his quattuor Gallus ducebat Ioannes Cadouilius, haeretica perfidia, & animo in Socios, piosque omnes, Iacobo Soria nihilo inferior. Vna Britanni piratae erāt. Ludouicus, vt erat nauigandi peritus, cognito, id quod erat, periclitari omnes, ad pugnam hortatur: signoque dato classicum canit, arma expediri iubet, & in verba sua sacramento adigit: vt se quisque, fidem, Religionemque maiorum, armis ab haeticorum incurſu tueatur. Socij quoque blandis verbis suadent, si feliciter in hostem pugnare vellent, cum DEO prius in gratiam rite confessi redirent, à quo auxilium sperare iuberentur. Primus Ludouicus paruit, mox Nauarchus, ceterique ordine milites: datumque tempus sui colligendi. Nox enim, & tenebrae pugnam impediabant. Postridie eius diei vix dum illuxerat, Praetoriam grauiter myoparonibus oppugnant, cinguntque obsidione. Obſistunt fortiter Lusitani, glandes mittunt, globos, & lapides in hostem, tela iaciunt, manus conferunt, vigeritur res: vt multo sanguine steterit victoria: interceptis aliquot piratis; coruis tandem nauem comprehensam conscendunt, captamque inuadunt. Ludouicus fortissimi Ducis functus officium, qua hortando, qua pugnando, binis plumbeis glandibus ictus, vulneribusque cominus confossus, concidit. Irrumpunt hostes magna vi: ignotum exuunt, praecipitantque in mare. Reliqui vectores, hostium potiti sunt. Mox cellam ingressi, Franciscum Castrum, sacerdotem, qui Nauarcho e vulnere animam agenti aderat, auresque confidenti dabat, repertum, multis ferri ictibus confodiunt, rabie agitati: quod Poenitentiae Sacramentum infesto animo excordes oderint. Petrum item Dias ipsidem occupatum officijs, qui ad Castrum collegam laborantem

rem adholerat, cum Gaspare Godzio admodum adole-
 scente, qui a senis latere non discedebat, immaniter
 iugulant. Undecim, qui restiterant, Socij, inter se hor-
 tati, animosque addere, ad fortiter pro CHRISTO,
 & orthodoxa fide occumbendum. Rapti igitur pugnis,
 vulneribus, & contumelijs affecti innumeris, tandem
 victis post terga munibus, cellulae inclusi, addita e-
 tiam militum custodia. Michaellem Aragonium, quod
 accepto secundum brachium vulnere, dum vincula ne-
 ctuntur arctius, ingemisset, apprehensum, vna cum
 Francisco Paulo, qui latus claudebat, in altum de-
 turbant. Nouem superstites noctem in vinculis a-
 gunt, eorumque aures flagellant interim contumelijs,
 blasphemijsque in DEVM, eiusque sponsam Eccle-
 siam. Lucescerat iam, primaeque preces haereti-
 corum in aurora fusae, morti Socios addicere, tanquam
 suos, vt pleno ore pronuntiabant, hostes Iesuitas. Igi-
 tur indicta causa, lataque mortis sententia, antennis
 primum suspendere constituerant: post, auaritia ducti,
 quod magnam auri vim e Lusitania portari, templis in
 Brasilia aedificandis putarent, cunctandum rati: vbi ni-
 hil repertum, hiantes, ac praedae spe decepti, immani
 & plusquam barbara crudelitate innoxios pulsant, cal-
 cibus petunt, pedibus humi conculcant: canes adhaec,
 latrones, Papistas, Dei que hostes nominant. Socij ve-
 ro, sicut oues ad lanienam ducti, ne verbum quidem
 contra hiscere, sed patienter ferre. In autum tandem
 praecipitantur: duo natandi ignari, fluctibus illico mer-
 guntur: quinque natandi periti, inuicem adhortantes,
 iuuantisque, aliquandiu durarunt. illa tandem oratio-
 ne ad DEVM fusa: *Tibi soli peccaui*, tres fundum
 petierunt. Didacus vero Ferdinandus, scapha piscato-
 ria adnatado exceptus, naufragium euasit. Sebastianus
 Lopezius, & ipse cōspecto in obscura nocte lumine, nau-
 gium

giū accessit, sed frustra fuit: verbis cōtumeliosis ab haereticis acceptus, & in malam rem abire iussus: vt sunt haereticorum ingenia: receptus alia tandem nauicula hominis paullo humanioris, & angulo, vesteque tectus. Hi rem, vti gesta est, oculis inspectam narrarunt, periculis defuncti. Nomina vero duodecim Sociorum, ex Annalibus recensebo. Sacerdotes quidem duo gregem ducebant: Petrus Dias, & Franciscus Castrus. Fratres vero, Alfonsus Ferdinandus. Gaspar Goes. Andreas Pais, Ioannes Aluarus, Petrus Dias, alter, Ferdinandus Aluarus, Michael Aragonius, Franciscus Paulus, Petrus Ferdinandus, & Didacus Gondifalvus. Neque hic furor substitit, atque immanitas, nam & in DEVM, Diuosque impij, non contenti Socios feris obiecisse; monstrisque marinis, reliquias etiam omnes Sanctorum, & imagines, cereasque Agni caelestis effigies, & piaculares orbiculos in fluctus spargunt, atque disseminant: quibus adminiculis Socij barbaras illas, & incultas Brasiliae gentes; delinire, & ad CHRISTVM allicere cupiebant. Quorum excessum idcirco retuli copiosius, cum vt consolationi mors sit piorum, & exemplum superstitionibus exstet: tum vt fidem maiorum hodieque etiam sanguine, qui clamat ad DEVM, vt sanguis Abel, stabiliri, quisquis haec leget, vel audiet, cognoscat. Interim FRANCISCVS, vt vnde digressi sumus eodem reuertamur, accepto hoc tristi nuncio, mortem Sociorum gratulatus, qui fortiter, constanterq. occubissent, sic Indorum, vicem miseratus est, qui talibus, verbi ministris, haereticorū opera, ac beneficio, priuati essent. Sanguinē itaq. fusum DEO acceptū libēs referre, venerāsq. precari, eūdem sibi, ceterisq. Socijs animū, mentemq. daret. Felices etiā saepenumero appellauit, qui bona, caput, omnia deniq. CHRISTO impendentes, hinc emigrassent, vitaeque miserae calamitates effugissent, feliciter.

Colle-

Collegia Societatis passim aedificata.

C A P. XII.

Hi quidem Socij sanguine viã sibi ad immortalitatem munierūt: corū, caedes adeo alios nō deterruit, vt plures etiam in dies Socij id ipsum votis expeterent. Nec Sociorum duntaxat numerus creuit, sed & Collegiorum magna eo ipso tēpore facta accessio est. Nos ordine pleraque, locorum & temporum, quo ad potest, habita ratione referemus. Igitur apud Lusitanos, vt ab vltimis terrae finibus auspicemur, Reges illi singulari in Societatem studio & beneuolentia, quam & recens ortam munifice complexi sunt, & e patrio solo Indiarum in remotas regiones transtulerunt: insulis Mariae, & Tertiae Collegia Sociorum, magno insulanorum commodo, excitarunt. Optabant enim pij Reges non tam suum, quam CHRISTI Regnum proferre, longiusque producere: suosque populares depulsis iam errorum tenebris, Christianae Religionis praeceptis imbui, vnaque cum nutritis lacte imbibere pietatem. Anno itaque opinor C. D. LXX. in ^{1570.} Ma-
teriam Rector cum Socijs aliquot conscendit Emmanuel Sequeyra: Angram vero, quae metropolis est vnius insularum Tertiae, primus proficiscitur Ludouicus Vasconcelus. Rex e publico stipendium alendis Socijs, quod satis esset, assignauit.

¶ Eo ipso tempore in Baetica Collegium Baëzanum his ortum principijs. Eluira Auilea matrona nobilis, testamento sua legauit alendis Socijs. His accessit, Col-

R legij

legij Compostellani reditus, quod a Didaco Carillo Caruacalio, non satis fundatum, non habitabatur. Patronorum itaque voluntate, vt vltima testatoris rata voluntas esset, Pontifex supplici libello rogatus, Societati attribuit. In Toletana Prouincia per idem tempus Huetenfe Collegium habitari coeptum, triennio quidem ante inchoatum: quo anno Stephanus Orrifus Sacerdos diues, patrijque commodi in primis studiosus, moriens sua, Sociorum alimento, incolarum beneficio, reliquerat. Apud Siculos item Calathagironae, (Oppidum insulae vmbilicum tenet, opulentia clarum, & frugum messe) Socij acciti domicilium habere coeperunt, & ex aerario ali; fructum animarum tanquam manipulos relaturi. Redeo in Hispaniam; in Castellana prouincia, Legionense Collegium instituit, dotauitque Ioannes Sancti Milani cognomento, eius vrbis Episcopus, singulari vir, & castimonia, & vitae austeritate. Propositum enim Praesuli innocentissimo, ex Tridentinae Synodi iussu, egenos alumnos ad Sacerdotij dignitatem informare, qui iam natu grandiores, in Domini vinea colenda, laboris in partem venirent. Quae spes eum non fessellit. Dicit enim vix potest quanto studio, sopita illis locis ingenia, extinctosque igniculos, Socij docendo, & concionando, (absit verbo inuidia,) excitarint. Malacitanum Collegium Baeticae Prouinciae, eo ipso anno coeptum, liberalitate Francisci Blanci, Episcopi. Hic olim, Oritanus Episcopus, Montis regalis Collegium Sociorum Prouinciae Castellanae, alimentis auxerat, nec his acquieuit. Archiepiscopus enim creatus Compostellanus, Socijs ibidem domum sua pecunia exaedificauit: Sociosque qui Salmanticae in sacra studia incumberent, liberaliter fouit. Verus nimirum Sociorum Patronus, ex quo Tridentino e Concilio in Hispaniam Episcopus reuer-

reuerit: Villagarziensis domus Tirones Socios informat, perficit veteranos. Hanc nobilis vereque generosa matrona Magdalena Vlloa, a fundamentis ingenti sumptu aedificandam curauit: partim auctoritatem secuta coniugis morientis, Ludouici Quixadae, qui Praefes Indici Consilij, dum vixit, fuit, & a consilijs intimis Philippo Regi Catholico, eiusque oppidi dominus: partim vt incolarum liberos optimis disciplinis, Sociorum opera, moribusq. imbueret. Id quidem vltimum Collegium FRANCISCVS in Hispanica profectioe, qua de infra dicitur commodius, admisit, probauitque. Illa vero matrona, summo pietatis studio, alterum Ouentense Collegium Socijs exstrui iussit: eo solum consilio, quod omnem illam Asturum regionem, rusticis incultisque ingenijs damnatam, cultura, litterisque indigere audiuisset. FRANCISCVS in ea ipsa Hispanica legatione anno, qui fuit ei vltimus C. D. I. D. & LXXII, in Gallia, Burdigalense Collegium ciuitatis sumptibus exstrui permisit, Sociosque missurum se recepit. Alterum item Niuernense, beneficio coeptum Ludouici Gonzagae, eius ditionis reguli. Ea tempestate in Lotharingia Collegium Mussipontanum institutum, liberalitate Caroli Lotharingi Cardinalis amplissimi, hominis summa prudentia, & antiqua fide excellentis: quibus artibus egregie Catholicam fidem semper defendit: omniq. adeo familiae Lotharingicae, & Guisfae, laus ea propria ac paene singularis, sanguinis enim prodigi semper exstiterunt, vt orbi testatum reliquerunt. Multum sane viderat prudens ille vir, Gymnasium hoc, tanquam molem, murumque obijci oportere, haereticorum audaciae, atq. tumultibus. In Germania, Rhenana in Prouincia, Fuldense inchoatum Collegiū Societati Abbatis, Principisq. Imperij Balthasaris sumptu aedificatum. In Polonia quoque tum

Posnaniense ab vrbs Antistite institutum. In Austria Prouincia, Brunae, quae in Morauia sita vrbs est, tironibus Socijs, e publico domus data. In Italia vero, in Prouincia Insubrum, altera tironum domus Aronae attributa a Carolo Borromeo Cardinali, sanctissimae vitae, qui & Mediolanensis Collegij auctor exstitit: quod quidem domicilium, cum ad sancti Fidelis aedem sacram esset, vertit in domum professorum Sociorum, Collegiumq. inde Bredanum in templum transijt. Humiliatorum olim ea sedes fuerat; quam Religionem Pius V. ea fere tempestate exstinxerat, Sociorumque vsu attribuit: hodieque possidetur magna ciuium voluntate simul & fructu. Et haec quidem tiennio condita a FRANCISCO Collegia, memoria repero, nisi forte, vt sunt res humanae, quaedam nos fugerunt.

Summo se magistratu abdicare conatur FRANCISCVS. CAP. XIII.

IS fere occupatus magno Ecclesiae commodo & Societatis, FRANCISCVS tenebatur: tamen, qua erat animi demissione atq. modestia, cum ceteris satisfaceret omnibus, sibi ipsi nunquam: magistratu abire, seque abdicare decreuit: sperans fore, vt si eadem alter potestate polleret, maiores Socijs fructus adferret. Tum se annis fessum, labore fractum, & morbis varijs obnoxium. Onus sibi ad haec grauius in dies magis magisq. impendere, & in tanta Collegiorum Societatis accessione auctum iri laborem. Molestum & illud, negocijs se quasi immersum quotidie emergere non posse, ac veluti Euripi aestu abripi, variasque in partes distrahi: Quo fieret, vt orationi sacrae, in his temporis angustijs, vacare

care commode non posset : qua vna mentis exercitatione, diuinoque alloquio, nihil esset illi aut antiquius, aut iucundius. Memoria repetebat, qui eundem magistratum autea gessissent, Ignatium atque Laynem, idem olim tentasse, & oprionem alterius Praepoliti Generalis creandi Socijs dedisse. Illi (inquit) praestantissimi viri, tot tantisque doctibus à D E O ornat, vitae innocentia & sanctitate praestantes, cum leuius adhuc munus hoc esset, administrandae Societatis, quorum ramentum ne umbram quidem consequi, & si me rupero, possum, idem tentarunt : itaque & mihi longe illis inferiori, hoc praesertim tempore, quo nimium quantum hic labor excreuit. Forsitan ex voto succedet, quod opto. His fere rationibus, in eam sententiam ingressus FRANCISCVS, re diu multumq. de liberata, DEOque sacrificijs, & orationibus consulto, Patres, qui assistere in deliberationibus solerent, conuocat : quid cogitasset, fixumque haberet, aperit. Propositum est, inquit, Societatis conuentum indicere, de nouo generali Praeposito diligendo : Senex enim iam, fessaque aetate & infirmo corpore : laboribus item fractus, rebus gerendis publicis non satis idoneus videor : nefasque puto, hoc à me diutius ferre onus posse, magnum sane & graue. Vel Romana negotia satis sint, quibus obeundis succumbam. Quod si sanctissimis viris, Ignatio & Layni, quibus cum ego nullo modo conferendus, id ipsum aduentare lucuit, quando aequius mihi concedi, quem corporis iam animique vires deficiunt : rem igitur arduam, aequa lance expensam, D E Oque auctori commendatam, quo vertat bene, nunc etiam vobis Patres proponere libuit. Qua in re, vt auctores sitis, etiam atque etiam oro. Quo fiet vt iam defessis nobis, integer succedat, qui & velit & possit communem Societatis rem tractare. Erit sane id è re Sociorum omnium, & per mihi gratum, ad D E Ique maiorem gloriam. Equidem tempus colligendi mei, affecta hac aetate, iure postulo, vt morti, quae vestigijs imminet nostris,

liber

liber à curis atque negocijs, rectius me comparem. Sic ille. Patres contra sermonem refutare: hac de re, quae Societati fraudi esset, silere iubent: studium quidem laudant colligendi sui, re tamen exequi velle, id damnant; nec DEO hominibusque volentibus futurum, quibus ille auctoritatem dedisset, iuissetque plurimum, magno Societatis incremento. Hi vero administrandi etiam formam, rationemque, illius quem elegissent praepositum, vehementer ad eam diem probarent, in oculis ferrent & obseruarent. De orationis studio & mortis praeparatione, sic haberet, plus illi meriti accessurum, si DEVM orans, plurimorum etiam commodis inuigilaret, quam si vni orationi priuatus incumberet. Mortem ad haec rectefactis, plurimisque bene de alijs memento officijs, tutius expectari. Et vero Imperatoris iniussu, militi de statione decedere non licere: DEO itaque pareret. *Ad exempla quod attinet, Ignatium quidem & Laynen optasse idem potius, quam sperasse.* Neutrum itaque conuentum Socijs publicum ea causa in dixisse: Persuasum enim illis, vsuque compertum, damno id Societati fore, & sumptui. Denique quod peterent non impetraturos. Idem denunciare nunc se se illi: animo itaque securo esse iubent, *imperant nunquam ipsum effecturum, ut quorum in illum vnum tot vota conspirarunt, ydem magistratu eundem abire sinant, pergeret porro constanter, ut hactenus, rectum clauum tenere.* His rationibus, quod frustra obniti se animaduerteteret, in praesens acquieuit.

Profe-

*Profectio in Hispaniam, Galliamque Pij
Quinti Pont. iussu suscepta.*

C A P. X I V.

VM curis solui petit FRANCISCVS,
non modo excutere iugum non potuit; sed
etiam pondus suscepit nihilo leuius, cer-
te grauissimum. Iussus enim est à Pontifice
Pio V. comitem se dare Alexandrino Car-
dinali, fororis filio, in Hispaniam, Galliamque ad Reges
legationem obeunti. Selimus enim Turcarum Imp. Ve-
netis ea tempestate bello indicto, Cypri regnum arcta
classium obsidione cinxerat, expugnataque vi metropoli
Sulamina (hodie vocant) Famaugustam & Nicosia,
Venetorum duces contra fidem datam, vsitata ei genti
barbarie, contrucidarat: quod fortiter, se remque publi-
cam armis defendissent. His victorijs hostis elatus,
Europae inhiare, ingulisque omnium imminere vide-
batur. Terror sane omnes sic peruaferat. Pontifex, vt
vere parens, & aduigilans gregi Pastor, Venetorum pre-
cibus adductus, ad opem laboranti reip. Christianae fe-
rendam, animum appulit. Quare in federa concordiae
Reges atque dynastas Europae vocandus censuit: ne
quid Respub. detrimenti caperet. Legatum itaque Ale-
xandrinum Cardinalem, vna cum FRANCISCO
Borgia, qui consiliorum particeps esset, quod & pru-
dentia polleret, Regesque affari, animosque tractare
nossset, quam maturime misit in Hispaniam, vt Philip-
pum Regem Catholicum, Gallorum Regem Carolum
Nonum, Venetae, Pontificiaeque classi, belli federe socia-
rent: quo coniunctis copijs, perpetuum, immanemque
Christiani nominis hostem Turcam arcere atque repel-
lere

lere, & à vi prohibere possent. Omnes enim seruituti Christianos addixisse, insolens victor dicebatur. Fedus (vt paullulum via deflectam) non ita multo post ictum, conductae copiae, & instructa classis est. Imperator dictus, Ioannes Austriacus, qui & regiae tū classis in Italia praerant. Pugnatum est Non. Octob. ad Echinadas insulas, ad sinus Cotinthiaci fauces, non procul ab Actio promontorio: vbi Antonium cum Cleopatra Augustus superavit. Turca ad internecionem caesus, paucis fuga dilapsis triremibus, vt mare etiam sanguine tinctū ruberet. Debellatum eo die fuisset, si hostem persequi concordibus animis perrexissent. Adeo verum illud Maharbalis vincere scis Hannibal victoria vii nescis. In hanc ipsam belli naualis expeditionem, Socios complures Pontifex misit, quibus praefuit Christophorus Rodericius doctor Theologus. Hi praeclaram in tempore, naualibus socijs militibusque operam nauarunt, qua hortando, qua aegrotos consolando. Collectis iam & iter ingressuris, illud admirandum accidit. Cum Pij pedes osculantes, benedictionem postularent, sic appellauit, *ite, & redite felices. Ioanni Austriaco, summo classis imperatori, laetum hunc meis verbis portate nuncium. Macte animi, magne iuuenis: & fortiter in hostem pugnare, manusque conferere ne dubites, neue cunctando ductes bellum, & bene gerendae rei occasionem amittas. Cauere volo, absit libido à classiaris, & in aliam ludendi cupiditas. Pugnandum est Duce atque auspice Christo. Sic te victorem videam Dei exercituum benignitate.* Respondit optimi Pontificis vaticinationi euentus. Parca, non sine sanguine, victoria est, victrixque classis ouans redijt, hostiū spolijs, in ipso hostilis maris sinu detractis, ditior. Signa ademptra domum relata, templorum tholis appensa, hodieque spectantur. Sed haecenus digressi, ad nostrum institutum reuertamur. FRANCISCVM Pius accitum, amice compellat: se

Linii lib.
22.

se opera illius vti Reip. commodo velle: posset ne integra valetudine in Hispaniam iter habere? Vnum illum comitem Alexadrino Cardinali destinasse, vt Legatum consilioq; iuuaret Dein, quae cum Regibus Galliae, Hispaniae & Lusitaniae agi cupiat, ordine exponit: beneq. proficiscenti voce, crucisque signo precatus, extremo Quintili dimittit. Sextili vero exeunte Hispaniam salui attigerunt, anno CID. ID. LXXI. Legatum in Gothalia, Regis Philippi nomine, salutatum missus Ferdinandus Borgia, FRANCISCI filius, regiaque patri hasce litteras obtulit: *Ferdinandum Borgiam ad Legatum Pontificis missurus, faciendum putavi, vt ad te quoque litteras darem, quibus certior fieres, tuas mihi redditas, postri die Kal. Quintiles datas. De duodecim Socijs in nouam Indiarum Hispaniam, ad disseminandum Euangelium mittendis, per mihi gratum fuit, & habeo gratiam. Laetus & ille mihi nuncius accidit, qui saluum te venisse in Hispaniam attulit, & videbo libens. Cetera Ferdinandus tuus a me reseret, quem ad te etiam adlegavi, cum salute, quam & abs te expecto. Ex D. Laurentij aede a. d. II X. Kal. Septemb. CID. ID. LXXI. Eodem fere argumento, paulo tamen copiosius, alteras dedit Ferdinandus Spinosa, Episcopus Seguntinus, Consilij Regij Praeses, & Quaestorum fidei princeps, Regi tum Catholico in paucis carus, acceptusque. Barcinone Valentiam profectis, occurrit Carolus Borgia, Gandiae Dux, filius natu maximus, magna clientum manu. Hunc, proxime secutus Franciscus Borgia nepos, Valentinae nobilitatis flore stipatus: genibus vterque accidens, ad Legatum a parente missi: a quo solemniter benedictionem accepere. Veteres ad haec familiae clientes, domini memores, incredibili gaudio post tot annos aspicebant. Ille vero paucis socijs, quos itineris comites habuit, salutantium turba digressus, & pompam declinans*

clinans, furtim se subduxit, Valentiamque clam ingressus in collegium Sociorum se recepit. Patriarcha mox Ioannes Ribera Archiepiscopus. Valentinus, honoris gratia, FRANCISCVM inuisit, & licet quadriduum tantum ibi morari, per negocia liceret, templi tamen suggestum conscenderet, rogat, ad populumque verba faceret. Mos gerendus erat honesta petenti, quamuis colligendi sui tempus non haberet. Huc tantus hominum concursus fuit, tanquam ad Panegyrum, & ad inusitatum spectaculum, Ducem verbi DEI Ecclesiasten agere. Aegre sane ad pulpitem percurrere potuit: & incredibile, quanto studio in patrio solo auditus fuerit: vt & Gandia ad illum audiendum, videntumque frequentes confluerint. Madritum versus profectus, paululum via desectens, Villaregiense Societatis Tirocinium adiit, a tironibus frequentet habitatum. Hic laete expectateque acceptus a Socijs, a Collegij item auctoribus, Ioanne Silua, ditionis domino, & Hieronyma Mendoza coniuge: Vtrosque alloquijs, pijsque sermonibus delectauit. Madritum Carpetanorum vbi ventum est, Legato Rex honorifice, obuiam de more processit: FRANCISCVM etiam humaniter, pro veteri amicitia complexus, & vt consilij moderatorem Legato additum, libenter audiuit, omnibusque deliberationibus adhibuit. Re tota mox facile ex animi sententia gesta: Regi enim vere Catholico, rem per se necessariam, vt illa tempora erant, persuadere difficile non fuit. Priusquam Lustraniam versus discederet, FRANCISCVS, Regi, per Marchionem Dianij, generum suum dono misit Crucis CHRISTI fragmentum: addita hac epistola.

Mitto ad te, magne Rex, muneri particulam illius Crucis, de qua DEI filius, redimendo generi humano, pependit. Reliquiarum haec praecipua angustissimo templo digna visa quod
nunc

nunc aedificandum curas DEO Opt. Max. eiusque Martyri fortissimo Laurentio. Deinde ad subleuandos Crucis labores, quos fers quotidie, tot regnis administrandis. Equidem peccator magni loco benefici duxero, si me sacerdotum, ministro- rumque inorum aliquo esse in numero patiaris, deprecantem quotidie DEVM pro tua incolumitate. Sic ille quam diu- tissime superesse te velit Reip. Christianae, ut tandem caeli beatitudine, vita, laboribusque defunctus perfruaris. Miri- fica Rex laetitia perfusus, & cum osculo Crucem vene- ratus, sua manu gratias FRANCISCO egit. Red- didit mihi gener tuus Marchio Diani, Crucis Dominicae particulam. Quam vero libenter acceperim noli quaerere: cum per se: quid enim ligno illo preciosius? tum quia ipse, si quis mortalium, maxime indigeo Crucis praesidio, ut recte mones. Denique, quia abs te profectum munus est, cuius in manibus maiores fructus referret. In meis, haud scio, quid fu- turum sit. Faxit ille DEVS, Crucis ut meritis non indignus videar. Tamen si nullus dubito, te cum Socijs omnibus, pro salu- te Regia, quotidie ut scribis, sacris operatum, deprecari cum, qui Crucis affixus nos redemit a tyrannide mortis aeternae, tamen, ut idem constanter agas, irrum atque iterum rogo: idque eo frequentius, quo magis necessarias mihi, Reip. admi- nistrandae, piorum preces cognoris. Salue, & Vale.

Tabulis vero actuariorum, & tabellionum testificatio- ne, ostensum erat, verum id esse Crucis Dominicae lignū: Rex tamen FRANCISCVM subscribere iussit, idem si- bi videri: cuius testimonium instar esset omnium testiū. In aula regia, tot tamque frequentes Principum saluta- tiones fuere, ut ne respirare quidem integrum esset. Prouinciarum item Societatis Praefecti, quamprimum aduolarunt: ut in commune consulere, & de re So- cietatis publica agerent: quos quoad temporis angu- stiae patiebantur, audiuit, hilaresque dimisit. Colle- gia vero, qua iter haberet, libenter inuisit, ut Socios

praefens consolaretur, animosque diuinis sermonibus reficeret: hortareturque ad reliquum vitae curriculum conficiendum, donec e carceribus ad calcem peruentum esset, feliciter.

In Lusitaniam, post in Galliam proficiscitur.

C A P. XV.

INC in Lusitaniam magnis itineribus rei gerundae gratia, Legatus contendit. Occurrit in finibus, à Rege missus Theodosij Ducis Brigantini frater Constantinus: qui in orientis Indiae regnis, regia auctoritate Praetor fuerat: nobilis iuxta ac pius, singularique in Socios, quae propria eius familiae laus est. benevolentia. Sebastianus Rex ad Oceani littus Legato obuiam processit, Dynastis omnibus stipatus, & equitibus: quo nimirum studio Pontificis Legatos accipere maiores soliti erant: FRANCISCVM quoque comiter habuit: Catherina item auia illius, & Henricus regni Princeps Cardinalis. Hic exposita legatione publica, priuata quaedam FRANCISCVS negotia, Pötificis, & Philippi Regis mandato, gessit, ad exitumque perduxit. Madritum mox reuertunt: paucosque dies ibi morati, in Galliam per Pyrenaeos properant, stipante, regis iussu, Ferdinando Borgia, FRANCISCI filio: vt qui gratulatum aduentum regia voce venerat, idem etiam discedentes prosequeretur. In regni limite Vale postremum dicturus, parentis manibus, facta re diuina, panem Angelorum edit: quod enim donum à Patre maius, mortali in vita accipere filius potuit? Verbis deinde, lacrymisque appellat. *DEVM, fili mi, time & ama: in quo sunt omnia. Virtutem amplectare, & vitia, vt colubri faciem, fugito: Diuino honori potissimum consu-*
liso

lito: cedant huic inanes mundi spes, atque deliciae. Galliam mox ingressis, non perinde tutum, quietumque iter oblatum. Militaribus copijs plena Aquitania, factionibus haereticorum: qui arma Regem, contra ferrent. Cernebant hic inuiti, vt lacrymas non tenerent, templa diruta, altaria profanata, coenobia solo aequata: faciem denique Reipub. deformatam. Catholicos, ab haereticis vi oppressos: vel patrio solo exactos audiebant. Vt vno verbo dicam, ardebat regnum, olim florentissimum, flamma bellorum ciuilium. Spectanti haec FRANCISCO, animique quotidie versanti, eo maiori in dies dolori erant, quo magis zelo domus Domini ardebat. Et quia, vt a sapientissimis hominibus traditum accepimus, animus aeger, corpus quoque, & contra, corpus, animum afficere solet: morbo tentari coepit FRANCISCVS, cui incommodo accessit & alterum: Re enim diuina facta in templo semirutum, ventus languidum corpus vrgebat, cetera debilitatum, longinqui itineris taedibus: cum non satis firma pridem valetudine vteretur. Delati tandem aliquando, ineunte verno ieiuniorum tempore, Blesum, vbi Carolum eius nominis nonum regem, Gallorum, Legatus reperit, & matrem Catherinam Mediceam. Vterque etiam FRANCISCVM humaniter accepit, libenterque audiuit, hortantem summa animi contentione, vt si regnum, olim florentissimum, cum esset idem & Christianissimum, saluum vellent, pro Catholica Religione, omni ope ac viribus niterentur: cuius comes esset Pietas in DEVM, & Regum obedientia. Recens itaque exortas opiniones, tanquam incendium, statim exstinguerent. Alia id genus addidit, quae eodem tamen reciderent. Illi gratias agere, facturos se pro virili polliciti: Orare, DEVM precetur FRANCISCVS, vt intestinum bellum caelestis irae signum,

a regno

*Galenus
singulari
lib.*

a regno depellat. Rebus gestis, domum in Italiam reditum adornant. Mox in pagum incidunt postridie Kal. Februar. festo die, qui B. VIRGINI Sacer est, & a Græcis hypopante appellatur. Sacris itaque procurandis templum ingressus, parietibus, tectoque nudum apparet, & aram duntaxat lapideam superesse. Missæ verò sacrificio carere volebat. Hic grassante vento, læsum est infirmum per se corpusculum, vt licet tempestas frigida non esset, frigore tamen corripere tur. Mox ardenti febri ad languorem datus; & animus assiduo moerore victus, moleste ferens DE I cultum, sponsamque Ecclesiam neglectam iacere. Secum enim identidem Regij illud uatis repetebat: *DEVS venerunt Genes in hereditatem tuam: polluerunt templum sanctum tuum.* Et cum Elia Propheta querimoniam instituit, *3. Reg. 19. Domine, relinquerunt pactum tuum filij Israel: altaria tua destruxerunt, & Prophetas tuos occiderunt gladio.* Hanc ipsam auitæ Fidei calamitatem, decennio ante, prædixerat FRANCISCVS, datis litteris ad Petrum Ribadeneyram, Societatis presbyterum, de Gallis iam tum turbantibus, resque nouas molientibus.

Morbis FRANCISCI, & iter Romam versus

C A P. XVI.

MORBO correptus, cum pedibus insistere FRANCISCVS non posset, in Allobrogum fines prope delatus, in Ioannis Morani oppido, vi morbi oppressus, hæsit diutius. Regulus Allobrogum medicum statim cum aulicis allegauit, qui laboranti adessent, Augustamque Taurinorum ægrotum deportarent. Difficile id eo anni tēpore fuit, quod Cortiarum alpium asperitas, vulgo

mons

mons Cenissus, superanda esse: effectum tamen. Hic
 omni pietatis officio habitus, vt prae verecundia; im-
 petrare a se ipse non posset, quin nulla habita aegritu-
 dinis ratione, quam primum euolare vellet. Missionem
 itaque flagitauit; extorsitque ab inuitis, & repugnan-
 tibus. Vectus secundo Padi sumine, nauigio, Ducis
 sumptibus instructo. Lectulo affixus, rem diuinam
 quotidie audiebat, paneque caelesti pascebatur.
 Octauus iam dies abierat, eodem sumine Ferrarien-
 sium fines attigit; Hic Alfonsus Estensis, Ferrariensi-
 um Dux, euestigio omnia, quae opus viderentur, sub-
 misit. In urbem hinc delatus, vi morbi coactus, qui
 nihil remitteret, cresceret etiam magis magisque, sub-
 stitit inuitus, diesque complures moratus, omni officio-
 rum, comitatusque genere acceptus domi est, vt pa-
 rentis loco ducere FRANCISCVM viderentur.
 Nec tantum pharmaca vndique conquesta, publice ad
 omnia Diuorum templa etiam vota concipi, Dux iubet,
 supplicationesque pro salute FRANCISCI indicit. Pie
 haec omnia & officiose: cum quia sanguinis vinculo co-
 iunctus erat: tum opinione sanctitatis. Euolare & hinc
 quamprimum, tanti impatiens officij, satagebat, constan-
 terque Romam portari postulabat: cessit tamen Ducis
 precibus, & medicorum, Sociorumque consilijs. Mor-
 tem animo praesagiens, Ducem Sociosque obnixius ro-
 gat iterum, Romam quamprimum deferendum cura-
 rent: vt in Vrbe Sancta, Professorumque Sociorum do-
 mo, vbi maiores suos, Ignatium atque Laynem exspiras-
 se sciret, vita decederet. Victi tandem FRANCISCI
 precibus & ipsi cesserunt, praesertim cum & de salute
 medici animum desponderent. Igitur lectulo imposi-
 tum, Lectica Roma versus gestant. Hinc Lauretanam in
 aedem sacram inferitur: sic enim moribundus postularat,
 vt Virgini Deiparae abeuntem animam commendaret,
 cuius

cuius visceribus DEI filius carnem induens in hanc vitam prodijisset. Mox crebra agitatione Romam festinans, noctes diesque lecticae inclusus: tandem ubi Urbem se Romam ingressum cognouit, tendens in caelum manus & oculos, laetus exclamat: *Nunc dimittis seruum tuum domine*. Laetus, vitam sibi, in Apostolicae Sedis obsequio & legatione, amissam.

FRANCISCI obitus.

C A P. XVII.

IVS V. Pont. Legationis auctor & faederis, vita prius abierat, quã domum FRANCISCVS reuertisset; sedemque Apostolicam vacuam alteri reliquerat, qui Hugo Boncompagnius, post Gregorius XIII, est dictus: Quo factum, vt multa Pij consilia, de quibus cum Rege Catholico, Regisque ministris conuenerat, infecta permanserint. Accessit & illud incommodi, FRANCISCVM, ad desperationem medicorum laborantem, Romam venisse, paene depositum, animamque agentem. Vix enim biduum Romae fuerat, cum animam exhalauit. Optabat ille quidem, rei gestae in Legatione, rationem Gregorio reddere, sed is Tiburi erat, decimo sexto ab Vrbe lapide. Ludouicum itaque Mendozium Societatis presbyterum, ad Pontificem FRANCISCVS supplicem mittit, qui benedictionem moribundo, peccatorumque anteaetae vitae veniam postularet. Ille vero ac libenter indulgit, & ex thesauris Ecclesiae liberaliter: hoc addito elogio, miserari se Ecclesiae Catholicae vicem: magnam enim morte FRANCISCI iacturam facere, quae tali tantoque ministro orbaretur.

Cardi-

Cardinales aliquot & Regum, Principumque Legati salutatum officij gratia, gratulatumque accesserant. At modeste ille: intempestiuum nunc videri: darent itaque hanc veniam. Vni enim DEO, uitae mortisque arbitro, dandam esse operam. Sacramentis Ecclesiae omnibus rite munitus, dum sacro Chrismate de more migraturus inungitur, Litaniaeque recitantur, ad singula ipse respondit pietate singulari. Patres à consilijs assistere soliti, illud postremum rogare, vnum è corpore Societatis, qui vices, interregni tempore, digne sustineret ex animi sententia pronunciaret. At reuinit: quod neutrum eorum qui antecesserant, Ignatium & Laynen, morti vicinum nominare voluisse meminisset: Mox quietis avidus, orationi se DEI dedit, ac meditationi: ductisque imo è pectore suspirijs, spiritum DEO reddidit, pridie Kal. Octob. qui dies B. Hieronymo anniuersario ritu sacer est, anno MD. LXXII. paullo ante tertiam noctis vigiliam: annos natus cum esset duos fere & sexaginta. Conditus est in aede sacra veteri domus Professorum: compositus cum patribus suis, qui eadem dignitate antecesserant. Magna sane multaque exstant merita FRANCISCI in Societatem, siue priuatus ad huc, siue cum imperio ageret. In Hispania enim patrio solo, simul atque abdicatis bonis omnibus & honoribus Societati se se addixit, incredibile dictu est, quem de se virtutis odorem, pietatisque solidae effuderit, alijsque afflarit. Exinde enim Societas ibi cognosci magis coepit, adeoque amari, vt certatim principes, Societatis sacerdotes euocandos, excitandaque Collegia curarint. Septem vero annis, quibus commissae illi ab Ignatio Hispaniae prouinciae omnes, & orientis Indiarum, plurima Collegia illi accepta referenda. Hic enim fundus, auctorque exstitit. Cum vero Generalis familiam duxit, in Atlantici maris remotas insulas, Materiam, & Terriamq. n

FRANC. BORGHIAE LIB. III.
D E V I T A
 Tertiamque: in Pirum, item, nouamque Hispaniam In-
 darum, Socios primus tanquam in Coloniam misit: ex
 his etiam, magno post addito Collegiorum numero, lo-
 cis adeo vastis, duae Prouinciae factae. Hinc igitur
 apparet, si recte rationem subducas, Ignatium ad
 Superos migrantem, duodecim Societatis Prouincias
 constitutas reliquisse: qui magistratum proxime exce-
 pit Laynen, quinque adiectas stabiliuisse: binas denique
 FRANCISCVM addidisse: vt vndeuginti in vni-
 uersum Prouincias viderit.

Corporis forma, & mores. CAP. XLIX.

HLEGANS in eo forma, corporisq.
 dignitas: statura procerus erat, facie
 oblonga, candore simul & rubore tem-
 perata. Membrorum ei decens habi-
 tudo, corpusque compactum. Frons
 ampla maiestatem addebat: nasus ite-
 aquilinus & longus: oculorum orbes grandiores, colo-
 re glauco; genae & labia rubicunda. Adolescens obeso
 admodum & crasso fuit corpore: Verum post assiduis ie-
 iunijs, ciborumque abstinentia à cena temperans,
 adeo se ipse maceravit, vt ventris cutem duplicaret, &
 togae instar: pellem, quo vellet, referret, vtrem esse di-
 xisses inanem. Ceterum & si integris viribus, firmoque
 corpore esset, & sanguine abundaret, ea ipsa, quibus
 macilentior factus, ventriculum etiam debilitarant,
 valetudinemque laeserant: quod humi prostratus ho-
 ras aliquot plerumque oraret, humore hausto e terra,
 dentes illi vacillantes, exciderunt, osque laesum. Ine-
 dia etiam cacostomachos vixit, dum saepe reijceret ci-
 bos, & cruditate laboraret ructus ederet cōtinuos, nō si-
 ne dolore stomachi, & medicorum admiratione qui
 morbi

morbi genus inexpertum ignorarent. Et vero quamuis corporis vires affligerat nimia ciborum abstinentia, morum tamen facilitatem, candorem, animique hilaritatem, auxerat. Ingenium viuudum quidem illi, sed maturum, quietumque: mens perspicua, propere quae veller, suggerebat. Iudicium temperatum: memoria, thesauri instar, tenax. Honestis iam inde à puero, castisque moribus, vt leues homines fugeret facile, vitaretque parasitos & assentatores. Sermo illi modicus, & breuis, de necessarijs tantum. Odebat officiosa verba eorum, qui aliud pectore clausum, aliud ore promptum gerunt: Si quis illum coram laudaret, sermonem mature abrumpere, sed prudenter solitus, quasi aliud agens. Tametsi vero bene de omnibus sentiret, praedicaretque, paucis tamen arcana credidit: paucioribus diuinitus visa, sensusque animi, extracum, quia confessionibus erat, detegebat. Quorum autem fidem longo vsu, experimentisque probasset, his fidere suetus, & multa indulgere. Falli, quam male de alijs, & inique suspicari; accipere item iniuriam, quam facere malebat. Ingenij bonitate, supra mediocritatem litteras est adeptus, praesertim sacras, quibus, vt par est, delectabatur impensius: partim studio diligentaque, partim oratione pia, meditationeque rerum aeternarum.

De scriptis ab eo editis. CAP. XIX.

CRIPSIT, Ducis munus etiamnum sustinens, libellos sex ad pietatem excolendam non infrugiferos ijs, qui ad perfectae vitae metam contenderent: qui Latine in vulgus editi, circumferuntur. Singula nunc recensebo. Primum Concio est habita in illud Lucae Cap. XIX. *Vt appropinquauit IESVS, videns ciuitatem*

MA

T 2 fleuit

D E V I T I A

flent super illa. Speculū item operū Christiani hominis.
 Collyrium spirituale: quo docet se quemque nosse oportere.
 Dehinc est praeparatio ad Eucharistiam digne sumendam item spiritus exercitationes, ad sui cognitionem.
 Sextus est hymni illius decantati. Explanatio, *Benedicite omnia opera Domini Domino*. Haec tantum edita, pro legitimis scriptor agnouit. Commentatus tamen, non inficior, & alia quaedam, sed rudia & impolita cum essent, lucem nondum aspexerunt: excepto libello de *Euangelica praedicatione seu de Ecclesiae officio*: In his erant de perfectionibus animae Christi à conceptu, ad vltimum vsque, in Cruce, spiritum Thronorum Hieremiae Explanatio: quam in Pintianae & Complutensi Academijs dictauit. Denique Meditationes in Euangelia Aduentus, Quadragenarij ieiunij, Dominicorum, festorumque dierum, profectae ab oratione potius ad *DEVM* fusa, quam ex libris acute & subtiliter haustae. Quibus, tanquam faculis diuinis, auditorum mentes, ad bonam frugem reuocando, suauiter vulnerabat, vt ad virtutis studium inflammaret, à vitijs deterreret.

Cap. XIX.

AN-

ANDREAE SCHOTTI.
 SOCIETATIS IESV
 DE VITA
 FRANCISCI
 BORGIAE
 SOCIETATIS EIVSDEM
 PRAEPOSITI GENERALIS
 TERTII.
 LIBER QVARTVS.

Exemplorum & Apophthegmatum.

LIBET, FRANCISCI vita ad exitum adducta, virtutum exempla & scite dicta, seiungere: quod, ut sapiens ille stoicus ait, longum sit iter, praeceptis mores informare; breue vero & efficax, per exempla. Cetera vero dicta, factaque preclare, quae per historiam sparsa sunt, quod ad haec Capitula reuocari queant, minime iteranda duxi.

Animã

Animi demissio atque modestia.

C A P. I.

A Humilitate quae parens ceterarum, custosque virtutum est, initium ducam: quod virtus ea Christi propria sit, & Christianorum. Philosophi enim veteres, mundique sapientes, eius nomen quidem, ne dum rem sunt consecuti: qui tamen in veritatis, virtutumque inuestigatione, studij multum operaeque posuerunt: vt magnum aliquid, naturae vi, adepti videantur: Quorum factum DE I filius auersatus, eam virtutem summam, verbo atque exemplo docuit: *Discite inquit, à me quia mitis sum, & humilis corde.* Ea sane virtus, vt Augustinus, homines Angelis adiungit; vt contra elationis, ex Angelis Doemonas procreauit. Non fugiebant haec FRANCISCVM, quando studiose in animi submissiorem incubuit: & quoniam ad Humilitatem viam munire Humiliationem Bernardus agebat, curabat sedulo, vt rerum omnium conditarum pueret, pigeretque, vbi se ipse perfecte nosse coepit. Hinc precationum omnium exordia ducebat: haec fere materia de rebus pijs, officijsque differentis fuit: In hac assidue occupatus, incredibiles breui progressus fecit.

2 Simul itaque Ducis se titulis spòte abdicasset, subscribere sua manu litteris coepit: FRANCISCVS peccator: testatus, credo, quod de se ipse sentiebat: imitatus Isidorum, aliosque innocentia vitae claros, quos sic subscribere solitos accepimus. Ignatius tamen, ne sermonem alijs FRANCISCVS daret, neue in re inuitata secius loquendi ansam praeberet, abstinere iussit, vt FRANCISCVS, praeterea nihil, subscriberet.

Pin-

Pintiae Sociorum Collegio, rei gerundae, egressus, 3
 Bustamantio comite, solito tristior incedere visus, &
 causam interrogatus; ab Inferni meditatione se tum
 surrexisse affirmabat: omnesque videri in se tamquam
 ab inferis existentem, intueri, circumfusosque irridere,
 iactis hisce vocibus: *Hunc ab inferis reducem petamus.*
 Ex qua quidem à paenarum apud inferos medita-
 tione, illud se commodi accipere aiebat, vt CHRIS-
 TI amore flagraret ardentius, cuius morte mortis
 chirographum deletum est: in qua dum vita suppe-
 tit, acquiescendum cogitatione iudicabat: ne mortui,
 ijs additi poenis, vramur: Vatis illud Regij vsurpans: *Psal. 54.*
Descendant in infernum viuentes.

Quo die hebdomadis sanctioris, CHRISTVM 4
 discipulorum pedes lauante Ecclesia recolit, ad tirones
 verba faciens: *Nullum (inquit) hodie in mundo locum*
reperi. Sextum enim iam annum, ad Iudae pedes locum mihi
fingeram: nunc, dum CHRISTVM attente considero, vs aduo-
lutum, sanare, tergere, & osculari, nullum mihi, inde expul-
so, relictum video locum,

Pintiam primum ingressus, abdicatis iam Ognatae, 5
 in Cantabria titulis, bonisque omnibus, accurrentibus
 vicatim visendi gratia, tamquam ad nouae rei spectacu-
 lum ciuibus, Bustamantio comiti, ait, *Feram credo è ca-*
uea emissam, belluamque spectatum venerunt. Equidem
quauis bellua immanior essem, sine DEI, qui me in religiosam
familiam suam acciuit, ope fuisset.

Precibus intentus, duas minimum horas quotidie 6
 impendebat sui cognitioni: quaeque legeret, audiret,
 videret, eo omnia referebat, vt erudirent: demissionem
 pudoremque sibi incuterent; DEO frequenter gratias
 agens, quod saepe delinquenti sibi, ad eam diem peper-
 cisset, nec desereret, aut, in qua vulgus, impingere
 crimina, pateretur.

Occu-

Occupato de more in hac suae vilitatis meditatione, dū se rebus, à DEO cōditis, indignum reputat, ea vox est audita. *Pudeat te mei. Quam vbi Daemonis esse cōperit: recte (inquit) mones: vnius superbiae cogitatae vitio ardes, ardebisque aeternis ignibus; Ego vero toties DEVM offendi, non tamen flammis addictus crucior.*

7 Oraturus sensit Daemonis opera turbari cubiculum: quem his dictis protelauit. *Nil mirum, te à me, ne latum quidem unguem descendere aut fugere: pridem enim communi vsti mensa, ciboque sumus.*

8 In Xenodochio versans, visum ab illo ferunt humana specie cacodaemonem superbe sit appellansem. *Quid tibi hic negocij? Tantus cum sis, inter scurras versari qui potes? Retudit fastum FRANCISCVS, equidem mirror magis, te tam superbo praeditum ingenio, miserum me atq. peccatorē appellare dignatū. Sic ille fumi instar euauit.*

9 Oblatus ei Energumenus, à quo daemonem alij exorcismo pellere frustra tentarant; rogatusque, vt pro illo DEVM precari, & Marci Euangelium recitare, ne detractaret: cum ad ea verba. *In nomine meo daemonia eijcient, manus imposuisset, cessit subito, fugitque daemon, & laetus ille dimissus est. Qui aderant spectatores, orationi illius acceptum tulerunt. Ille vero, qua erat modestia, verecundia ductus: Quid mirum (inquit) si Daemon me fugit? Nam & veteri verbo dicitur, figulus figulum. Cumque alijs ego olim offendiculo fuerim, nil mirum, si me ille oderit. Solent enim ijsdem artibus dediti, aemulatione quadam inter se odisse. Post Methymnae Campi, dum praesente illo forte res gesta referretur, pudore erubuit, illud addens: Demus verum esse, quod narratis: Ecquid mirum, cum ego saepe numero daemoni morem gesserim, semel illum mihi paruisse. Et quamquam depellere fastum, & inuidiae fascino arcere posset, si sacri Euangelij verbis eam vim merito tribuisset, hic tamen*

men rubore suffundi maluit. Nihil ferebat, audiebatq. molestius, quam se coram laudari, Sanctumque appellari. Rogatus causam, cur ea re a deo angeretur, subiecit. *Equidem rationem extremi iudicij, morte obita, valde formido: quae nimium quantum à praeposteris hominum iudicij discrepat.*

Manus abluenti Socius officiosus, & ambitu aulico¹⁰ linteum porrigebat. Ille vultu iram prae se tulit, vetera illa aulica officia, quibus nuncium pridem quidem remisisset, odisse se testatus. Montelano in Collegio, thronum illi editiorem imprudenter collocarant: ille quasi Daemonem cerneret Crucis se se signo muniebat. Fugiebat itaque libenter loca, in quibus de praestantia contenderetur: vt vel eo nomine saepe via decesserit, ad aliud diuersorium, incommodo, & valetudinis, & itineris.

De se demisse, abiecteq. & sentire & praedicare semper solitus. Facilitate idcirco vsus est singulari, aliquē e plebe diceret. Porro inuitus praeteriti temporis memoriā, quod tamen senum est vitium, recolebat. Sin necessitas extorqueret, ita sermonem temperare, vt quiuis, non omnino rudis, facile intelligeret, nihil sibi eo nomine placere. Numquam auditum, vel excidisse illi haec, passim obuia; *Cum Marchio, Dux, vel Prorex essem.* Nobiles viros ita comiter appellabat, vt se illis inferiorem, superiorem nemine, facile declararet. Hanc enim virtutem didicerat esse piorum hominum propriam, vt, quo maior quisque sit, eo se submissius gerat.

Olyssipponem ingresso Francisco, Ioannes II. Rex miserat e domesticis nobilem, qui eum saluaret. Qui cum *fessusne de via esset*, interrogasset, *iteraretque* identidem Domini nomen, FRANCISCVS, lepide illi respondit: *fessus quidem de via accessi, sed magis Domini appellatione.*

14 Tribus potissimum de causis, Ducis titulum vtilem sibi fuisse praedicabat. Primo, quod mortuorum iam in numero haberetur, vt Religiosi uiri solent: & Gandiensi in dirione, defunctis Ducibus, anniuersaria sacra quotidie peragantur. Deinde cum candidatos aegre in Societatem adoptari animaduerneret, dicere solitum accepimus. *Hoc mihi commodi Ducis titulus attulit: statim enim Socys adscriptus sum. Ceteroquin, ecquae (amabo) in me ingenij doctrinaeque dotes, quae Societate dignum redderent: DEO itaque, Pontificique summo gratiam habeo, qui hunc mihi pontem fecit, viamque munivit, in suam familiam, domumque migrandi.* Denique cum iter faciens aliquo diuertisset, remque diuinam, vt solebat, quotidie facere vellet, detrectarentque Parochi, licet Societatis tabulas proferret, socio vrbane, *In aurem insurrabat, nunc per me licet, pristinos titulos nomines. Ciuili hic iure agendum est.*

14 Ex hoc ipso fonte maestitia fluxit, qua incredibiliter angebatur, cum in Cardinalium Collegium adsciscere inuitum vellent, vt libro secundo narrare memini. Certe maiori nemo vquam ambitionis studio honores expetiuit, quam FRANCISCVS repudiavit: ratus indignum se honoribus esse, & inopiam Religioni vtilissimam. Philippum Regem, iam tum Hispanicae iuuenturis Principem, litteris suppliciter rogauit, daret hoc amicitiae, et si qua exstarent officia, ne sacris iam initiatum, Ecclesiastica vquam dignitate oneraret: Priuatum se viuere malle, atque inglorium, & eo se consilio titulis abdicasse: Nec defugisse titulos satis habebat, sui etiam vilitatem, contemptumque, studio se, vt iam dixi, quaerebat: demissionis exempla, eodem ipso libro attulimus. Vicatim, sacco humeris imposito, elemosynam, stipemque corrogasse. Pueros, tintinnabulo accitos, catechismo erudire solitum. Coquo domi

Lib. 2. cap. 5.

Lib. 2. c. 1.

mi operam dedisse, mensis ministrasse: pedes singulatum & frequenter osculari consueuisse.

Conimbricense Gymnasium ingressus, commissa iam ¹⁵ illi ab Ignatio vniuersa Hispaniae prouincia Societatis: e Praefecto studiorum, viam rationemque studiose quaesuit, pueros docendi prima Latinae linguae rudimenta: quod hoc munus, vt minus honorificum, & valde laboriosum: ita meriti maioris obire serio vellet. Effectum id Cordubae dedisset, ni Socij valde repugnassent: qui hac sola arte dissuadere poterant, quod dicerent, non satis eum quidem, vel ad hoc munus obendum idoneum videri, & Societati dedecus allaturum. Destitit itaque, ratus vera dicere, alioque animum conuertit.

Eborae, sexta feria aggregatis Socijs, vt, more Patrum antiquorum, Collationes de rebus diuinis haberent, dicturus FRANCISCVS sententiam, hoc tantum: *Opera, inquit, verbis praestant.* Assurgens itaque omnium ordine pedes humi exosculatus, Socios ad lacrymas, & admirationem excitauit.

Calensi in Collegio Lusitaniae, quod Oppidum vulgo Portum appellant, ostiarij officio, arreptis clauibus, perfunctus, cum porcum iugulatum, eleemosynae vice, obtulissent, humeris sublatum, tacitus in superiorem domus partem, per gradus non sine labore portauit, mirantibus Socijs, facti commendationem, sit elusit: *Quid mirum, inquit, si porcum porcus commode tulerit.* Non dissimile nimirum, quod de Carlomanno Casini montis Annales, referunt. Hic Imperio abdicato, regno ^{Io. Nancle rus gener. 25.} Pipino fratri relicto, benedicti Sodalibus se adiunxerat. Sues, Abbatibus permisso, forte pascens, claudicantem vnā, quod gregem consequi non posset, humeris sustulit, summa cum animi voluptate. Et vero id genus officia, quibus antea despiciatui ducerentur, religiosis

ligiosis viris perhonorifica sunt: eoque illustriora, quo maiore olim dignitate, ceteris praestiterunt.

18 In eo ipso Collegio, dum clauis ostij gestat, quidam Societatis candidatus, Hispali aduenerat, cum bona spe fore, vt a FRANCISCO ceteris adscriberetur, cui tum commissa Prouincia erat. Videt FRANCISCVS cubiculum proximum plenum sordibus.

Age, inquit, ne oriemur, purgemus hoc conclauem. Sumpsisque impigre scopis, cum illo pariter cubiculum verit, sordes extulit: adeo se vincere, atque submittere studio fuit.

19 Religiosos viros, quoties occurreret, salutare, & iisdem assurgere solebat: honorifice etiam de illis sentire, & praedicare. Honorare autem se in Monachorum habitu aiebat obsequium, quod CHRISTO eiusque sponsae Ecclesiae praestarent: & tamquam diuersorum quidem signorum milites, vnius tamen legionis omnes, colebat.

20 Acceperat, impostorem quendam triremibus adductum, quod se FRANCISCVM Borgiam simulasset, iactassetque. Mirari se dicebat existisse adeo execratum, qui peccatoris summi personam induisset. *Si ille, inquit, triremibus, officium nauat, quod nomen meum sibi vindicavit, quid me fieri par est, qui non inane nomen porto peccatoris, sed et criminibus refertus sum, quae aeternam poenam merentur?*

21 Occurrenti forte, nobilissimo Dynastae Hispaniae, querentique vicem illius, quod inops, atrita veste ambularet, seque ipse, & valetudinem negligeret, acute respondit. *In me recipio, fore vt uisui caneam. Iter enim dum facio, prodromos duos praemittere soleo, tamquam exploratores, & structores, qui hospitium mensamque adornent.* Interrogatus iterum, quinam essent, quod nusquam apparerent: *Mei, inquit, cognitio, & poenarum apud inferos, quas merui, contemplatio. Quo fit, vt quod tandem*
cumque

*cumque in diuersorium deferar, tametsi desint omnia, in lu-
cro deputem, & tamquam in immerentem collata beneficia,
interpreter.*

Septimancae, oppidum id hodie *Simancas* incolae ²²
nominant, appositum illi edulium intestinis veruecinis,
semicrudum, maleque conditum. Gustatum reposuit:
ad haec in aurem Bustamantius infusurrauit. *Si bene
coctus cibus esset, non reijceres. Bene habet,* respondit. Busta-
mantius cum item gustasset, edi posse negabat. Cui
FRANCISCVS, *Quid si (Pater) inferorum cibum,
quod DEVS auertat, gustares?*

Paupertatis studium.

CA. P. I. I.

EMISSI animi socius, comesque Pau-
pertatis amor est: quam virtutem in-
credibile dictu est, quo studio coluerit
FRANCISCVS. Instar enim bo-
ni negociatoris, inuenta hac pretiosa ^{Mat. 13.}
margarita, dedit omnia sua, & comparauit eam. Didi-
cerat, persuasumq. habebat, verum esse CHRISTI
illud oraculum, pauperes spiritu beatos fore. ^{Mat. 5.}

B. Franciscum puer, vt nomine, sic & moribus referre
coepit: Propriam, familiae illius inopiam admirabun-
dus adamauit: & simul se Societati votis astrinxit, pe-
cuniam exinde non contrectauit: quodque mirere ma-
gis in homine adeo opulento, argenti, auriq. pretium
ignorabat. ^{Lib. 1. c. 15. & lib. 2. cap. 13.}

Enituit isthaec rebus in omnibus virtus, in victu, cul-
tuq. corporis, lecto, cubiculo, ceterisq.: vt in papyro, qua
cōciones suas excipiebat: in foco deniq. dum frigus vr-
geret, instruendo. Calceos quos induere detrectabat,
biennio vix atterrens. Caligas item licet pannosas,
ruptasque

ruptasque haberet, non mutabat. Montellano in Col-
legio versanti, femoralia noua muneri oblata, quae fur-
tim noctu apposuit lectulo socius, subductis laceris:
At Pater experrectus, dolo comperto, vetera repetijt,
nouaque reddi domino iussit.

3 Stipem cū vicatim mendicus egeret, panis, frustula
oblata, libentius, quam appositos panes integros, gu-
stabat. Tot itinera ingressus, adduci numquam potuit,
vt vel findonem mundam, valetudinis gratia, circunfer-
re comitem pateretur, ne quid in Paupertatis iura pec-
casse videretur. Narrant Socij, se vidisse super stramine
saepenumero cumbantem sub dio, aut tenui tecto, vêtis
hac illac spirantibus, & frigescente maxime coelo: ille
tamen eam prae se hilaritatem tulit, suis vt admiratio-
ni esset, pudoremque incuteret. Sago in itinere, aut
clamyde non alia vsus, siue hybèrni, siue aestiui tem-
poris hora esset, quam pallio quotidiano: quod inuer-
tere, duplicareque, ne luto inquinatum deterius fieret,
solebat. Ocreas pedibus vt induceret, imperrari ab eo
non poterat. Petasum vnum satis esse aiebat, arcendis
caeli iniurijs, siue sol arderet, seu imber decideret, ven-
tique flarent. Fessus, fractusque de via, & largis imbribus
perfusus, tum demum incredibiliter gaudebat, si in
hospitium delatus esset, cui deessent, quibus refocillari
viatores solent, ignis, victusque corporis.

4 De lectulo & conclaui nihil laborabat: nullum ibi
velum, appendi, ne dum petipetasmata patiebatur, quin
& stoream seu tegetem parieti ad cervical affigi, mole-
ste ferebat: id genus commoda fugienda praedicans,
quod mortis soror, somnus appellaretur. Sitos vero in
sepulcro, breuis vrna, minimeque sumptuosa caperet.
Scilicet factum ab illo diligenter, vt CHRISTVM
duabus his potissimum artibus, demissionis, atque ino-
piac, qua posset, imitaretur: qui (vt Apostolus ait)

Propter

Propter nos egenus factus est, cum esset dives, ut inopia illius 2. cor. 8. nos diuites effemus. Quod eius exemplum aemulati non pauci, Societati se addixerunt.

Quin & in ipsis Societatis exordijs, eodem Inopiae studio imbutus enituit. Anguste enim habitare exoptabat, qui amplas prius & magnificas aedes occupasset. Eius etiamnum hodie vestigia apparent in Ognatenfi aedicula, ab illo fabricata, & tirocinij domo Septimancensi: Quae quidem virtus eo magis enituit, quo plura ille Fortunae bona, libens volensque abiecerat: quaeque in alijs auaritiae, sordiumque nomine reprehendi queant, fraudique sint, ea laudi FRANCISCO vertebant: cognito, Paupertatis fuisse semper studiosum. ut in CHRISTI adeo inopis, ut quo in loco caput reclinaret non habuerit, vestigijs, pedem viuus, moriensque poneret. Prudenti 6 Romae apud catholici regis Legatum, mimus quidam aetalogus iniecit: O miserum te, & inopem FRANCISCVM, qui tantis te bonis abdicaris, nisi morte obita, caelo potuaris. Ad Oratorem FRANCISCVS, conuersus, Vera inquit, narrat: verum maiora iam tum, quam reliqui, bona sum consecutus: animi tranquillitatem significans, & illud CHRISTI dictum respiciens: centuplum accipietis &c. Luc. 9. Math. 8.

Singularis Obedientiae documenta.

C A P. III.

E a ipsa Humilitatis radice, nata in FRANCISCO virtus est obediendi DEO, & homini, quem ille sibi prae fecisset. Obedientiam itaque tutum appellabat nauigium, quo tamquam per vitae procellas, portum Religiosi, viri

viri capiant, rideantque tempestates, & noctesque securi nauigent. Igitur cum in omnibus CHR I S T V M sibi ad imitandum proposuisset, in conspectuque eius ambularet, vbi expressa illius vestigia cerneret: tum vero praecipue Obedientiae virtutem, in eo mirabatur: qui coeli terraeque cum esset Dominus, subditus tamen parentibus fuit: quam virtutem ne omitteret, inquit Bernadus, mori maluit: *Factus obediens vsque ad mortem, mortem autem Crucis.*

- 2 Praefectos Societatis, vsque eo reuereri solitus est, vt licet potestate iam abiissent, eodem quo antea habito respectu, coluerit.
 - 3 Litterae ab Ignatio datae, cum redditae illi in Hispania essent, flexis genibus precabatur DEVM, parendi facultatem largiretur ijs, quae mandarentur, & veluti missam caelo vocē interpretabatur, seruabatq. religiose
 - 4 Nec fugit Ignatium, quam prompte & alacriter iussa exsequeretur. Non itaque sic imperabat: *haec ita curabit, sed modeste: nobis haec ita visa, tu pro tua prudentia, rei q. opportunitate, quando abes propius, arbitrato tuo rem gere.* Nihilominus, ne latum quidem vnguem ab Ignatij iussis discedebat, sed accuratissime exhauriebat, quae mandasset: nisi si essent quae absentem fugissent Ignatium.
 - 5 Recreatus a lento morbo, cum liberalem animi, honestamque relaxationem, valetudinis corroborandae, adhiberet, à sacerdote audiuit: *Ignatium eiusmodi relaxationibus minus delectanti:* e vestigio igitur abstinuit, nefas ducens, ab illo, quem oculis ferret ad eam diem, moribus sententiaque discedere.
 - 6 Si quae superiorum iussa asperiora viderentur, quam vt aequo animo alij ferrent, ita temperabat, ne quis esset querimoniae relictus locus: aut si esset, in suum, non superiorum caput, querelae redundarent.
- Prius quam commissae illi Hispanicae Prouincia sentent,

sent, Collegium de via ingressus, concionandi, qua uti poterat, auctoritatem sibi vindicare noluit, nisi si Re-
 ctori aequum, bonum videretur, iuberetque. Impera-
 ri enim sibi, quam rogari, qua erat animi demissione,
 atque obedientia, malebat.

Valetudinis tuendae gratia, comitem illi Ignatius ad- 8
 diderat, cui Michaeli Marco nomen. In se enim seve-
 rus plus aequo, & rigidus, in alios blandus, iuxta ac
 benignus: nihil remisse, magno valetudinis incommo-
 do, agebat. Huic Socio FRANCISCVS paruit,
 non secus ac si impositus cum auctoritate esset: nec in-
 uictus tantum ratione, sed & in omni tuenda corporis
 valetudine, consulebat eum, quid facto opus esset: cibo
 itaque appposito, interrogare solebat, Marcus ne edi-
 iussisset. Qui frater si domo negotij causa, diutius ab-
 esset, alteri negocium dabat. *Haec illi, inquit, meis ver-
 bis impera.* securus nimirum, fore ut religiose pareret.

Olyssiponae, Catherina Regina, negociorum caus- 9
 sa, in aulam acciuerat FRANCISCVM. Ille Mar-
 cum consuluit, quid facto opus. Huic visum non satis
 firmum corpore, valentemque esse. Postridie itaque
 venturum se respondit. Quo nuncio mox aulicus do-
 mum reuertit.

Non dissimili studio coquo domi operum dabat. 10
 Euocato iterum ab eadem Regina schedulam ostiarius
 attulit, cui ille. *A coquo, inquit, veniam postulas licet, cui
 nunc pareo.* Ad haec ille: *Vade pater; at reditum ma-
 tura; opus enim mihi adhuc opera tua.* Reginae ita-
 que narra, *te coquo domi operam dare; quò facilius mis-
 sionem impetres.* Eadem ille animi simplicitate dicto
 audiens fuit, retulitque imperium. Regina quoque li-
 benter assensa, missum tecit: admirantibus, laudan-
 tibusque cunctis, promptam in FRANCISCO pa-
 rendi, vel coquo, voluntatem.

X

Coquus

- 11 Coquus item lebetes aereos duos adferre eum iusserat, hausta e cisterna aqua, ex corporis imbecillitate & lassitudine, quieuit nonnihil. Occurrit forte Socius, qui sponte operam obtulit. At ille recusare: id enim sibi negocij coquum, cui tum pareret, dedisse. Cumque ille rogando instaret, alteram saltem hydriam ferre pateretur, ne hoc quidem permisset. Simul enim ferre coquus duos lebetes iusserat.
- 12 Dicere solitum accepimus, sperare se, fore, ut Societas, DEO bene iuvante, vigeret, immo cresceret in maius, tribus potissimum de causis: Orationis in primis studio, frequentique usu Sacramentorum. Dehinc, si a multis Societatis innocentia oppugnaretur: Obedientiae denique bono. Causam rogatus: *in promptu, inquit, est. Oratio enim DEO nos conciliat, atque coniungit: alterum a saeculi amore abducit, nec enim solus, fidesque in hominibus est. Tertium vero inter nos arctissimo fraterni amoris vincula colligatas, ut membra capiti, adnectit.*
- 13 Cum omnibus sese libenter subijceret, tum vero maxime Pontifici Summo, ut CHRISTI in terris vices gerenti. Morti enim iam vicinus, illud sibi animam agenti laetitiam adferre incredibilem, solatiumque praedicabat, quod sedi Apostolicae, suscepta cum valetudinis incommodo, in Hispaniam legatione, quod bene verteret, ad extremum usque spiritum paruisset.
- 14 Quin & Principibus libenter obsecundabat, DEVM in illis contemplatus: pro incolumitate eorum quotidie precari solitus. Idem & liberos, affinesque suos tanquam per manus traditum, docuit, ut pro Regum, Principumque salute, assidue vota & nuncuparent, & persoluerent, precari DEVM, in cuius manu cor Regum esset: vnde & potestas omnis manaret: cui qui resistat, DEI haud dubie ordinationi resistere.
- Illud.

Prov. 21.

Illud demum incertum Obedientiae, an patientiae, vel utriusque potius tribuam, constanter illum in Ognētēsi secessu, potuisse Superiori parere, qui in se ipse rigidus cum esset, ac laboriosus, talis etiam FRANCISCO exstitit. Fraena itaque in tirocinio versanti, non modo non reduxit, (ne, ut fit initio, in spiritus fervore, nimium in se ipse saeuiret) sed etiam habenas laxauit, & calcaria subiecit, lapides, calcem, lignaque aedi construendae, ferre eum iubens. Paruit ille libenter & expedite, quasi Angeli vocem exaudiret. Hac enim via ad pietatem a DEO est informatus, singulare ut nobis obedientiae exemplum, existeret: Bernardum credo imitatus, qui morosi hominis atque difficilis se imperijs eo cupidius subdidit, quo maiora, valetudinis in commo, domandabat.

Lib. 2. vi.
tae D. Ber
nardi c. 7

ORANDI frequens studium.

C A P. I V.

VM esset, inops atque obediens, quid mirum, si & precandi eum studio DEVS exornarit? Quae vna virtus, radix, & quasi fons est vberimus ceterum.

Prima FRANCISCO cura, in cordis puritate paranda, quo diuinae cognitionis radios purius acciperet. Mundos enim corde beatos pronuntiati, DEVM que visuros. Quotidie itaque, & quidem crebrius, bis singulis horis, diurnis se ipse ad unguem excutiens, exploransque, memoria repetebat dicta, facta, ac praetermissa: inquirens in se grauer, bisque in die rite confessus, sacris in aurora operaturus, & vesperi quieti se comparans, nullum diem abire partiebatur, quo non suo se pede metiretur, atque tem-

Matt. 5.

X 2 poris

poris rationem subduceret, si forte reddenda summo iudici esset: neue mors, vt solet, ante diem & imparatum opprimeret. Vix qui illi aures confitenti dabant, quod reprehenderent, expiandumque putarent, offende-
bant. At ille coelesti lumine acutius videbat, semperque pavidus vixit: omnia metuens, ac paene trepidans. Iudicia enim DEI viuientis, ac videntis omnia, longe a mortalium iudicio discrepare aiebat: Timeret itaque quisquis saperet, DEVM.

2 Orandi assiduitate, hoc commodi acceperat, vt DEVM vbique praesentem circumferret. Quo fiebat vt omnis locus, templi, negotijque, otij, solitudinisque vicem ei praeberent, materiamque adeo suppeditarent, ac segetem precandi.

3 Primam S. Thomae Aquinatis Summae partem dum euoluit, veluti Litaniam ex singulis articulorum capitibus, doctrinae, memoriaeque simul & pietatis gratia, concinnarat.

4 Iter ingresso, etsi corporis lassitudine, incommoda ceperat, animo tamen illud praeclare euenire dicebat, liberum sibi in via ab interpellatoribus, vacuumque tempus precandi dari. Montes enim, siluas, flumina, & apricos campos, herbis, vitibus, & arboribus vestitos, ad orandum inuitare, praeconisque vocem emit-
tere, DEVM vt mortalis agnoscat, agnitum amet, amatum rerum conditarum gratia laudet assidue, & laudato, tandem aliquando, morte obita, feliciter perfruat.

5 Si colloquium inuito esset cum externis hominibus, quibus non saperet CHRISTVS, sermonem illis tacitus relinquebat: ipse colligere sese, vt in secessu versari, locoque abdito videretur: animo DEVM praesentem appellabat, rogabatque. *Discedentes, Num quid vellens percunctabatur: cū multa iā diserte ab illo postulassent.*

Cum

Cum solidum diem orationi tribueret, Deumque 6
oculis perpetuo gestaret, tum vero tranquille maxime,
& libere precari, post mediam noctis horam, solitus:
quo tempore extra se rapti videbatur, vt quinque, sexue
horas, momenti instar iudicaret, surgeretque ignibus
quasi inflammatus.

Michaeli Marco, vt retuli, dicto audiens vixit: pre- 7
cationi tamen intentus, cum diutius aequo acquiesce-
ret, interpellaretque ille, valetudinis gratia, finem
orandi faceret: *Plusculum (inquit) temporis da, Marce
frater, mox adero.* Tantum orando voluptatem capere
solitus, vt cum DEO luctari, velut alter Iacob, nec sine Gen. 32.
benedictione dimitti velle, videretur.

Extra se non raro positus videbatur, vt corpore qui- 8
dem praesens, animo vero in coelis versaretur. Si qui
altiore apud se voce contenderent, nihil mouebatur,
auscultabatque: & à re, qua de ageretur, aliena inter-
dum ingessit, praesertim si profanus sermo, deque nihili
re iniectus esset. Admonitus itaque à Socijs, praeter
rem respondere nonnunquam solitum: *malo (inquit) ru-
dis & hebes videri, quam garrulus, & temporis iacturam
fecisse.* Omne enim perire tempus existimabat, quod
non aut DEO, aut ad DEVM pertinentibus, transigere-
tur. Placentinus Episcopus, salutandi gratia, FRAN-
CISCVM inuiserat: hic in medio sermonis cursu assu-
rexit, & quasi honoris gratia deduceret, descendit.
Episcopus vero cum Martino Araosio, qui tum forte ade-
rat, relictus, facile quod res erat, mente diuina agitari
FRANCISCVM augurabatur.

Orandi, & in se anquirendi studiosos amabat, & con- 9
suetudine illorum diu delectatus, Collegiorum his cu-
ram Societatis mandabat, vt eam ipsam Socios, fidei
suae creditos, virtutem docerent.

Negocijs diurnis, quoad eius fieri poterat, subduce-

re

re se solitus, vt in orationis montem secederet. Eucharistiae Sacramentum assidue, cupideque coram adorabat: domoque agressus, templa hoc nomine libentius, intrabat, nictantibus assidue oculis spectans, siue luminis ingenti splendore praestingeretur, siue attendere animum, reuerenterque adesse sic, iuberet.

11. Huius quidem panis caelestis vsque eo delicijs capiebatur, vt nemo vnquam gulae deditus, cupedijs magis. Quo fiebat, vt dum vita excederet, nullum abire diem fineret, vt alibi monui, quin rem diuinam faceret. Immo, & ipso Parasceues dies, & Sabbato insequenti, cum alias canendo, sacris operari non toleret, ne ijs ipsi diebus diuino illo careret bono, Liturgiam peragebat.
12. Iter faciens, quo sacrificium Missae facere liceret, vel ad duo miliaria via decedere non dubitauit: & diuersorij incommoda libenter ferre, dum sacris operari, postridie liceret.
13. Eborae in Lusitania, grauiter aegrotas, & lethargico morbo captus, euigilare vi medicorum iussu cogebatur. At allata Eucharistia, tanquam somno, vt erat, graui, & veterno experrectus, agilis alacerque apparuit: vt licet infirmum corpus haberet, spiritus tamen promptus, bonique summi appetens esset.
14. Sacris vero operaturus, horas aliquot precationi impendere, seque probe excutere solebat. Quotidie item vt iam retuli, rite confessus, rem diuinam faciebat. In media Liturgiae parte, lacrymas illi vbertim fluere solitas obseruatum. Post, gratias diutius agere, quod velut in Zachaei domum diuertisset: vt non nisi aegre ad prandium, & cum suspirijs, Iobi, atque Bernardi exemplo duceretur.
15. Altari summo, in Professorum aede Romae, imminentem cellulam frequenter adibat, quoties à negocijs se publi-

publicis eripere, partemque demere posset. Cereris item in Collegijs Societatis, orationis sedem vicinam arae summae exstruendam curavit.

Cubitu surgens, terram, communem omnium parentem, hoc consilio ter quotidie osculari solebat, primo, ut se ex humo conditum, recensque natum, eam contrigisse meminisset: deinde ut CHRISTO, qui in terram, e caelo, genus humanum liberaturus, descendit, gratias ageret. Denique ut à terris abductum, in coelum, tanquã ab exilio transcriberet DEVS, precabatur.

Sanctorum reliquias, imaginesque religiose venerabatur, splendideque adornari curabat: nusquam affirmans gemmas, aurum, argentumque, dignius impendendi, vertique, quam in auctoris DEI, diuorumque cultum. Cum manibus eas tractaret, summa animi voluptate in has voces erumpebat. *Saluete pignora, nobis in hoc exilio, lacrymarumque valle degentibus, à DEO relictæ atque depostræ: Saluete salutis nostræ spes atque solatium: Erit, erit dies illa, cum decorem induiti cineres, hospites nunc beati, æterna illa luce perfruemini: & animæ Sole candidiores, thronusque vester supra firmamentum clarescent.*

Ex hoc ipso fonte manauit, pia, solemnisque Societatis consuetudo, ut quot mensibus Sanctorum nomina, forte ex titula educantur, distribuanturque singulatim. Quo die, votis conceptis, religioseque persolutis, opem sui quique diui implorant. Dedicerat id in gentilitia Borgiae familia FRANCISCVS: in qua illum olim morem viguisse docui. Ognatae quoque idem seruauit, multa Socijs indulgens, quo die Diui nomen forte illis obrigisset: ipse ad hæc precationi plus etiam temporis tribuere solitus.

Diuorum cultum ut excitaret, augeretque, contra atque haeretici solent, qui in Sanctorum imagines, ut olim Iconomachi, grassantur, Romæ FRANCISCVS

in.

in aes graphice incisas, & affabre sculptas imagines, in omnes Prouincias misit. Quin & typos, archetypa donauit Socijs, atque distribuit.

- 20 Visitur Romae in aede sacra B. Mariae maioris, illius effigies à Luca Euangelista, vt pie creditur, depicta; religiose etiam à pijs frequentatur. Hanc imaginem, cum per se, tum ob antiquitatem, pietatemque, tum ob pingentis fidem, industriamque venerabatur FRANCISCVS. Laborandum itaque sibi existimauit, vt ad archetypum depingere alteram, bona cum Pontificis venia, liceret. Obtinuit tamen, quamuis aegre, & euicit singulare pietatis in illo studium: domique in Sacello collocauit, suoque arbitrato exemplaria eduxit, misitque ad Hispaniae dynastas aliquot, Societatifque Collegia, vt Virginis cultus merito cresceret, quia mortaliū patrociniū gerit.
- 21 Interpellare orantem Daemoni studium saepe fuit, nunc simij specie subfanando, nunc gigantis instar forma supra humanam maiore, spectrisque territando. Pintiae cubiculo digressus, Crucis se signo muniens: *videsne* (inquit) *Marce frater, nigrum & aspectu formidandum cacodaemonem, passim obambulantem?* Quo dicto acquieuit FRANCISCVS, animoque non nihil sedato, erubuit: quod metum eius prae se tulisset spiritus, qui ne capillo quidem capitis detracto, nocere homini, nisi DEI concedente, queat. Interrogatus aliquando à Socio, num metuisset, obamlulare viso Daemone noctu per conclauē, membrumque domus: demissis ille oculis modeste respondit. *Illud, frater, certe constat, DEO permittente apparere interdum Daemones, improbis quidem, vt à flagitijs territi abstineant, vel puniantur; bonis vero, vt ad pietatē exerceantur, & merita meritis cumulēt.*
- 22 Precanti summo animi ardore ad Eucharistiae arā, decidit forte in caput illius lignea columella è gradibus.
- Nihil

Nihil ille territus, orare perexit, quoad eam, qui aderant sustulerunt.

Ea erat vultus hilaritas, decus, atque maturitas, 24
vt Socij etiam auctoritate summa praediti, cum calorem in se refrixisse sentirent, vel aspectu illius, ad pristinum ardorem redirent.

Methymnae Campi orantis conclaue ingressus Hieronymus Ruisius Portillius, Collegij Rector, qui post primus Piruanae Indiarum Prouinciae, Praefectus fuit, FRANCISCVM lumine splendere, faciemque Solis instar, radios mittere deprehendit.

Idem Berlangae in vico, Ayalae Doctore Societatis 26
vsu venisse, in Annalibus comperi. Hic intempesta nocte cubiculum FRANCISCI, consilij gratia, ingressus, summis in tenebris splendere omnia, non secus atque si faces arderent, vidit: vultum item, oculos praestringere obseruauit.

Templa de more ingressus incredibili sagacitate no- 27
uerat, essetne, & in quo altari seruaretur Eucharistiae panis ille caelestis: vt raro aberrarit aiens, vel negans: licet lampas incensa arae appenderetur.

Ognate versanti, anno CID. ID. LII. litteras a Carolo Gandiae Duce datas reddidit vetus, & domesticus cliens Sampson. Nunciabant laete, auum esse factum, natumque primogenitum, sibi FRANCISCVM nomine, qui post Gandiae Dux. Nondum resignatis litteris, FRANCISCVS vaticinans, sic tabellarium appellauit: *Expectate aduenis Sampson, valetne FRANCISCVS recens natus?* Obstupuit ille, miratusque quis se cursor ueridarius anteuertisset, qui nullum currendi finem fecisset. Mercedem equidem ait laeti nuncij abs te exigere cogitabam. Ad haec ille: *Ea te priuare nolo: ter tibi angelicam salutationem recitabo, litterisque nego-*

Y

cium

cium Daci filio dabo, tui ut rationem habeat, quaeque donauerit, mihi expertum ferat.

- 29 Aegrotabat grauius Franciscus Briones, e Societate, nondum sacris tum initiatus, comes aliquot annos peregrinationum FRANCISCI. Iam depositum poene, ac deploratum inuisit FRANCISCVS, animumque addens confidere iubet: *Non hic, inquit, ad mortem te morbus dabit, sed breui conualesces.* Idem rursus in itinere inualetudine laboranti, verum FRANCISCI oraculum accidisse narravit.
- 30 Segobiae, ad eundem modum Ferdinandus Solerius, doctor Theologus, tertiana laborans, dum noxium diem, morbique imminere sensit, interrogatus a FRANCISCO: *Satin' saluae res? ut vales?* Quomodo visum est DEO, respondit ille; *Febrim exspecto, Cur exspectas?* ait. Tu Pater inquit ille, *impera, ne accedat, ne exspectare cogar.* Fecit ut rogatus erat, imperauitque morbo. Lectulo inde laetus, valensque se subduxit.
- 31 Ex Hispania cum Alexandrino Card. Romam per Gallias reuertens, comitem Ioannem Suarez habuit, Mirandam vsque; qui ad Iberum est Aragoniae vicus. Hic discessione facta, Ioanni de se praedixit fore, ut Romam vix saluus rediret: illum vero Castellanae Prouinciae Praefectum, iterum creatum iri: certe vtranque veram praedictionem fuisse, res ipsa declarauit.
- 32 Morti vicinus, cum fere cygneam cantionem emitte Sapietes homines affirmant, Marco fratri praedixit fore, ut in Indiam ad nauigaret, gnauiterque in ea vinea excolenda, elaboraret. Res ita gesta est, cum ne Marco quidem tum in mentem id venisset.
- 33 Regulus quidam Hispaniae, a filio dissentiens grauius, segregat se, ut ne aspectum quidem eius aequo animo

mo ferret. FRANCIS CVS qua erat pietate ad concordiam reuocare alloquijs studens, hortatur, parentem se esse meminisset: filium ad se recipiendo, quod se dignum esset, facturum. Ille indignabundus vultu terrebatur, missum faceret illum sermonem. Igitur verbis FRANCIS CVS protelatus, ad summum parentem DEVM confugiendum ratus, pacem venerans precatur. Venatum ille mox abiit, & ardente correptus feбри, lectulo affixus iacuit. Post in mentem venit, morbo se iuste puniri, quod sana pij hominis consilia repulisset. FRANCIS CVM euestigio arcessit, veniam obtestatur; illiusque se fidei committit, & cum filio quamprimum in gratiam redit.

Summa illi animarum cura, quae corporibus solutae, 34
purgantē igne crimina expiant: vt etiamnum Dux Gandiae assidue pro illis orarit, & Lyturgias fieri curarit. Cuius officij nomine, saepe illi animas reduces apparuisse, gratiasque egisse narrant: promississe etiam se vicissim pro illo, in beatorum sedibus DEVM precaturas. Haec candide ille, vt omnia, Hieronymo Natali sacerdoti optimo narrare solitus: quem bis in Hispaniam ab Ignatio missum, commissasque illi Societatis prouincias, diximus. Plura equidem, fateor, commemorare apparitionum genera poteram, testesque omni exceptione maiores laudare, quorum plerique etiam superstites: verū haec satis esse duxi, vt precationis effecta in FRANCISCO cognoscantur: cum praesertim propositum sit virtutes potius, quam id genus signa laudare. Admiranda enim opera, quae sancti homines patrarunt, miranda quidem: at solida, incorruptaque virtus, imitanda etiam est. Illa immensam DEI erga mortales bonitatem ostendunt: haec etiam ad imitationem extimulant.

Libr. 2.
cap. 7.

De paenitentiae effectibus, suiue victoria inuicem

C A P. V.

RECTE in asceticis iudicant homines
pij, suspectam videri orandi studium,
nisi & sui victoria, comes accedat. Sic
enim appello, quam vulgo Mortifica-
tionem, quae domandas esse animi
perturbationes, affectionesque doce-
at. Qualem fere *indolentiam*, prisca illi seuerae porti-
cus Philosophi; quaerebant. Sic & Plato Philosophiam,
mortis meditatione, animum a corpore abducendo, de-
finiisse videtur. Non fugit caelestis haec Philosophia
FRANCISCVM, diu multumque in ea exercita-
rum; cuius & multa passim exempla retuli, & nunc pau-
ca colligam.

1. Audito se praesente laudari quempiam, de vitae san-
ctitate, atque innocentia, respondere solitus erat: *Ta-
lis erit, si se ipse vincere norit.*
2. Corpus carnemque, hostemque capitale appella-
bat. qui cum pacisci, induciasque facere, perpetuo recu-
fauit: quin & domare magis indies, magisque studuit.
Qua in re, quae opem ferre solerent, amicos sociosque
appellabat. In solis ardoribus, summoque aut aestu
aut frigore, & imbribus iter faciens, dicere solitus: *Quam
belle me iuuant amici?*
3. In morbis summa semper adhibita patientia, dolores
constanter ferebat, quin & augere illos studebat, quo
meriti vberior seges colligeretur. Pharmaca aegrotans,
quamuis amara, sorbendo hauriebat, vt amaritiae diu-
tius cruciaretur. Catapotia quoque dentibus, eadem
de caussa, mandere solitus: vt qui ministri voluptatis o-
lim fuerant, iisdem poena torquerentur. Caussam ali-
quando

quando rogatus, modeste respondit: *Belluam istam* (sic enim corpus nominabat) *plorare iubeo: ut quam delictis voluptatem cepit palatum, eandem abstinendo amittat, ex-
pietque. Meminerim & ego, CHRISTVM Saluato-
rem, sel in Cruce bibisse.*

Septimancae, Societatis tiro coqui officio functus, ⁸
FRANCISCO condire cibos gustatui iucundos stu- ⁴
debat. Collectis itaque in viridario herbis, absinthium
amaram herbam, ignarus deceptam collegit, & iuscu-
lum patri apponens: *Ede* (inquit) *pater, ius, mea manu
conditum.* Edit, & vero libenter, tametsi amara potio
videretur. Rogatus vero ecquid placuisset: nihil vn-
quam edisse in vita libentius, respondit. Gustarunt,
quod reliquum erat, Socij, ruboremque re comperta
coquo incuriunt. Ille genibus mox accidens, veniam
obtestatur imprudentiae. At ille: *dominus tibi benedi-
cat, faciatque benigne. Vnus tu de tot fratribus sensum meum
nostri; quaque potissimum re indigeam, percalles.*

De via fessus, diuenterat in hospitium, humilemq; ⁵
castrum, cum Bustamantio, pro lecto in stramine diuersi
accubant. Tussi hic laborans, tota nocte conspuat im-
prudens FRANCISCVM, faciem etiam non raro
foedans. At ille nihil turbatus, tacitusque transegit
noctem, sputo deformatus, vix vt agosci posset. Vbi
diluxit, comperto quod res erat, veniam Bustamantius
precatur. Ad haec ille: *Nō est pater quod ea re labores: nec
enim vsquā me dignior locus in cubiculo, sputo aspergi debuit.*

In Hispaniam cum Alexandrino Card. reuersus, ger- ⁶
manaе sorori Ioannae Crucis, quae sacris Diuae Cla-
rae virginibus Madriti praeerat, dicere solebat: *No-
strum, est, qui religiosae nos vitae consecrauimus, quater, &
vicies, quotidie morti nos comparare, ut ex eorum de quibus
Apostolus ait, Mortui estis, numero simus. De me quidem af-
firmare liquet quotidie morior.* ^{Colof. 3.}

De

- 7 De purgantis ignis poenis aiebat, non tam poenarum nomine metuere se, quam quod nullus ibi meritis, vt in mortali hac vita, operibus bonis ac paenitentiae, relictus locus esset. Alioqui enim pridem a DEO poposcissem.
- 8 Moestitiae sibi fore affirmabat, si quando forte imparatum se, nullaque sui, sensuumque victoria mors opprimeret. Aduigilabat itaque sedulo, perpetuumque corpori bellum indixerat: Quod vt maxime tegeret, celatumq. cuperet, manabat tamen foras. Capillos enim ipsum sibi vellisse, deprehensum. Scrupulos, lapillosque, & arenam calceis iniiciebat, vt pondere ambulanti, asperitateque molestiam adferrent. In diuersorijis, ne noctu in se flagellis saeuire audiretur, ad artes confugit, quibus sanguinem sibi excuteret, velleretq. se, ac pungeret. Sole ardente, pedetentim ambulare: niues item hyeme lente calcare, & id genus alia adhibere, quo se ipse vinceret.
- 9 Gothalaniam dum Prorex teneret, & Societatis post Generalis Praepositus, cilicia, atque flagella clauibus occlusa, pannosque quibus sanguinem detergeret, habebat, cilicia etiam vsque eo camelorum pilis horrida erant, vt vel spectanti terrorem incuterent.
- 10 DEVM orans, humum ore diu contingebat: ex quo molares dentes amisit, atque igni labia succensa: vt propius factum sit nihil, quam vt eo morbo periclitatus, vita decederet, ni tempori cauisset.
- 11 Flagellis humeros lumbosque disciderat, vt putrescere viderentur: quae res religionem illi iniecit. Fidere tamen se aiebat, beneque sperare, fore, vt DEVS sui misertus ignosceret, si quando modum excessisset: quod pio id studio factum esset: meminissetque idem alijs prius, vsu venisse.
- 12 Dicere solitum ferunt, Poenitentia viam in caelum muniri

mūiri. Urgebant Ognatae sacerdotes aliquot Societatis, longe illi carissimi, de sui victoria, ne eos perpetuo celaret. *Equidem quando ita vultis, inquit, acerbam mihi vitam, cibumque amarum duxero, quo die non me ipse flagellis cecidero.* Qua in re, nihil remisse agere: vt Socij, interdum octingentos ictus, verberaque numerarint. Nec satis erat poppismate, vt solet, signum datum; vt a caedendo temperaret.

Dicebat & illud, obtestatus ne se delicijs delinitum lautius acciperent, donec a DEO quae vellet impetrauisset. Poscebat enim assiduis precibus, vt deliciae in cruciatum verterent; dolores contra voluptati essent. Filiam itaque Lermae Comitem, cum moestam aegramque videret, & quiritantem, his alloquijs solatur, *dolores nolenti DEVS immittit; postulanti negat.*

Cum in Principium aulas diuertere inuitus cogere, ea duntaxat edulia, quae domi in triclinio, frugali in mensa, edebat. Si mollis, vt fit, lectulus stratus esset, sine arbitris, culcitram vnā fulcris subductam, humi collocabat, hic somnum capiebat, manē vero reponebat.

Paenitentiae quantum in FRANCISCO studiū fuerit, vel illud argumento est. Rogatus aliquando Septimantiae à Bustamantio, vt ea illi à DEO postulareret, quae sibi ipse exposcere soleret. Ternae vix horae abierant, ecce tibi ardentissima correptus febre Bustamantius, cum capitis dolore, vt in rabiem agi videretur. Didicit nimirū illud esse quod FRAMCIRCVM rogarat, maioresque se spiritus, quam vires gerere, neque cum FRANCISCO esse comparandum. Oportis itaque liberari, tanquam voto, cupiebat. Precaretur itaque rursus DEVM, vt morbum depelleret. FRANCISCVS bono esse animo imperat: nec enim pati DEVM tentari nos supra id quod possumus. Precibus iterum fufis, abiit continuo morbus: remque deinceps

ceps non sine rubore narrare Bustamantius consu enit: audaciam, sui que confidentiam auersatus, maiores que gigantis esse, quam pumilionis, vires fatebatur.

16 Abstinentiae immodicae causa, dolorum que ventriculi imbecillioris, morbi que cardiaci, viginti fere annos à piscium esu abstinere medici cum iubebant, quadragenarij ieiunij tempore, nisi si in discrimen caput, vitam que adducere vellet. Quibus quidem non parere, durum videbatur, atque incommodum: euicit tamen precatione, animique celsitudine. Audito enim Pium Quintum Pont. Max. aetate maiorem, annua ieiunia religiose seruare, nulla aetatis fessae, atque decrepitaie habita ratione, idem sibi vel capitis discrimine tentandum putauit. Quod cum bene, feliciter que euenisset, absque valetudinis detrimento, diuturna illa verni temporis ieiunia, & quattuor anni partium, atque Aduentus, seruare perrexit: mirantibus, qui corpusculi imbecillitatem nossent, sed à DEO vires, quod res erat, cello animo suppeditari existimabant.

17 E morbo decumbentem consolatur qui accesserant, in cubitum erigi solitum obseruarunt, dum de diuinis de rebus verba facerent, siue cupiditate sacra audiendi, siue descendi studio. Quin & identidem tunc in haec Hierem. 12, remiae verba erumpere solitū. *desolatione desolata est terra, quia nullus est qui recogitet corde.*

Astinium amorem quatenus restrinxerit.

CAP. VI.

VICERAT se ipse FRANCISCVS, non Poenitentij duntaxat corpus spiritui; Verum etiā animi perturbationis subigendo. Ex his qui aequo maiore erga propinquos affectionē vicerit, nae ille alias animi perturbationes, motus que, non perinde violentos

lentos, superabit. *Sunt enim plerique, inquit, Gregorius* Lib. 7. h.
Iob c. 14.
hom. 27.
*qui non solum aliena non appetunt, verum etiam cuncta quae
possederant in mundo, derelinquunt: semetipsos despiciunt:
nullam praesentis vitae gloriam requirunt: ab huiusce mun-
di actibus separant, & paene quicquid prosperitatis arriserit,
calcant; Sed tamen ad huc vinculo carnis cognationis al-
ligati, dum amor propinquitatis nimis seruiunt, ad ea saepe
per affectum cognationum redeant, quae iam, & cum proprio
despectu subegerant.*

At FRANCISCUS postquam vocatus à DEO Psal. 44.
est, nihil habuit antiquius, quam obliuisci populum
suum, & domum patris sui. Vt iam inde à puero, in Re-
ligionis secessu educatus, videretur: Immo ne in sermo-
ne quidem deprehendi cognatorum, affiniumque vllum
amorem passus est. Mirabantur id alij, agnati etiam
indignabantur, vtrique tamen quod domi discerent, ha-
bebant. FRANCISCVM tam foelici memoria
praeditum, oblitum tamen propinquorum fuisse, vt ne
minimum quidem de illis cogitaret. At qui recta rem
ratione expendere soliti, facile animaduertere, eum co-
gnatorum amorem, coelesti mutasse: & conditorem,
opificemque vniuersi, rebus conditis iure optimo prae-
tulisse. Litteris itaque Araosij Roma ea de re missis,
constanter respondit: *Meos equidem amare non desij: De-
umque quotidie venerans precor, saluos, incolumesque esse
iubeat, & forsitan gratior DEO precatio, quae quam mini-
mum carnis, & sanguinis habeat admistum. Pereat ille amor,
vt viuat, quem quaero, coelestis.*

Apud Lusitaniae reginam versanti, Dorotheam filiã 2
obijisse cognouit, eo ipso quo migravit horae momento,
ad Diuae Clarae Gandiae: sed nihil mutatus, animoq.
turbatus, quasi ad se nihil attineret. Verum non perin-
de mirandum, in filiae morte moestum non fuisse, quae
iam inde à teneris, virginitatem DEO consecrarat;

Z pro-

propterea quod exsilij sui terminum, vt pridem optarat, nacta esset: illud plerique magis mirabantur, Isabellam filiam, Lermae Comitem, singulari matronam virtute, dotibusque naturae praeditam, non luxisse. Pintiae enim aulam Principis ingressurus, obuium habuit, qui tristem, subitumque filiae interitum nunciaret. Paululum itaque clausis oculis, aperta vero ad DEVM mente orans, beneque mortuae precatus, perrexit. Rebus in aula gestis, discessurus, Principi dominae dixit: *Ora, quaeso, pro anima famulae tuae Isabellae, quam nunc morbo minime lento, sed repentino exceditam audivi. At haec illa: Ita ne tum tristem nuncium obiter à discedente nuntiari mihi oportuit? nihilne parentem, talis filiae mors mouet amplius? Deposuim, inquit, acceperam: repetijt Dominus: Reddamus itaque, vt par est, alacriter: quòdque tam diu vsuram eius dederit, grati testificationem animi demus. Igitur non lugendum, praesertim cum his vitae miserijs, & corporis vinculis soluta emerferit; in Beatorumque sedes, DEI clementia, vt spero, & opto, commigrarit. Domum vbi reuertit, sacris pro illa operatus, aliam luctus significationem nullam dedit. Eo ipso die allaturus consolationem alloquijs, accessit Comes stabilis: cumque nihil moestum in vultu animaduertisset, indignabundus: Tene (inquit) tali filia amissa, nihil moueri? Modeste subiecit ille. Ex quo me tempore DEO dedicaui, sic cor illi meum libens, volensque obtuli, nihil ut in rebus humanis, turbare illud posset. Cum itaque acerba incidissent, duo fere dicere solitum ferunt: Nihil rerum humanarum, tamquam ad me non pertinens, curo. Et illud: An abbreviata est manus Domini, ut saluare nequeat? quid igitur timeamus? si DEVS pro nobis, quis contra nos?*

3 Rem diuinam faciebat in aedibus filiae, Lermae Comitissae. Gener arae imposuit effigiem coniugis eius Leonorae, sed B. Catherinae nomine insignitam. Ille nihil

Isa. 50. &
59.
Ad Ro. 8.

hil mutatus, sed obfirmato animo fuit, peracto demum sacrificio, rogatus a Socio, cuius ea imago esset: coniugis, inquit, olim meae Leonorae. Verum nihil nos mouit, nisi vt DEVM pro ea precarer ardentius. Addidit & illud. Comiti meis verbis manda, effigiem in cubiculo habeat licet, altari post hac ne imponat, & si ex Leonora, Catherinam fecerit.

Caesar Carolus, cum secundo in suum, ad Iusti seces-⁴sum, euocasset FRANCISCVM, periculum face-
re voluit, verane essent, quae inaudierat, liberos iam ex se natos, nihil curare. Iniecta itaque de filiis mentione, de natu maximo Carolo, Gandiae Duce, conquestum apud se narrat Sanctium Cardonam, Praefectum maris Aragoniae, quod ditionem illius, in Gandiensi agro, Regiam nomine, contra ius teneret. Quid hic facto opus iudicas? & vter caussa cadet? Ad haec FRANCISCVS. *A quo stat ratio, inique non habeo dicere. Illud tantum maiorem in modum peto abs te, Caesar, vt Sanctio Cardone non ius duntaxat sartum, tectum reddatur, verum etiam gratia illi fiat, potius quam filio meo. Itane, inquit Caesar, tuorum liberorum causam agis? nonne praestat eam liberis tuis gratiam tribuere?* Rursum FRANCISCVS, *Cardona fortassis, ea magis gratia, quam filius meus, indiget.* Mirifice Caesar, hominis constantia delectatus, collaudauit: nec temere esse, quod vulgo iactarēt, illum carnis se & sanguinis amore omnino exspoliasse.

Miratus & Pontifex Pius quartus, eandem in⁵ FRANCISCO virtutem: Romae enim illo versante, filius Aluarus Borgia, bona Pontificis venia, atque indulto, ducere domum Ioannam Aragoniam, sororis suae filiam, optabat: quae iam Marchionatus Alcanizij hereditatem adierat. Cognito Pontifex FRANCISCI filium Aluarum esse, miratur, cur non a se beneficij loco postulasset FRANCISCVS; de quo be-

ne merendi occasionem undique captaret. Accito itaque illo, nihil cogitante, quidnam vellet pontifex, interrogat, *Aluarumne filium haberet.* Annuit ille. Ad haec Pius: *Qua rarione ne verbum quidem, haecenus ea de re apud me fecisti? gnarus quam cupide obsequi tibi, tuisque studeam.* Subiecit FRANCISCVS: *Multis equidem, beatissime pater, undique arietibus ex Hispania oppugnabar, urgebarque precibus, ut Aluaro filio, id beneficium abs te impetrarem: verum, ut quod res est, dicā, ad hanc diem id abs te postulare, imperare mihi non potue. Nam si ius aequumque postulat filius, mea nihil opus apud te deprecatione; sin petit iniquum, rogare meum est, ne secundum illum sententiam pronuncies, neue indulgenter cum illo agas: ut & impraesens etiam atque etiam rogo. si enim is sum, qui esse debeo, maiorem rationem religionis, tuaeque dignitatis habeam necesse est, huiusque adeo Apostolicae Sedis existimationis, quam emolumentum: quod quidem commodum, publico cedat, communique bono, oportet.* Recreatus incredibiliter Pius prudenti FRANCISCI responso, iudicium, mentemque laudauit. *Quid igitur faciendum censes, inquit.* Hic FRANCISCVS: *Duo eandem ambiunt sponsam, eodem cognationis vinculo astricti: alter propius sophilus, patruus alter: uterque a Sede Pontificia gratiam supplex postulat. Et quoniam iudicium, requiris meum, equidem in ea sum sententia, e re sponsae fore, liberam illi optionem relinqui, ut utri nubere malit, pace tua, nubat in Domino. Quo fiet ut utriusque facias satis, & illa quem elegerit, coniugem nanciscatur.* Obstupuit ad haec Pontifex, hominis prudentiam, praedicans: dissensit hic tamen ab illo; secundum Aluarum ex aequo & bono pronuncians, uti bona cum venia sororis filiam in matrimonio haberet: hoc addito elogio. Sede pontificia dignum videri, ut qui praeclaram ei operam adhuc nauasset, eius ratio

ha-

haberetur: quique DEI amore, titulis se se omnibus, liberorumque adeo amore, & cura abdicasset, eorum tutelam Pontifex susciperet. Profuit itaque durus is parentis animus Alvaro amplius, DEO ita iubente, quam si parens supplex id postulasset. Nobis item, qui in eadem familia sumus, domesticum reliquit exemplum, oportere nos, a rerum humanarum sollicitudine liberos, in DEVM, cui cura est, eritque de nobis, amorem traducere.

De pietate, morumque facilitate.

C A P. V I I.

RECTE laudat D. Hieronymus Exsuperium, Tolosae Textolagum Epist. 4. ad Rust. Mon. Episcopum, quod ieiunaret ipse, ciboque demerso suo, suum defraudans genium vnciatim parceret, vt alios famelicos aleret: cruciabaturq. aliorum potius, quam sua inedia. Idem FRANCISCO vsu venit, qui in se rigidus erat, & seuerus; in alios blandus, ac facilis: nihil vt sibi ignosceret, alijs omnia. Parentum caritatem, vt diximus, non extinxerat; sed carnis, & sanguinis amorem, diuino illo, & coelesti permutarat. Minus quidem erga affines blanditijs utebatur, tamen si quid, salua Religione postularent, qua consolando, qua re, consilioque iuuando, benignum parentem experiri sunt: vti frustra nunquam eius operam desiderarint. Eximia vero illius in aegrotos pietas exstitit, nihil vt deesse illis eorum, quae medici requirerent, patere-

pateretur. Socij omnes probe norant, tuto in illius aures & sinum deponi omnia, quae cruciarent: moestiamque detergere libenter solerere, siue corporis morbis, siue animi, laborarent. Neque importunos se futuros, aut molestos metuebant. Nec, ut plerique solent, de temporis angustijs exoptulaturum.

Ex hac morum facilitate, mos illi natus, uti nihil aspere imperaret: *Hoc facito: vel Illud cura.* Sed hisce blandicijs delinitos, sic appellabat: *Fac quaeso illud DEI amore. Auderesne illo, valetudine salua, proficisci? Valesne, ut in missionem Euangelicam pergere queas? Commodum ne tibi erit doctoris titulum tueri, huius vel illius artis? vel sic. In mentem mihi venit, hoc tibi munus imponere: sed animi tui sensum explorare prius libuit.* Id genus officij, promptos alacresque expertus est magis. Si quem angustissimo animo, cruciarique comperisset, omnes ingenij neruos intendere, qua re potissimum, in partem laborum veniret, onus subleuaret, consolationemque posset pius parens adferre.

Si quis humanitus lapsus, impegisset in re leui, nihil acerbius eloqui solitus, hoc tantum: *Ignoscat tibi DEVS, sic te sanctum videam frater: quomodo dictum factumue illud abs te?* Sin grauius deliquisset, ad se arcessitum blande compellare, nihil tamen impunitum relinquere: parentis optimi simul & medici, officium functus. Crimen itaque referre, petere ut poenitentia ductus resipiscat. Paratum se se in poenae partem, licet culpae affinis non esset, venire. Ut libro secundo demonstratum est. Hoc caritatis signo pietatisque, quod sibi propositum erat, facile consequebatur, ut ad meliorem frugem suos ab erratis reuocaret. Illud identidem vsurpans: *Facilitate nihil esse homini melius, atque clementia: & omnia prius consilio experiri, quam armis, sapientem oportere.* Post illa, si mores, ingeniumque mutasset in melius, qui deliquerat sum-

Lib. 2, ca.
11.

summa praeteritorum errorum obliuio erat . Qua etiam virtute Ignatium ceteris praestitisse accepimus.

Dicere solebat, qui DEVM ducem sequeretur, eum oportere non vnum sibi caput, binos oculos, manusque attribuere, sed plurima membra cum ceteris habere communia . Amicorum enim communia (aiunt) esse omnia . Quo fieret, vt in communi calamitate, sensum doloris ad se quoque pertinere existimaret . Sic fore, vt vnus omnes corporis membra essent: & quod de se Apostolus ait: *Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror?* 2. Cor. 11. Iter ingressurus, comiti negotium dabat, vt de tenui viatico, quemuis medicum obuium, indotatum abire ne sineret: ea tamen moderatione adhibita, vt a mendico etiam profectam eleemosynam, appareret: nisi si quae grauior incideret necessitas, quae lege circumscribi non deberet . Si nihil quod alijs largiretur suppeteret, animo laetus, quod sponte inopiam esset amplexus, mente haec agitabat, ferebatq. *Si esset, quam libenter tibi donarem?* Haec vero gratior DEO, qui corda scrutans hominum, donantis animo munera meritur, eleemosyna est: cum quis inops à rebus, animo tamen hilari, ac benefico, dare paratus est amplissima; quam si diues donum, frigide tamen, offerat.

Cum singulari omnes caritate complecteretur, tum eos potissimum, qui de fama illius calumniando detraherent. Illos enim bene de se mereri affirmabat, quod ne quid prudens admitteret, reprehensione dignum, redderent cautiorem . Sic enim sapientes olim homines iudicarunt, magnas ex inimicis vtilitates capi & posse, & debere . De his ipsis, nunquam sequius loqui auditus est; immo honorifice de ipsis sentire & praedicare solitus; quin & detrahi de illorū existimatione praesens, si adesset, nunquam sinebat: illa fere familiariter adhibens. *Recte ille à se factum existimat. Zelus non est impro-*

improbatus. vel sic: Maiora debentur peccatis meis supplicia: Si quid errant veniam illis à DEO precor. Incredibile vero memoratu est, fronte quam serena appareret, cum male, aliorum, non suo vitio, audiret, vt quasi media in tempestate portum tenere videretur. Nec verbis tantum erga inimicos officiosus erat, sed & beneficijs, cum res daret, illos frequenter obstrinxit. Eius rei exempla colligere plura queam, sed ne quem laedere prudens videar, neue nominare cogar eos, qui hostiliter in eum incurrerunt, calumnijsq. vexarunt, supersedebo.

3. *Lis illi erat, non de tribus capellis, Ducis etiamnum titulum gestanti, cum Francisca nouerta: quam litem persequi, salua religione, ne bonis heredes fraudasse ignauia videretur, & iure experiri coactus, lite tandem cadens, tantum absuit, vt moleste FRANCISCVS rulerit, rem sibi abiudicatam, vt etiam hilari fronte, summam animi constantiam, atque adeo laetitiam ostenderit: & vt amitae narrabat, gratiam iudicibus habuerit. Nouercae enim consultum potius, quod eam coleret, quam sibi cupiebat. Tali, tantaque iudicij praestantia iuuenis adhuc, nullis sacris initiatus, fuit, vt caritatem, tranquillitatemque animi, Fortunae bonis omnibus anteferret. Laynes Praepositus generalis, ad omnes Hispaniae Prouincias litteras dederat, nomina perscriberent, quibus eam DEVS mentem daret, vt, vel apud Indos, vitam in Euangelij praedicatione profundere parati essent: vel in Europa, prima Latinae linguae elementa pueros docere, non erubescerent. FRANCISCVS, cui tum commissa Hispania, etsi legibus istis solutus esset, sua ramen manu Layni scripsit, hanc animi testificationem, tabulis consignatam, optare sese pro CHRISTI nomine apud Indos sanguinem fundere, caputque periculis obicere. Orare itaque bona illius venia vt liceret,*
in

in eam expeditionem proficisci: precibusque ad DEVM
fufis, hanc illi voluntatem promoueret.

De prudentia eiusdem. C A P. VIII.

IVINAE, non humanae Prudentiae vnum instar omnium argumentum hoc est: excelso FRANCISCVM animo bonis Fortunae, titulisque omnibus nuncio remisso, sponte, Christianam inopiam esse sectatum. Prudenter nimirum iudicabat, caduca haec atque inania, quae sub aspectum cadunt, pro nihilo ducenda, libenterque aeternis permutanda. Quam quidem caelestem sapientiam, mens hominis caligine hebetata, & tenebris obducta, nisi fidei lumen, DEI munere concessum, accedat, perspicere minime potest.

Si qui Societati nomen dare vellent, minimisque, ut fit initio, vrgerentur, quo minus se totos addicarent, largiri illis minuta, funemque concedere, salua tamen religione, & commodi spe maioris, solet: gnarus futurum, ut tempore ipso exilia illa, & parua, (quae tamquam moles immensas, obijcere Daemon mentibus solet, ut salutaris res minus procedat,) veluti nebulae sole, dissiparentur. Huius rei documenta haec habeo. Nobilis illustri loco in Hispania natus, a DEO quidem vocatum se, ut Societati aggregaretur, ad FRANCISCVM retulit; vna tamen re impediri ac deterreri, quod sine famulo, qui vestibus, calceisque eum spoliaret, indueretque, se commode viuere posse negaret. Ad haec FRANCISCVS: Si nihil moratur aliud, recipio daturum vnum e Socijs, qui seruiat, & quidem promptius, quam mercede conducti. Vix octauum iam diem opera illius vsus, facti poenitens, erubuit: Socijs

BA

Aa

mini-

ministrare ipse coepit, pedes osculari, & veniam precari, seruum se omnium appellans.

2 Alter item domi nobilis, vnam sibi rem in Societate arduam ratus, recens, vt consueuerat, quotidie indusium non mutare. Annuit FRANCISCVS. *Indusium*, inquit, *cum voles accipies, ne ea te res à perfectæ vitæ cursu impediat*. Nec longius factum est, erubuit & ipse factique puduit, quod inania illa in delicijs habuisset. Mox molle indusium, cilicij asperitate mutauit, & ad extremum vsque durauit diem.

3 Sacerdos item, non vulgari eruditione, cum belle domi suae agitaret, ampleque habitaret, Septimanae Sociorum numero adscriptus, angustas tironum cellulas contemplatus, animo angi, ac debilitari coepit. Cognito FRANCISCVS, quod res erat, amplissimum Collegij domicilium illi attribuit: hoc amplius, domestica supellectile vti eum passus est: sic breui angustum hominis animum superauit. Consilij enim post non diu, puduit, piguitque, cubiculoque digressus, cellam occupauit angustam, Paupertatemque praecipue religiose seruauit.

4 Illud in primis studiose cauit FRANCISCVS, ne missiones suscipere Euangelicae praedicationis, Collegijque fundamenta iacerent, nisi quorum singularis esset, probataque pietas. Vt enim aedium fundamenta, ita & rerum omnium principia, in quibus sint reliqua, permagni interesse aiebat, a quibus iacerentur. Dicere itaque solitum ferunt, eas demum missiones sibi placere, quae moerorem adferrent; quod familiaritate tum priuaretur, optimorum Sociorum. Vtrisque vero illud in primis negocij dabat, vt quot, quantaque negotia vrgerent, orandi tamen studio nunquam abstinere: neue precationem, animi partem, scientes, prudentes omitterent.

Ad

Ad studia quod attinet, commune hoc illi cum Ignatio iudicium fuit, nemini Sociorum fas esse, nouas, peregrinasque sententias tueri: nec id in Theologia, optimarum artium regina duntaxat cauendum, vbi maiore animorum periculo peccatur, sed etiam in philosophandi ratione tenendum, existimabat. Qui enim hic auderent inaudita, praeterque omnium opinionem sententias defendere, eos in grauioribus disciplinis, idem ausuros aiebat.

Concionatoribus Socijs, auctor idem exstitit, scriptoque consilium mandauit, spiritum in concionando adhiberent, dicendique vim, & audientium corda permouerent: Non ad inanem pompam, ingenijque ostentationem orationem componerent. Sacrorum Antistitas, & Principes caute, prudenterque tangerent. Si quid reprehendere necesse haberent, dolore se id facere coactos, non ira, aut odio adductos, ostenderent: illo enim vel ferreum animum molliri; his etiam irritari auditores. Suo id exemplo confirmabat, *cum enim acrius vitia reprehenderem, inquit, me ipse obiurgare videbar. Quo fiebat, vt maiori impetu dicerem, & ad misericordiam alios incitarem.*

Pestilentia grassante in aliquot Italiae, atque Hispaniae Prouincijs, consultus a Societatis Patribus FRANCISCVS, quid, tanto in communi discrimine, facto opus videretur, vt & caritatis ratio haberetur, nec funditus morte Collegia, exhaurirentur. Hanc ipse rationem inijt, excogitauitque salutarem. Nomina ad Rectores singulos referrent ij, qui communi se reipub. commodo deuouerent. Ex his, dilectu habito, ij tanquam in statione milites praefidio relinquerentur, qui & vitae sanctitate praestarent, firmaque essent valetudine; animoque celsiore praediti: minore ad haec Societatis iactura periculis obijcerentur. Hos a

ceteris segregatos, proximorum saluti incumbere voluit. Quo factum, ut multi perdurarent, operamque nauarint gnauiter in Hesperiae vtriusque prouincijs, ybi pestis vrbes tum populabatur: magna laboris patientia, ciuium etiam admiratione, & Sociorum qui interierunt non exiguo praemio. Martyrum enim in

Martyrol.
28. Febr.
Euseb. lib.
7. cap. 20.

numero etiam habitos, qui caritatis hoc munus recte obirent, in Romanis Martyrum Fastis, & Eusebio legitimus.

- 5 Fratres, quos *Coadiutores* vulgo appellamus, DE I sapientes, FRANCISCVS appellare confuerat, qui morum simplicitate, humilique obedientia, & pie orarent, & domestica officia probe obirent. Gnarus DEVM precantibus illis ea suggerere plerumque solere, quae mundi sapientes e libris haurire non possent.
- 6 Qui ceteris praecessent, dicebat non vna omnes qui parerent, regula metiri oportere: se bonos milites imitari, qui pro fistulae capru, machinam illam bellicam, sulphureo puluere implent, ne diffiliat.
- 7 Cum humanitus lapsum aliquem narrarent, de quo minimum metuebatur, se ipse tacite explorans, & imbecillitatis humanae conscius, vulgatum illud in ore habebat, *Homo sum, humani à me nihil alienum puto.*
- 8 Consultus a Patribus Collegij, qui etiam eleemosynis alerentur, a diuite quidem illo, sed qui male audiret, rectene acciperent. Ad haec ille. Eliam Prophetam, & Paulum Heremitam a coruo quotidie alimentum accepisse: ne dubitarent igitur sese a DEO pasci, corui opera. His enim eleemosynis, & precibus, ut solet, a DEO bonam illi ad respiscendum mentem datum iri, ut è coruo, carniuraque aue, columba tandem euaderet.
- 9 Mirabatur eos qui quantum alijs de honore in salutando detraxerint, tantum sibi arrogent, vindicentque
eaque

eaque re magni videri velint, cum ieiune alios apellarent, quibus eum certare officijs oportebat. Hinc odia, rixae, detractatio, oriuntur; violatur amicitia. Modum itaque titulis statuendum, ne tot odia nascerentur: ut mercibus precium, in bene constitutis rebus publicis sollet, iudicauit. Ipse vero minime restrictus in titulis dandis fuit, immo perliberalis, & benignus, si quem his palatij fumis delectari intelligeret. *Si peccandum (inquit) alterutram in partem est, in exsuperantia, quam si quid detraham, offendere malo.*

II Socius quidam, imprudenter triclinium nudus ingressus erat, ut in se ipse flagellis saeuiret, Beati Francisci, exemplum, credo, imitari studens. Noster, non iniuria, moleste tulit, poenamque irrogauit: Cassiani illud repetens. *Sanctorum quaedam miranda esse facta, non imitanda.*

III Dicere solebat, Religiosorum hominum vitam, Crucem esse perpetuam, atque Martyrium: quod vincere quotidie seipsum necesse quis habeat, & perpetuo obtemperare, ex voto debeat. Viderent itaque maiores, onera temperarent, subleuantque: neue noua excogitarent: pro viribus cuiusque onus imponerent.

IV Sacerdoti administrandi Collegij, ad tempus, negotium dederat. Qui cum remisse ageret, ratus breue id tempus fore: non admodum itaque laborandum. Indignatus, FRANCISCVS acriter reprehendit. *Sic, inquit, vel paucis diebus Societatis res geri debet, quasi perpetuum munus esset. Nocet enim, qui frigide res administrat, ut vel temporis momento per negligentiam amittatur, quod multis retro annis, sudoribusque partum est. Vel militia verum id esse docet, amissis breui vrbibus, quae longo temporis obsidio captae, in potestatem venerunt.*

De animi candore, ceterisque virtutibus.

C A P. I X.

VRE Ambrosius pro funere laudauit in Satyro fratre Prudentiam, sed ingenij candore, morumque simplicitate eximiam: qui de alijs nihil finistrum suspicaretur. Eadem FRANCISCI laus propria, qui serpentis

prudentiae, columbae simplicitatem ex CHRISTI praecepto, adiecit: facilitatemque grauitate temperauit. Non illum fugiebat, aliter mundi sapientes iudicare solitos: calliditate nimirum Prudentiam constare. Praestantior tamen ea virtus, atque perfectior, quae candore simul, & simplicitate conditur.

1 Ne quid igitur secius de alijs suspectaret, animo suo imperarat, impetraratque. Irreperere itaque falsum de quoquam iudicium, non sinebat. Abditos esse hominis recessus, atque latentes: varias item cordis latebras, proinde difficile animum cuiusque cognosci, & temere plerumque damnari. Quare non temere de alijs iudicium ferendum. Falli enim nos saepe, errare, ac decipi iudicando. Tutissimum videri, bene de omnibus existimare, ac loqui: errata vero aliorum, in bonam partem accipere, rapere, & quoad liceat, excusare:

2 Affirmabat, falli se aliorum opera malle, quam temere suspicari: quo fiebat, vt fallerent eum non raro, qui fictam pietatis speciem praeferrerent. Quae quidem virtus, eo magis in FRANCISCO admiranda: cum, quod in aula, vbi callide omnia geruntur, compositaeque dicuntur, a teneris educatus esset: tum, quod magistratus gesserit, & Prorex iudicia tractarit, probe nosset dolos filiorum saeculi huius. Candorem tamen
vsque

vsque eo retinuit, vt vera placerent omnia; falsa displicerent. Dicere solebat, & illud Tragici, veritatis simplicem esse orationem; non fucatam, non ad gratiam compositam, artisque expertem: fallere nolle, sed ex suo animo, virum bonum, candide omnia metiri. FRANCISCI talis erat oratio, vt cum re ipsa, aiens, negansque consentiret: & sicum, vt veteri verbo dici solet, sicum appellaret. Longum esset, taedijque plenum, ire per singula virtutum genera. Nam de Castitate quid attinet dicere? cum adolescens etiamnum, matronas nobiles officij gratia inuisurus, cilicij lorica corpus munire consueuerit, & illibatum Virginitatis florem, ad matrimonium, vt libro primo demonstratum est, attulerit. Post Societati iam adscriptus, nunquam se à mulieribus, ne à filia quidem Lermae Comite, cum forte in eius aedibus, articulari morbo decumberet, tumentes pedes contractari passus est. Seueritatem, facilitatemque ita temperauit, vt seueritas facilis; & contra, facilitas seuera, cum res posceret, videretur. Taceo in concilijs dandis maturitatem, & prudentiam: tolerantiam in aduersis: in negotijs susceptis constantiam: animi denique in contemptu rerum humanarum magnitudinem: ceterasque virtutes, plane heroicas. Vnum hoc addam, gratum, memoremque diuini beneficii semper exstitisse, quod in Societatis familiã aggregatus esset, cuius nomine, quotidie DEO gratas agebat: illud etiam interdum vsurpans. Si, vt vina gustatu, ita & Religiosorum status probari posset, quiuis dynasta, dulcedine liquoris diuini ebrius, Religiosorum se in familias cupide daret; sed quia gustari suauitas non nisi longo post tempore queat, eo fit, vt plerique asperitate territi refugiant. Faxit ille animorum parens, vt hoc vitae virtutumque exemplar, nobis ad imitandum propositum, moribus constanter exprimamus.

F I N I S.

Ego Claudius Aquaviva, Societatis IESV
 Prepositus Generalis vitam P. Francisci Borgia
 Societatis IESV Prepositi Generalis tertij,
 quatuor libris comprehensam à P. Andrea Schot-
 to, eiusdem Societatis Sacerdote: à quatuor nostre
 Societatis Theologis recognosci mandavi; quam
 cum illi approbaverint, probo etiam, ut possit im-
 primi, si ita placuerit Reverendissimo Domino
 Vicegerenti, ac Reverendissimo Patri Magistro
 Sacri Palatii. Datum Romæ, die vigesimo se-
 cundo mensis Februarij, Anno Domini Millesimo
 Quingentesimo Nonagesimo sexto.

Claudius Aquaviva.

Bb pag.

pag.	lin.	errata	corrigere
8	16	alix	Alex, vt 136. 26.
12	9	plā nam	plenam
17	13	regum se maximo.	regum maximo.
18	8	admiratione	admirationem
	10	Cras, inquit	dele duo verba, alia littera
19	9	quā e vita	quo vita
	12	trecesimo	tricesimo
23	4	accederet	accideret
	6	secum iti	secum actum iti
	9	longior	longioris
	17	aetica	Baetica
24	25	Hinc	Hic
	28	fracto	facto
26	4	nudum	nudam
	5	continentur	continenter
28	2	pulcritudinem	pu'critudinemque
29	14	ecclesia	ecclesie
32	7	abierent	abigerent
33	5	byssenis	bissinis
36	3	suggererent	suggereret
	5	vt intendit	dele, vt
37	2	ieiunium	ieiunum
38	11	atexam	atexam
39	16	quo citius	quo citius
40	22	Theologiam	Theologie
52	32	audire	audiri.
55	14	Pompolenam	Pompeionam
	25	Ognetum	Ognatum, vt 70. 31.
59	25	rogata	rogatu
64	30	concionatus	concionatur
65	2	hebdomadæ	hebdomada
66	22	diurnis	diuinis
70	29	faceret	facere
72	16	reliqua	reliquam
	33	lustrar et	lustraret
83	9	obstitas	obstitas
	29	resileret	resiliret
89	5	generos	generosos
91	34	Colligum	Collegium
93	2	ob cōmissā atq. illa atq. ob commissam illā	
	20	principum	principium
94	29	se bonis	se bonis
97	34	marure sic	marure sic
99	34	defendendama	defendendam
100	2	ferre, aditi	ferre, additi
	34	instruendis	instruendos
101	2	principiis	Prouincijs
	13	augebatur	augebatur
	14	terra	terre
102	14	Aethiopiae	Aethiopia.

pag.	lin.	errata	corrige.
104	5	Iaponam	Iaponiam
110	4	exsilens	exsiliens
	34	emensi	emensis
117	21	suam	sua
125	19	fuerant	fuerunt
128	28	sic Indorum	dele, sic
133	22	ferre	ferri
	22	lucuit, quando	licuit, quanto
134	23	imperant	deleatur
135	10	Salamina	Salamina
	15	sic	hic
140	33	amplectare	amplectere
141	11	animiq;	animoque
142	5	ingressus	ingressis
	1	Roma	esse
	32	Roma	romam
150	13	elationis	adde, vitium
152	9	descendere	discedere
157	33	calceos ouos	calceos novos
	34	atterrens	atterens
159	20	potuaris	potiaris
160	1	noctesq;	dies noctesque
	19	curabit	curabis
	27	delectanti	delectari
	37	-cia se sent	-cie essent
162	16	solus	salus
163	6	reducerit	reduxit
	23	ceterum	ceterarum
164	13	præberet supeditaret	-ret -ret,
165	11	tantum	tantam
167	1	forte	forte
168	1	tamen	tandem
	25	nisi Dei	nisi Deo
170	2	expertum	expensum
172	2	suspectam	suspectum
	22	hostemq.	hostem
174	15	velleretque	vellicaretque
176	21	dum de diuinis	dum diuinis
	31	perturbationis	-nes
181	17	Textofagum	Textofagum
	21	cruciabaturque	cruciareturque
182	15	officij	officijs
183	13	indotatum	indonatum
185	19	addicerent	addicerene
187	15	Antistitzs	Antistites
188	17	se bonos	sed bonos
189	3	detraçtio	detraçtio

Cetera quibus facile corriget.

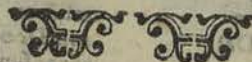

Regestum.

* ABCDEFGHIKLMNOPQRS

TVXYZ Aa Bb.

Omnia sunt folia, prater B b, semifolium.

Cetera quibus facile conger...

171/172

Gestione Provinciale Italiana della Compagnia di Gesù
Fondo librario antico
Milano

H VI 111.

Cinquecentina

n. 921

21

C

S. 1.º

P. 8.º

N. 29.

SUTPO

